

**”Kirja oli välillä niin jännittävä, että kädet hikosivat”
- 11–13-vuotiaiden peruskoululaisten kokemuksia kaunokirjallisuuden
lukemisesta.**

Terttu Inkinen

Pro gradu-tutkielma
Informaatiotutkimus
Tampereen yliopisto
Huhtikuu 2008

TAMPEREEN YLIOPISTO

Informaatiotutkimuksen laitos

INKINEN, TERTTU: ”Kirja oli välillä niin jännittävä, että kädet hikosivat”

- 11–13-vuotiaiden peruskoululaisten kokemuksia kaunokirjallisuuden lukemisesta.

Pro gradu-tutkielma, 112 s., 5 liitettä.

Informaatiotutkimus

Huhtikuu 2008

Tiivistelmä

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaista kaunokirjallisuutta 11–13 -vuotiaat peruskoululaiset lukevat ja millaisia kokemuksia heillä on fiktiivisen kirjallisuuden lukemisesta. Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, millaisin perustein he lukemisensa valitsevat; miten he sitä tulkitsevat ja onko lukemisympäristöllä vaikutusta tulkintaan.

Tutkimus toteutettiin kolmessa osassa. Ensimmäisessä vaiheessa jaettiin kahden helsinkiläisen peruskoulun 5- ja 6- luokkalaisille kyselylomake. Lomakkeen täytti 106 oppilasta. Kyselylomakkeen tietoja analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen. Tutkimuksen toisessa vaiheessa kerättyä tutkimusaineistoa vertailtiin Helsingin kaupunginkirjaston lastensivuilla oleviin lasten kirjoittamiin arvosteluihin. Koska pyrittiin selvittämään sitä, onko lukemisympäristöllä vaikutusta 11–13-vuotiaiden lukemiseen, haluttiin saada kouluissa jaetun kyselyn lisäksi myös aineistoa, jossa lukemisen konteksti ei olisi niin selvä ja määrätty. Vapaaehtoista lukemista edustamaan valittiin sen vuoksi lastensivuilla olevat 11–13 -vuotiaiden lasten omat kirja-arvostelut.

Tutkimuksen kolmannessa vaiheessa haastateltiin kahta 13-vuotiasta tyttöä, jotka olivat täyttäneet myös kyselylomakkeen asioidessaan lastenkirjastoauto Snadin iltapysäkillä. Haastattelu toteutettiin teemahaastatteluna, jonka teemoina olivat kirjallisuus, lukeminen ja kirjastot.

Tuloksia tulkittaessa tärkeiksi lähteiksi muodostuivat Lehtovaaran ja Saarisen (1976), Saarisen (1986), Saarisen ja Korkiakankaan (1997) ja Saanilahden (2002) tutkimukset lasten lukemisharrastuksesta viimeisten neljänkymmenen vuoden ajalta. Verrattaessa näihin aiempiin tuloksiin tämän tutkimuksen tulokset olivat osin samankaltaisia. 11–13 -vuotiaat lukivat enimmäkseen sarja- ja seikkailukirjallisuutta. Suosituimmat aihepiirit luetuissa kirjoissa olivat jännitys, kauhu, huumori ja fantasia. Tytöt lukivat enemmän ja monipuolisemmin kuin pojat. Tytöt lukivat poikia enemmän kauhu- ja muita pelottavia kirjoja sekä nuortenkirjoja. Pojat puolestaan lukivat tyttöjä enemmän huumoria sisältäviä kirjoja. Tyttöjen ja poikien yhteinen mielikirjallisuus oli fantasiakirjallisuutta ja yhteinen suosikkikirjailija J.K. Rowling.

Tutkimuksen tuloksena oli myös, että hyvänä kirjana pidettiin sellaista kirjaa, joka herätti lukijassaan voimakkaita tuntemuksia, kuten iloa, pelkoa tai surua. Tärkeintä kuitenkin oli, että kirjan lukemisesta jäi hyvä mieli. Kaunokirjallisuuden lukemisen elämyksellisyys korostui. Kirjan elämyksellistä lukukokemusta oli visualisoitu myös piirroksilla.

Lukemisympäristöllä todettiin olevan vaikutusta lukemisen tulkintaan tai ainakin sen verbalisointiin. Koulutehtävänä luetut kirjat, etenkin klassikot, jäivät yhdentekeviksi. Koulussa jaetun kyselylomakkeen vastauspapereissa kirjoista ja niiden lukijassa aiheuttamista tuntemuksista kirjoitettiin pidättyväisemmin ja niukemmin kuin lastensivujen kirja-arvosteluissa. Lastensivujen arvosteluissa kirjoista ja niiden lukemisesta kirjoitettiin innostuneesti, vapautuneesti ja lukemiseen kehottaen.

Omaehtoinen kirjan valinta oli tärkeää 11–13 -vuotiaille. Valintaperusteena käytettiin ensisijaisesti kirjan takakannen tekstiä, tuttua kirjoittajaa ja tuttua sarjaa. Samanikäisten kavereiden suositukset olivat vakuuttavampia kuin muiden suositukset. Kirjastossa kirja valittiin useimmiten esittely- ja aiheryhmähyllyistä. Mieluista kaunokirjallisuutta lukemalla voi kokea monenlaisia tuntemuksia ja saada voimakkaita elämyksiä, jotka puolestaan kannustavat jatkamaan ja syventämään lukuharrastusta.

SISÄLLYSLUETTELO:

JOHDANTO

1. TUTKIMUKSEN TAUSTAA

1.1. Lapsuus	2
1.2. Lapsen kehitys esipuberteetti-ikäiseksi	4
1.3. Lukeminen	6
1.4. Lukutaito	7
1.5. Lukemisharrastus	10
1.5.1. Omaehtoinen kirjan valinta	12
1.5.2. Miksi lasten tulisi lukea?	13
1.6. Seikkailukirjallisuuden lukeminen kehitysvaiheena	15
1.7. Tutkimuksia suomalaisten lasten ja nuorten lukemisesta	19

2. LASTENKIRJALLISUUS

2.1. Suomalaisen lastenkirjallisuuden piirteitä	26
2.2. Suosittu sarjakirjallisuus -sarjamoitoista kirjoittamista	28
2.2.1. Sarjakirjallisuuden teemoja ja aihealueita	29
2.2.2. Fantasiakirjallisuus suosittua luettavaa	31

3. LASTEN TOIMINTA- JA LUKEMISYMPÄRISTÖJÄ

3.1. Koulu	35
3.2. Lastenkirjastot	36
3.2.1. Lapset ja kirjaston kaunokirjallisuuskokoelma	40
3.2.2. Helsingin kaupunginkirjaston kirjastopalvelut lapsille	44
3.2.3. Lastenkirjastoauto Snadi kahden lapsi-instituution kohtauspaikkana	46

4. TUTKIMUSKYSYMYKSET, -AINEISTO- JA – MENETELMÄ

4.1. Tutkimuskysymykset	48
4.2. Tutkimusaineisto	48
4.3. Tutkimusmenetelmä	50

5. TULOKSET

5.1. Viidesluokkalaisilla lukukokemuksia kuvakirjoista kauhuun	51
--	----

5.2. Viidesluokkalaisten lukukokemukset verrattuna lastensivujen arvosteluihin	54
5.3. Netlibris – luokka, 6 B, lukee koulutehtävänä klassikkoja, vapaaehtoisesti jännitys- ja kauhukirjoja	56
5.4. Kuudes A- luokkalaisilla yhteisiä suosikkikirjoja	62
5.5. Kuudesluokkalaisten lukukokemukset verrattuna lastensivujen arvosteluihin	64
5.6. Kahu- ja muut pelottavat kirjat 11–13 –vuotiaiden tyttöjen suosimaa luettavaa	65
5.6.1. Lastensivujen arvosteluja R. L. Stinen kauhukirjoista	67
5.7. Fantasiakirjat suosituinta luettavaa, varsinkin Harry Potter -kirjat	69
5.7.1. Viides- ja kuudesluokkalaisten lukukokemuksia Harry Potter -kirjoista	70
5.7.2. Lastensivujen arvosteluja Harry Potter -kirjoista	73
5.8. Sarjakirjojen ohella luetaan myös lastenkirjallisuuden kaanoniin kuuluvia kirjoja	76
5.9. Aleksis Kiven Seitsemän veljestä 11–13-vuotiaiden lukukokemuksena	78
5.9.1. Lastensivujen arvostelut Seitsemästä veljeksestä	80
5.10. Yhteenveto viides- ja kuudesluokkalaisten vastauspapereista	82
5.11. Piirrookset	83
5.12. ”Kirjassa pitää kyl sit tapahtua paljon” – 12-vuotiaiden tyttöjen kokemuksia lukemisesta, kirjoista ja kirjastoista	84
5.12.1. Sarjakirjat kiinnostavat eniten: ”on kiva kun kirja jatkuu”	86
5.12.2. Nuortenkirjojakin luetaan, mutta ”ei semmosia mis joutuu ittekin pohtiin”	87
5.12.3. Kirjastossa kirjat valitaan esittelyhyllyistä ja aiheyhymistä: ”tosi harvoin mä otan sieltä keskeltä mitään”	88

6. POHDINTAA

LÄHDELUETTELO:

LIITTEET:

Johdanto

Yleisistä kirjastoista lainataan suurimmaksi osaksi kaunokirjallisuutta. Vuoden 2006 tilastojen mukaan kaunokirjojen lainaus oli 67.15 % kirjastojen kokonaislainauksesta Suomessa. Lasten lainauksen osuus kaunokirjallisuuden lainauksesta oli 35.21 % (Suomen yleisten kirjastojen tilastot).

Lapset ovat siis ahkeria kirjastonkäyttäjiä. He voivat päivän mittaan käydä kirjastossa vanhempien, hoitajien tai opettajien kanssa. Isompina lapset käyvät kirjastossa myös kavereidensa seurassa tai yksin. He käyttävät sekä kirjaston fyysisiä kokoelmia että verkkopalveluita. Lapset ovat siten merkittävä asiakasryhmä, jonka tarpeet tulisi huomioida kokoelmia muodostettaessa sekä suunniteltaessa kirjaston toimintoja ja palveluja. Myös lapsilla on oikeus tietoon ja elämyksiin. Elämyksellisyys ja esteettisyys liitetään usein kaunokirjallisuuteen ja sen lukemiseen.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan 11–13 -vuotiaiden, peruskoulun ylimmillä luokilla olevien lasten kaunokirjallisuuden lukemista. Mitä he lukevat, millä perusteilla he valitsevat luettavansa, miten he tulkitsevat lukemaansa ja sitä onko lukemisympäristöllä vaikutusta tulkintaan.

Tarve tähän tutkimukseen on virinnyt käytännön työstä lastenkirjastoauto Snadissa. Lastenauto kiertää aamupäivisin Helsingissä peruskoulujen ala-asteita sekä päiväkoteja tiiviin ja säännöllisen aikataulun puitteissa. Iltaisin Snadi käy lapsivaltaisilla asuinalueilla, joiden läheisyydessä ei ole kirjastoa.

Päivittäisessä kirjastotyössä lasten ja nuorten parissa tulee jatkuvasti tilanteita, joissa on pohdittava lastenauton kokoelman kattavuutta, laatua, kiinnostavuutta ja esillepanoa: miten aineisto, etenkin kaunokirjallisuus tulisi lastenautossa järjestää, jotta lapset lyhyellä ja kiireisellä kirjastoautokäynnillään löytäisivät itselleen mieluista lukemista. Mitä se mieluinen kaunokirjallisuus on, millä perusteilla he valitsevat ja löytävät sitä? Miten lapset itse puhuvat kirjoista ja tulkitsevat niitä?

Kirjasto on koulun ja päiväkodin ohella yksi lapsia ympäröivistä, aikuisten konstruoimista instituutioista. Aikuiskeskeisessä yhteiskunnassa myös lapsille suunnattu kirjallisuus, lastenkirjallisuus, on pääosin aikuisten kirjoittamaa, kustantamaa ja välittämää. Lasten omien mielipiteiden ja kokemusten kuuleminen siitä on tärkeää. Tietämys lasten tiedontarpeista ja kiinnostuksenkohteista on tarpeellista suunniteltaessa ja kehitettäessä kirjaston toimintoja ja kokoelmia.

1. Tutkimuksen taustaa

1.1. Lapsuus

Lapsuus biologisena ilmiönä ei ole juurikaan muuttunut; jokaisen ihmisen elämänkaari alkaa ensimmäisestä elinvuodesta vauvana jatkuen kohti aikuisuutta ja vanhuutta. Biologisen kehityksen vauhti on yksilöllistä, mutta siinä toistuvat kaikille samat vaiheet. Lapsuus ymmärretäänkin yksilöllisenä kehitysvaiheena ja asteittaisena siirtymisenä aikuisuuteen. (Alanen & Bardy 1990, 9.) Psykologia ja kasvatustiede tarkastelevat lapsuutta psykologis-pedagogisena ilmiönä. Tämän näkökulman mukaan lapsuus on yksilöllinen ilmiö. Se on siten ohimenevä, väliaikainen ilmiö, joka kasvun ja kehityksen eri vaiheiden kautta suuntautuu aikuisuuteen. Lapsuus on yhteiskuntaan valmistautumisen ja harjaantumisen aikaa, jolloin lasta ohjataan, opetetaan ja kasvatetaan. (Alanen 2001, 177 -178.)

Tämän psykologis-pedagogisen lapsi- ja lapsuustietouden rinnalle on noussut sosiologista lapsuustutkimusta, jonka mukaan lapsuus on myös yhteiskunnallinen ilmiö. Lapsuus on historiallisesti - ajallisesti ja paikallisesti - ehdollinen ja siksi muuttuva yhteiskunnallinen rakenne. (Alanen 2001, 165 -176.) Lapsuuden pituus voi vaihdella kulttuurista toiseen tai lapsuus voi olla erilainen eri aikakausina. Lapsuus maaseudulla 1970-luvulla oli erilainen verrattuna 2000-luvun Helsingissä elävien lasten lapsuuteen. Yhteiskunnassa ja kulttuurissa tapahtuvat muutokset koskettavat aina myös lapsia. Toimintojen maapalloistuminen, massatuotannon, markkinoiden ja kaupallisuuden lisääntyminen sekä informaatioteknologian räjähdysmäinen kasvu vaikuttavat voimakkaasti tämän ajan lasten elämään ja lapsuuteen. (Tamminen & Lahikainen & Punamäki 2008, 16.)

Lapsuuden käsitteen loi ranskalainen sosiaalihistorioitsija Philippe Ariès, jonka mukaan lapsuutta sellaisena kuin se länsimaissa nykyisin tunnetaan, ei ole aina ollut. Vielä keskiajalla ajateltiin, että heti kun lapsi kykeni tulemaan toimeen ilman jatkuvaa aikuisen huolenpitoa, jopa jo 5-7 -vuotiaana, hän oli silloisten käsitysten mukaan sopiva aikuisten yhteiskuntaan. (Ariès 1962, 329.) Käsitystä, ideaa lapsuudesta ei silloin vielä tunnettu, vaan lapsuuden erityisluonne ja -olemus on keksitty myöhemmin. Lapsuus nykyaikaisena käsitteenä muotoutui 1600-luvun loppupuolella. (Ariès 1962, 128–133.) Moderni perheen käsite syntyi myös tuolloin. Arièsin näkemyksen mukaan lasten erityinen huomioonottaminen näkyi ensin intiimin pienperheen syntynä ja vähitellen tapahtuvana systemaattisen lasten- ja koulukasvatuksen kehittymisenä. Kotien tehtäväksi asetettiin huolehtia kaikista lapsistaan, ei vain vanhimmista ja pojista. Vanhempia velvoitettiin lähettämään lapsensa kouluun mahdollisimman aikaisin. Lapset erotettiin pois aikuisten maailmasta perheen ja koulun yhteisellä vaikutuksella. (Ariès 1962, 405–415.) Vähitellen lapsuus ulottui kestävämpään pitemmälle kouluvuosien myötä. Varsinkin 1700-luvun valistuksen hengessä vahvistui idea kaikille, myös tytöille, avoimesta koulutuksesta. (Ariès 1962, 329–336.)

Lapsuuden historialliset ja kulttuuriset alkujuuret löytyvät siis 1500–1600 -luvun vaiheilta. Sitä ennen ei aikuisia ja lapsia juurikaan eroteltu toisistaan eikä lapsia kohdeltu aikuisista poiketen. Muutos lapsista ”pieninä aikuisina” lapsiksi, jotka kuuluvat perheen, naisten ja kasvatuksen ja myöhemmin ennen kaikkea koulutuksen piiriin, tapahtui seuraavien vuosisatojen aikana. (Alanen 2001, 174.) Lapset alettiin vähitellen käsittää omaksi ikäryhmäkseen, jolla oli tiettyjä aikuisryhmästä erottuvia fyysisiä ja psyykkisiä ominaisuuksia. Tämän näkemyksen mukaan lapset olivat erillään aikuismaailmasta ja alkoi muotoutua muun muassa vain lapsille tarkoitettua, aikuisten tuottamaa kulttuuria, kuten lastenkirjallisuutta. Syntyi käsitys lapsen viattomuudesta ja puhtaudesta, josta seurasi kahdenlaisia pyrkimyksiä. Toisaalta lapsia haluttiin suojella aikuisten turmelevilta vaikutuksilta, toisaalta heitä haluttiin valmentaa aikuiselämää varten pedagogisen kasvatuksen ja kurin avulla. (Riihelä 1996,19.)

Vuosien saatossa on kehittynyt erilaisia lastenhoidon, perhekulttuurin ja koulukasvatuksen järjestelyjä. Vähitellen on rakentunut yhä uusia lapsiin ja lapsuusikään keskittyviä instituutioita, joita äitiyden, lastenhoidon ja koulukasvatuksen ohella on muun muassa lastenkulttuurin tuotanto ja lasta koskevan psykologisen ja pedagogisen tiedon

tuottaminen. (Alanen 1990b, 13.) Nykyisin lapset sijoitetaan omiin pienoismaailmoihinsa -perheeseen, päivähoitoon ja kouluun. Näissä mikromaailmoissa lasten usein ajatellaan olevan vasta hankkimassa niitä tietoja, taitoja, kykyjä, valmiuksia, joita he tulevat yhteiskunnassa tarvitsemaan. (Alanen 1990b, 13–15.) Lapsuuden ympärille on rakentunut eriytyneiden palveluiden verkko, jossa työskentelevät lasten hoitoon, kasvatukseen ja opetukseen erikoistuneet ammattilaiset. Lapsuutta suojellaan ja se pidetään erillään aikuisten työstä ja toimista. Lapsuudesta on tullut monien aikuisten työ ja toimi. (Bardy 1996, 178.)

1.2. Lapsen kehitys esipuberteetti-ikäiseksi

Ihminen syntyy maailmaan biologisena olentona, mutta ihmisen olemassaolo yksilönä toteutuu pääasiassa vain niissä suhteissa, joita hänellä on sosiaaliseen ympäristöönsä. Kehityksen myötä hänestä rakentuu yksilöllinen ihminen. (Lehtinen & Kuusinen 2001, 17.) Ruotsalaisen lapsipsykologi Monica Rödstamin teos *Lapsen kehitys 7-12 vuotta* tarkastelee lapsen kehitystä kognitiivisesta ja psykodynaamisesta näkökulmasta. Teoksessa kognitiivisella tarkoitetaan henkisiä prosesseja, kuten muun muassa havaintoja, muistia, ajattelua ja tiedon hankkimista. Psykodynaamisella puolestaan tarkoitetaan tunteisiin liittyviä prosesseja suhteessa biologisiin ja sosiaalisiin edellytyksiin. (Rödстам 1990, 9.)

Lapsen kehitys on tulosta monimutkaisesta vuorovaikutuksesta yksilön ja ympäristön välillä. Tutustumalla ympäristöön aistiensa ja kehonsa avulla yksilö kykenee vähitellen muodostamaan käsitteitä, joita hän voi käyttää ymmärtääkseen sekä maailmaa että itseään sen osana. Rödstamin (1990) mukaan ”toimimalla vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa yksilö sekä vaikuttaa että sallii itseensä sekä tunteisiinsa että älyynsä vaikutettavan”. Aluksi lapsi siis yhdistää käsityksensä, ajatuksensa ja kielensä ainoastaan konkreettiseen, aistein ja kehon avulla koettuun, mutta kykenee vähitellen myös käyttämään yhä abstraktimpaa, ajateltua perustaa. Lapsen ajattelun ja kielen kehitys merkitsee asteittaista vapautumista nykyhetken asettamista rajoista. Ajatteluun alkaa kytkeytyä muistikuvia menneestä tai kuvitelmia tulevaisuudesta. Lapsen käsitykset alkavat vapautua todellisuuden konkreettisista ilmenemismuodoista, selvästä ja havainnollisesta, yhä enemmän käsitteisiin ja symboleihin pohjautuviin käsityksiin, ajatteluun. Lapsen kehitys on ajassa tapahtuva prosessi, jonka aikana hän rakentaa omaa sisäistä maailmaansa

asteittain. Sisäisen maailmansa avulla hän myöhemmin tulkitsee ja ymmärtää ympäristöään. Lapsen kehitystahti siis vaihtelee eri yksilöillä, mutta itse kehitysprosessi kulkee tiettyä, määrättyä suuntaa kohti ja seuraa tiettyjä periaatteita. (Rödström 1990, 9-19.)

Esimerkiksi koulun aloittava lapsi siirtyy kehityspsykologi Jean Piagetin teorian mukaan ajattelunsa kehityksessä konkreettisten operaatioiden vaiheeseen. 7-12 -vuotias lapsi oppii hallitsemaan yhteenlaskua ja vähentämistä sekä luokittelemaan ilmiöitä ja esineitä sarjaksi jonkin ominaisuuden mukaan. (Piaget 1977, 94–106.) Esimerkkinä loogisen ajattelukyvyn kehittymisestä on taito järjestää ulkoisia ilmiöitä ja sisäisiä käsitteitä sekvensseiksi ja konsekvensseiksi. Kiinnostus lukea sarjakuvalehtiä ja seikkailukirjoja voidaan tulkita ilmaukseksi 7-12 -vuotiaiden halusta ja kyvystä valita kertomuksia, jotka on jaettu selkeästi jaksoiksi. (Rödström 1990, 40–41.)

Lapsi kerää kokemuksia ennen kouluikää pääasiassa perhe-, päivähoito- ja pihapiiristä eli juuri niistä edellä mainituista ”mikromaailmoista”. Kokemusmaailma laajenee ratkaisevasti koulunkäynnin alkaessa. Koulussa lapsi kohtaa aikuisten luoman ja hallitsemien instituutioiden sääntöineen ja velvollisuuksineen. Myös samanikäisen toveripiirin vaikutus kasvaa hyvinkin merkittäväksi. Luokkatovereidensä ajatukset, mielipiteet, teot, jopa vaatetus ovat hyvin tärkeitä varsinkin ala-asteen ylimmillä luokilla. Koulussa lapsi omaksuu siten, paitsi tiedollisia ja taidollisia kykyjä, myös sosiaalisia taitoja ja ympäröivän yhteiskunnan arvoja ja asenteita.

Tämän tutkimuksen kohderyhmään kuuluvat lapset, 5- ja 6-luokkaa käyvät peruskoululaiset, ovat iältään 11-13 -vuotiaita. Puberteetin katsotaan nykyisin alkavan yhä aikaisemmin, joten useat tutkittavan ikäryhmän lapsista ovat ns. esipuberteettivaiheessa. Tuota kehitysvaihetta pidetään jonkinlaisena välivaiheena lapsuuden ja puberteetin mukanaan tuoman aikuisuuteen astumisen välillä. Vaiheelle on leimallista sen jättäminen taakse, mitä on ollut aikaisemmin ja vähittäistä kasvamista ”joksikin muuksi”, nuoruuden kautta aikuiseksi. 7-12-vuotiaat lapset jäävät usein esikouluikäisten ja teini-ikäisten lasten varjoon, Rödström kutsuukin heitä ”unohdetuiksi lapsiksi”. (Rödström 1990, 23–29.). Samaa kehitysvaihetta luonnehditaan tuonnempana myös ”lapsuuden keski-ikäksi”. (Harris & McKenzie 2004, 4-24.)

Esipuberteetti-ikäiset lapset tuntevat lisääntyvää riippumattomuutta aikuisista. Heille saattaa tulla ”selviän kaikesta” -asenneitumista, varsinkin heidän ajatus- ja mielikuvitusmaailmassaan. Yksin selviytyminen ja kotoa karkaamiset esiintyvät tämänikäisten suosikkikirjallisuudessa. Etääntyminen aikuisista ja oman itsetunnon kehittyminen aiheuttaa muun muassa suurta kiinnostusta kauhutarinoita ja kuvitteellisia seikkailuja kohtaan. Rödstamin mukaan 7-12 -vuotiaat toisaalta etsivät jännitystä ja kauheuksia, toisaalta puolustautuvat niitä vastaan. (Rödspam 1990, 78–80.) Kouluikäisen lapsen ulkoisen todellisuuden laajeneminen ja muuttuminen yhdessä lapsen yksilöllisen, sisäisen kasvun kanssa heijastuu siten myös lapsen lukemiseen. (Appleyard 1990, 58–59.)

1.3. Lukeminen

Sanalla ”lukeminen” on Suomen kielessä monia merkityksiä. Suomen kielen perussanakirjassa (1993, 98) lukeminen määritellään kirjoituksen tulkitsemiseksi ja laajemmassa mielessä harrastetoiminnaksi. Lukemista on myös tutkittu runsaasti, monelta kannalta, joten siitä on myös monia teorioita: mikä on tekstin ja lukijan välinen suhde; mistä ja miten tekstin merkitys syntyy; lukijan rooli tekstin merkityksen tuottamisessa jne. Lyhyesti määriteltynä lukeminen on mekaanista lukutaitoa ja sisällön ymmärtämistä. (Lundberg 1989, tässä Sarmavuori 2007, 67). Kirjaimet ja merkit (teksti) täytyy tunnistaa ja tuottaa artikuloitavaan muotoon. Vieraskielistä tekstiä voi lukea, jos sen oikeinkirjoitus on tuttua, liittämällä kirjaimia (äänteitä) toisiinsa, vaikka sanojen merkitystä ei tuntisikaan. Luettu teksti tulee myös ymmärtää, jotta lukemisesta tulee todellista lukemista. Luetun tekstin ymmärtäminen onkin siis lukemisen keskeisin tavoite. (Sarmavuori 2007, 67). Lukemistapahtumassa lukija muodostaa kirjoitetusta kielestä puhuttua kieltä vastaavan muodon ja antaa sille merkityksen. (Lehtonen 1998, 10.)

Luetun ymmärtämisen taustalla on monia vaikuttavia tekijöitä, lukija muokkaa mielessään lukemaansa omien motiiviansa, mielipiteidensä, kiinnostuksenkohteidensa ja kokemustaustansa perusteella. Lukeminen on siten luova, aktiivinen prosessi (Malmqvist 1975, 151.) Lukeminen on ajattelua ja tulkintaa, se on merkityksen luomista kirjoitetulle tekstille. (Sarmavuori 2007, 67.) Lukemisen monimuotoisuus johtuu paitsi ilmiöstä itsestään aina myös lukijasta, jonka lukeminen on erilaista riippuen taidosta ja tarkoituksesta. (emt., 71.) Kuinka lukija lopulta ymmärtää tekstiä, perustuu hänen

aikaisempiin kulttuurisiin ja tiedollisiin kokemuksiinsa sekä perspektiiviinsä. Lukeminen on siten kokemusperäistä lukijan ja tekstin kohtaamista, transaktiota. (Brunell 1990, 24–25.)

Tästä vuorovaikutuksellisesta lukemisesta, transaktiosta, on Louise Rosenblatt luonut transaktioteoriansa. Hänen mukaansa lukija ei ole vain tekstin vastaanottaja eikä teksti vain yksipuolinen vaikuttaja, joka saisi lukijassa välttämättä aikaan tietyn reaktion. Transaktioteorian mukaan lukeminen on aktiivisesti valikoivaa ja hahmottavaa toimintaa. Lukiessa lukija tulkitsee tekstiä. Tekstin merkitys on siis suhteellinen, lukija vaikuttaa tekstiin. Lukiessa teksti alkaa puolestaan vaikuttaa lukijaan. Rosenblattin mukaan tekstin tulkintaan vaikuttaa aina myös konteksti, jossa lukeminen tapahtuu. Aika, paikka ja lukemistilanne sekä näiden vuorovaikutus vaikuttavat tekstin tulkintaan. Siten tekstin merkitys muuttuu lukijan ja kontekstin mukaan. Rosenblattin mukaan lukemista ohjaavat lukijasta ja lukukerrasta toiseen vaihtelevat intressit, pelot ja odotukset. (Rosenblatt 1994, 1057–1092.)

Rosenblatt on myös esittänyt erilaisten tekstien ja lukijan tulkinnassa olevan kaksi erilaista lukutapaa: efferentti eli tietoa välittävä lukutapa ja esteettinen eli elämyksellinen lukutapa. Efferentissä lukemisessa on olennaista se, mitä lukijalle jää lukemisen jälkeen; millaista informaatiota hän on lukemastaan hankkinut tai millaiseen toimintaan lukeminen on johtanut. Efferentissä lukemisessa lukijan huomio on kohdistunut tekstistä pois päin (Rosenblatt 1994, 1066–1092; tässä myös Linnakylä 1995, 15.) Esteettisessä lukemisessa lukijan huomio on itse lukutilanteessa eli siinä, mitä hän kokee lukiessaan, mitä mielikuvia, assosiaatioita, tunteita, asenteita ja ajatuksia lukeminen herättää. Esteettinen lukeminen liittyy usein juuri kaunokirjallisuuteen, mutta lukutapojen jaottelu ei välttämättä ole tekstisidonnainen. (Linnakylä 1995, 15.) Lukeminen muodostuu näin ollen neljän tekijän yhteisvaikutuksesta: lukijasta, kirjoitetusta kielestä, lukemisprosessista ja tilanteesta (Lehtonen 1998, 11.)

1.4. Lukutaito

Lukeminen edellyttää luonnollisesti lukutaitoa. Kuten lukemiselle, myös lukutaidolle on monia määritelmiä. Lukutaito on nykymerkitykseltään laaja ja jatkuvasti muuttuva. (Linnakylä 1995, 10.) Opetusministeriön muistiossa *Suomi (o)saa lukea* vuodelta 2000

lukutaidosta käytetään termiä monilukutaito. Lukutaito muuttaa muotoaan sen mukaan, määritelläänkö se lukemisen kohteesta, tekniikasta, tehtävästä vai luetun ymmärtämisestä käsin. Esimerkiksi median, kuvan ja erilaisten verkkotekstien lukeminen vaativat uudenlaisia lukutaitoja, media- ja informaatiolukutaitoa. Nykyään lukutaidon käsitteellä tarkoitetaan ”yksilön taitoa ymmärtää, käyttää ja arvioida erilaisia tekstejä ja mediatekstejä saavuttaakseen omia tavoitteitaan, kehittääkseen tietojaan ja mahdollisuuksiaan sekä osallistuakseen aktiivisesti yhteiskunnan elämään” (Suomi (o) saa lukea 2000, 31). Lukutaito on tietoyhteiskunnan avaintaitoja. (Linnakylä & Sulkunen & Arffman 2004, 1).

Peruslukutaito on kuitenkin uusienkin lukutaitojen edellytyksenä. (Kirstinä 2001, 17.) Siihen sisällytetään siis kyky ymmärtää kirjoitettujen sanojen merkitys, kyky vastaanottaa informaatiota ja päätellä merkityksiä luetusta tekstistä. (Robinson 1983; tässä Linnakylä 1990, 3.) Viestinnällisemmin tulkittuna peruslukutaitoon liittyy myös tekstien lukemisen lisäksi niiden tuottaminen eli kirjoittaminen. (emt., 3). Lukutaitoon sisällytetään kognitiivisten tekijöiden lisäksi myös affektiivinen alue: lukeminen voi aiheuttaa sekä mielihyvän että ahdistuksen kokemista. Lukutaito voi johtaa lukemisesta kiinnostumiseen tai siitä vieraantumiseen. Edelleen peruslukutaito on edellytyksenä lukemisen harrastamiseen ja arvostamiseen, mutta myös kirjallisuuden arvon väheksymiseen. (Matthewson 1985; tässä Linnakylä 1990, 3.)

Peruslukutaito on voitu oppia jo ennen koulua, koska lapsen lukijaksi kasvaminen saattaa alkaa jo varhain kotona. Useat perheen arkielämän tilanteet johdattavat lasta kirjoitetun kielen maailmaan, vaikka lasta ei varsinaisesti opetetakaan lukemaan. Lukemiseen oppimisessa ja kehitymisessä on olennaista, että lapsi sekä näkee ympärillään kirjoitettua kieltä että kuulee monenlaista kieltä. Keskustelut ja lukuhetket vanhempien kanssa ovat tärkeitä myös asenteiden muotoutumisessa. Lastenkirjallisuudella ja lapselle lukemisella on lukijaksi kasvamisessa merkittävä asema. (Julkunen 1993, 17 -23.)

Peruslukutaito saavutetaan kuitenkin useimmiten koulun ensimmäisen lukuvuoden kuluessa. Saavutettua lukutaitoa juuri lukemaan oppineet koululaiset käyttävät helppotajuisten, lyhyiden kertomusten ja tietokirjojen lukemiseen. Lukutaidon karttuessa myös tieto maailmasta lisääntyy. Sujuvaksi lukeminen kehittyy omaehtoisen lukemisen kautta, joten on tärkeä, että lapsi saa myös itse valita luettavaansa. Lukemishalun

herättämisellä on keskeinen merkitys lukutaidon edistymisen kannalta (Julkunen 1993, 26–27.) Kaikki eivät kuitenkaan välttämättä ala harrastaa kaunokirjallisuuden lukemista.

1990-luvun kansainvälisessä lukutaitotutkimuksessa (The IEA Study of Reading Literacy) suomalaisten 9-14 -vuotiaiden lasten ja nuorten lukutaito todettiin olevan kansainvälistä huipputasoa (Linnakylä 1995, 195.) He olivat parhaita lukijoita sekä kaunokirjallisten tekstien tulkitsijoina että kuvioiden, ohjeiden ja taulukoiden käyttäjinä. Asiatekstien lukemisessa suomalaisia paremmiksi osoittautuivat islantilaiset ja ranskalaiset nuoret. (Linnakylä 1995, 77.) Suomalaislapset olivat innokkaita lukijoita: vapaa-ajan lukemisaktiivisuutta eli kirjojen, sarjakuvien, sanomalehtien, viikkolehtien ja ohjeiden lukemistiheyttä kuvaava yleisindeksi oli vertailumaiden korkein. He olivat kuitenkin kansainvälisesti vain keskinkertaisia innokkaita kirjojen lukijoita. Aktiivisuus kohdistui ennen muuta sarjakuvien ja sanomalehtien lukemiseen. Vapaa-ajan lukemisaktiivisuudella ja lukutaidon tasolla oli selvä yhteys keskenään. Erityisesti sarjakuvien lukemisen ja lukutaidon välinen positiivinen yhteys oli yllättävä, sillä sarjakuvien lukemisen on usein pelätty uhkaavan lukutaitoa. Nykynuorten kulttuurin kansainvälisyys ja yhdenmukaisuus näkyi selvästi siinä, että nuorten lukemien kirjojen suosikkiaiheet olivat kaikkialla maailmassa lähes samoja: huumori, urheilu, musiikki, seikkailu, luonto, jännitys tai kauhu (Linnakylä 1995, 197–198.) 1990-luvun kansainvälisessä lukutaitotutkimuksessa todettiin, että Suomessa sukupuolierot olivat sekä lukutaidossa että lukemisharrastuksessa huomattavat. Tyttöjen lukutaito osoittautui poikien taitoa paremmaksi, erityisesti kaunokirjallisten tekstien lukemisessa. Tytöt lukivat merkitsevästi poikia aktiivisemmin kaunokirjallisuutta, pojat taas tyttöjä aktiivisemmin sarjakuvalehtiä, sanomalehtiä ja erilaisia ohjeita. (Linnakylä 1995, 199.)

PISA (Programme for International Student Assessment) -tutkimuksessa vuodelta 2000 suomalaisten nuorten lukutaito osoittautui edelleen korkeatasoiseksi. Myös sukupuoliero oli edelleen suuri. Suomalaisten tyttöjen lukuharrastus oli maailmanlaajuisesti poikkeuksellisen aktiivista ja monipuolista. (Linnakylä et al., 2004, II). Lukutaidolla ja lukuharrastuksella on todettu tutkimusten mukaan olevan kiistaton yhteys (Sulkunen 2004, 8).

1.5. Lukemisharrastus

Pirkko Saarisen ja Mikko Korkiakankaan tutkimuksessa *Ihanaa vai pitkäväteistä - lukeminen nuorten harrastuksena* lukemisharrastus on määritelty muun muassa siten, että ”sille on ominaista vapaa-aikana lukeminen. Lapsilla ja nuorilla se on muuta kuin läksyjen tekemistä ja koulukirjojen lukemista. Sille ei aseteta vaatimuksia eikä sen tarvitse olla hyödyllistä tai tuottavaa. Vapaa-aikana harrastukseksi lukeminen on itsenäistä. Se on paljolti muiden ohjeista tai määräyksistä riippumatonta”. (Saarinen & Korkiakangas 1997, 12.)

Lukemisharrastuksella on vaikutuksia lukijaan, varsinkin lapsiin, ja hänen persoonansa kehittymiseen. Lukemisella on todettu olevan kolmenlaisia vaikutusmekanismeja lukijaan. Ensinnäkin lukemisharrastus vaikuttaa lukijan sosiaaliseen oppimiskykyyn, toiseksi hänen minäkuvaansa sekä kolmanneksi opettaa lukijaa samastumaan erilaisiin ihmisiin. Lukija voi kaunokirjallisuuden avulla siis oppia miten ihmiset toimivat erityyppisissä tilanteissa. Kirjojen avulla voi hankkia kokemuksia sosiaalisesta elämästä tai ongelmatilanteiden ratkaisusta. Samastumalla lukemiensa tekstien hahmoihin nuoret saavat sijaiskokemuksia ja -elämyksiä, jolloin heidän ei tarvitse itse kokeilla kaikkia mahdollisia tilanteiden ja tunteiden repertuaareja (Mustonen & Rönkä & Uotinen 1992, 237). Esimerkiksi huumeiden käytöstä tai päihderiippuvaisen ankeasta elämästä on kirjoitettu uskottavia kirjoja, joita lukemalla kiinnostus omakohtaisiin huumekokeiluihin toivottavasti häviää. Se, että kirjoista voi lukea erilaisten ihmisten elämästä ja kokemuksista lisää tietämystä ihmisyydestä sekä avartaa näkemyksiä muista kansoista ja maista.

Lukija voi sijoittaa itsensä sosiaalisena olentona muiden ihmisten rinnalle ja ympäröivään yhteiskuntaan. Samalla minäkuva ja itsetunto voi lukemisen avulla kohentua. Lukiessaan nuori voi tunnistaa, oivaltaa ja oppia nimeämään tuntemuksiaan, ja tätä kautta lisätä itsetietoisuuttaan (Mustonen et al., 1992, 238.) Lisäksi lukija oppii eläytymään ja samaistumaan sekä kohdistamaan tunteitaan fiktiivisiin henkilöihin ja maailmaan. Näin hän voi kokea taiteellisen puhdistumisen, katharsiksen. (Saarinen & Korkiakangas 1997, 31–35.)

Lukuharrastukseen ei ole Marja-Liisa Juntusen mukaan (1993, 28) samassa määrin kehitelty teoreettisia malleja kuin lukemisprosessin tai luetunymmärtämistaitojen

kehittymiseen. Kiinnostava tämän tutkimuksen kannalta on Grover C. Mathewsonin luoma malli, joka korostaa affektiivisten tekijöiden merkitystä lasten lukemiskäyttäytymisessä.

Mathewsonin (1992) mukaan tärkein affektiivinen tekijä on asenne. Asenteeseen lukemista kohtaan liittyvät tunteet lukemisesta, valmius lukemiseen ja arvioivat uskomukset lukemisesta (Mathewson 1992, 1135.) Asenteen muotoutumiseen taas vaikuttavat sekä sisäiset että ulkoiset tekijät, kuten halu lukea, lukutaito ja ympäristön, esimerkiksi koulun asettamat vaatimukset. (emt., 1131–1161.)

Myönteinen asenne kirjoja ja lukemista kohtaan on keskeistä lukuharrastuksen heräämisen kannalta (Julkunen 1993, 29). Toinen lukemiseen vaikuttava tärkeä tekijä on motivaatio. Lapsella tulisi siis olla myönteinen asenne lukemista kohtaan ja motivaatiota, jotta hän lukisi. Kuten ihmisen toimintaan yleensä, lukemiseenkin liittyvät tunteet.

Monille ilmiöille on tyypillistä, että asiat vaikuttavat ja kietoutuvat toisiinsa. Siten lukemiseenkin voivat vaikuttaa esimerkiksi mielikuvat sekä innostava ja vakuuttava kommunikaatio. Kirjavinkkaus koululuokassa tai ääneen lukuhetket ja kirjoista puhuminen sekä koulussa että kotona voivat herättää kiinnostuksen kirjoihin ja lukemiseen. Ne voivat olla myös taustatekijöinä siinä, miten lukemiseen asennoidutaan. Asenne puolestaan vaikuttaa aikomuksiin, jotka johtavat mahdollisesti itse toimintaan, lukemiseen. Lukeminen puolestaan nostaa esiin erilaisia tunteita ja ideoita. Positiivinen tunne, tyytyväisyys siihen mitä lukemastaan saa, lisää lukuintoa. Intoon lukea vaikuttavat myös monet ulkoiset tekijät, kuten tarkoitukset, normit ja palkkiot sekä sisäinen emotionaalinen tila. (Mathewson 1992, 1136–1137.)

Mathewsonin mallissa korostetaan siis tunteiden ja asenteiden merkitystä. Aikomus lukea johtaa tietyntyypin luettavan etsimiseen ja valintaan. Tietyssä tilanteessa, tietyssä mielentilassa vallalla olevat tunteet vaikuttavat luettavan valintaan. Aikaisemmat lukukokemukset ja niiden herättämät tunteet vaikuttavat siihen, että lapsi haluaa jatkossakin lukea ja saada uusia, mieluisia lukukokemuksia. Tai hän voi vastaavasti kokea lukemisen rasittavana ja turhana velvollisuutena, jos aiemmat lukukokemukset eivät ole olleet innostavia tai palkitsevia. Onnistuminen yksittäisen kirjan valinnassa ja lukemisessa johtaa siten myönteiseen asenteeseen itse lukemista kohtaan. (emt., 1146–1150.)

1.5.1. Omaehtoinen kirjan valinta

Mikä kirja valitaan luettavaksi, on monen tekijän yhteisvaikutusta. Jo se, että ylipäättään haluaa lukea kirjan vaihtoehtona muille toiminnoille, on valinta. Varsinkin nykyisenä informaatioteknologisena aikana lukeminen harrastuksena on vain yksi monista lasten ajankäyttötavoista. Perinteisten harrastusten, kuten urheilun tai ratsastuksen yms., rinnalle on muodostunut tietoverkkojen ja -koneiden myötä lisää myös uusia aktiviteetteja. Kuten edellä todettiin, lukemiseen vaikuttavat affektiiviset tekijät. Asenteet, motivaatio ja tunteet vaikuttavat suuresti päätökseen lukea. Tämä päätös puolestaan vaikuttaa kognitiivisen prosessoinnin käynnistymiseen ja etenemiseen. Prosessointi herättää edelleen affektiivisia tekijöitä. (Lähteinen & Torkko 1998, 73.)

Kaunokirjallisen teoksen valita voidaan ajatella myös tiedonhankintaprosessiksi. Carol Kuhlthaun teorian mukaan ihmisen tiedonhankintaprosessin (information search process, ISP) kaikissa vaiheissa vaikuttavat niin ajatusten ja fyysisten toimien lisäksi myös tunteet. (Kuhlthau 2000, 110–112; tässä myös Chelton & Cool, 2004) Tunteiden merkitys korostuu etsittäessä ja valittaessa fiktiivistä aineistoa. Prosessiin, joka kohdistuu kiinnostavan kaunokirjallisuuden etsimiseen ja valintaan liittyy erilaisia hakutapoja ja vaiheita. Kertomakirjallisuutta yleisistä kirjastoista etsivät asiakkaat voidaan esimerkiksi tyypitellä tekijä-, laji-, tai aiheorientoituneiksi asiakkaiksi. (Raivio 1990, 44; tässä Hypén 2006, 42.) He voivat käyttää apunaan erilaisia tietokantoja ja hakemistoja. Myös kaunokirjallisuuden asiansanoitus voi antaa virikkeitä lukemisen valintaan. (Hypén 2006, 17–43.) Luonnollisesti on myös kaunokirjallisuutta harrastavia asiakkaita, jotka etsivät suoraan kirjastojen hyllyiltä itselleen lukemista. Nämä kirjastojen hyllyjä selaavat erilaiset ”samoojat”, ovat Hypénin (2006) mukaan etsijöitä, jotka hakevat elämyksiä, uusia lukukokemuksia ja tekevät herätelainauksia. (emt., 42.) Monet lapset kuuluvat edellä kuvattuihin asiakkaisiin, jotka valitsevat useimmiten kirjoja esimerkiksi esittely- ja palautushyllyistä. Joskin tietyssä iässä, 11–13 -vuotiaina lapset valitsevat mielellään luettavaa tietyistä kirjasarjoista, tietyiltä tekijöiltä sekä kavereiden suosittamia kirjoja.

Myönteiset lukukokemukset ja positiiviset tunteet vaikuttavat siis lukemisen etsimiseen ja valitsemiseen. Kun luetusta kirjasta on pidetty, se vaikuttaa asenteisiin ja motivoi siten jatkamaan lukemisharrastusta ja etsimään lisää mieluista luettavaa. Halutaan jatkossakin turvata se, että omilla kirjavalinnoilla valitsee kirjan, jonka lukeminen on elämys.

Lukemiseen ei haluta pettyä. Motivaation osuus kirjan valintatilanteessa ja itse lukemistapahtumassa on siten merkittävä. Lapset lukevat mielellään itse valitsemaansa kirjoja, joten lukemiseen motivoitumisessa ja sitoutumisessa keskeistä on oma valinta. (Lähteinen & Torkko 1998, 73.) Mitkä seikat sitten yleensä vaikuttavat lasten omaehtoisiin kirjavalintoihin?

Lehtovaara ja Saarinen (1976) totesivat tutkimuksessaan, että kirjan takakannessa oleva selostus kirjan sisällöstä toimii hyvänä vihjeenä kirjan kiinnostavuudesta. Samoin se, että oli luettu aiemmin samalta kirjailijalta jokin mieluisaksi havaittu teos. Luotettavana takeena hyvän kirjan valinnalle pidettiin myös ennestään tunnettua sarjaa, johon kirja kuuluu. Kavereiden suosituksia pidettiin vanhempien, opettajien tai kirjastonhoitajien suosituksia luotettavimpina ja tärkeämpinä. (Lehtovaara & Saarinen 1976, 270–271.)

Lapset, kuten kaikki muutkin lukijat, hakevat kirjoista tunne-elämyksiä tai muuta sisäistä tyydytystä. Mielikuvitus vaikuttaa suuresti elämysten syntymiseen luettaessa. (Saarinen & Korkiakangas 1997, 58.) Omaehtoinen kirjan valinta on osoitus siitä, että lapsi haluaa lukea ja kokea elämyksiä, että lukeminen on ”kivaa”.

Marja Saanilahden tutkimuksessa 2000-luvun lasten ja nuorten lukuharrastuksesta (Saanilahti 2002) nousi muun muassa esiin se, että lukemista piti ”kivana” noin 70 % tutkituista 13-vuotiaista tytöistä. Samanikäisistä pojista 30 % oli samaa mieltä. Pojista 20 % piti lukemista ”tylsänä”. Tyttöjen mielestä lukeminen on joko ”kivaa” tai ”melko kivaa”. ”Tylsää” lukeminen ei ole yhdenkään tytön mielestä. Tutkimuksen mukaan tytöt valitsevat kaunokirjallisuutta vapaa-ajan luettavakseen enemmän kuin pojat. (Saanilahti 2002, 208–212.)

1.5.2. Miksi lasten tulisi lukea?

Useissa lukemista käsittelevissä teoksissa ja artikkeleissa korostetaan lukemisen merkitystä ja sen tärkeyttä etenkin lapsille. Miksi lasten siis kannattaisi lukea? Lukemisen syitä ja vaikutuksia juuri lapsille on koottu alla olevaan luetteloon.

Lukeminen:

- antaa elämyksiä (Saarinen 1986, 70)
- on oppimisen väline (Lehtonen 1998, 56)

- tuottaa iloa (Julkunen 1993, 26)
- mahdollistaa monien erilaisten tapahtumien kokemisen (Julkunen 1993, 27)
- on eräs monista väylistä lisätä itsetuntemusta ja poimia rakennusaineita minäkehityksen tueksi (Mustonen & Rönkä & Uotinen 1992, 240)
- innostava ajanviete, houkutteleva tapa hankkia tietoja, monipuolisesti ihmisen kasvua kehittävä sosiaalinen toiminta (Lehtonen 1998, 23)
- tarjoaa mahdollisuuden päästää mielikuvitus valloilleen (Malmqvist 1975, 151)
- tarjoaa ikkunan tai peilin maailmaan, ihmisyyteen ja yksilöön (Sarmavuori 1998, 61)
- helpottaa emotionaalisia jännitystiloja ja tyydyttää psyykkisiä tarpeita (Malmqvist 1975, 150 -151)
- rikastuttaa kieltä ja sanavarastoa (Ihalainen & Vainio-Mattila 2004, 67)
- herättää tunteita ja kumoo ennakkoluuloja (Sarmavuori 1998, 62)

Uudemmassa lasten lukemista ja lukemisharrastusta käsittelevässä kirjallisuudessa (mm. Saarinen & Korhonen, 1997; Sarmavuori, 2007; Linna, 2004) ollaan huolestuneita lasten lukemisharrastuksen hiipumisesta. Pohditaan keinoja, miten saada 11-13 -vuotiaat varhaisnuoret, etenkin pojat, tarttumaan kirjaan nykyisessä tietotekniikan läpäisemässä yhteiskunnassa. Enää ei juurikaan käytetä termiä *ahmimisiä* kuvaamaan 7-12 -vuotiaiden lukemista, vaikka se edelleenkin on kehityspsykologian näkökulmasta sujuvan lukutaidon ja luetun ymmärtämisen saavuttamisen ja hallinnan ikä.

Jo 1970-luvun lastenkirjallisuusoppaassa *Kirja kaveriksi - vaihtoehto joukkovihteelle* mietitään keinoja lapsen lukemismotivaation herättämiseksi. Opettajia ja kirjastoihmissä velvoitettiin jo tuolloinkin hankkimaan ja tarjoamaan sisällöllisesti laadukkaita kirjoja lapsille ja nuorille. Oppaassa lasten- ja nuortenkirjallisuuskriitikko Kerttu Manninen, joka toimi myös kirjastonhoitajana, määrittelee ahmimisiän seuraavasti:

” Ahmimisiäksi on alettu nimittää ikää, jolloin mekaaninen lukemistaito yltää luetun suhteellisen vaivattoman ymmärtämisen asteelle ja lapsesta on hauska havaita, että kirjojen maailma on seikkailuja täynnä. On muistettava, että lukija on edelleen esipuberteettivaiheessa, innokas etsiytymään kauas ja korkealle, menneeseen ja nykyiseen, kunhan kirjan juoni vain on toiminnallinen, vauhdikas ja nopea. Lukemisella on kaksinainen funktio: viihtyminen kerrankin itse valitun kirjan äärellä ja samalla

huomaamatta varmistuva lukemisen taito, kyky lukea nopeasti ja jännittävän juonen ansiosta keskittyneesti”. (Manninen 1978, 35 -37.)

Ahmimisikä on Mannisen mukaan utelias ikä, jolloin lapsi hakee myös itsetunnon vahvistusta, ja siksi kokee tyydytystä, jos sankarit aina selviytyvät ongelmistaan ja päätös on onnellinen. Tärkeintä 7-12 -vuotiaiden epäyhtenäisen lukijaryhmän kannalta on, että vaihtoehtoja niin tyylin, kirjallisuuden eri lajien vaikeusasteen kuin taiteen ja viihteen välillä on riittävästi. Vain siten voidaan luoda edellytyksiä monipuolisten lukijavalmiuksien kehittymiselle ja mahdollistaa elinikäinen lukemishalukkuus ja -ilo. (emt., 35–37.)

Ahmimisikäiselle lukukokemus on kokonaisvaltainen elämys, johon hän samastuu voimakkaasti eikä pyri erityisesti erittelemään omia lukureaktioitaan. Kun nuoren ajattelu muuttuu konkreettisesta käsitteelliseen, hän haluaa tarkastella lukemaansa analyttisemmin. Kehittyessään hän pystyy myös tulkitsemaan tekstin rakennetta ja tyyliä sekä analysoimaan henkilöiden motiiveja. Samalla kun nuori oppii erittelemään samastumistaan tekstin henkilöhahmojen tuntemuksiin, itse lukukokemus menettää aiempaa välittömyyttään ja intensiivisyyttään. (Mustonen et al., 238.)

Nykyinen nimitys paljon kirjoja ahmivalle lukijalle, so. ahmimisiässä olevalle lukijalle, voisi olla *kova lukija*. Nimitys on peräisin Kova lukija -kisasta, joka on järjestetty neljä kertaa helsinkiläisissä peruskouluissa. Kisan tavoitteena on innostaa oppilaita kirjojen maailmaan ja vahvistaa heidän itsetuntoaan lukijoina. Oppilaat pitivät lukupäiväkirjaa lukemistaan kirjoista ja laskivat lukemiensa kirjojen sivumäärät yhteen. Keskimäärin kukin kisan voittaneiden luokkien oppilas luki 6 000 sivua kilpailuajaksi, eli noin 300 sivua viikossa. (Helsingin opetusviraston verkkosivut)

1.6. Seikkailukirjallisuuden lukeminen kehitysvaiheena

Kirjallisuudenopettaja ja -tutkija J.A.Appleyard käsittelee teoksessaan *Becoming a reader* lapsen kehittymistä lukijana sekä sitä, miten kaunokirjallisuuden lukeminen voidaan kokea tiettyinä ikäkausina. Appleyard (1990) esittää, että etenkin kehityksessä fiktiivisen kirjallisuuden lukijana, ihmisellä on viisi erilaista vaihetta tai roolia lapsuudesta aikuisuuteen. Ennen aikuistumista lapsella voi olla kolme roolia lukijana: leikkijän,

sankarin ja ajattelijan rooli. Aikuisuuteen liittyvät kaksi muuta lukijan roolia, tulkitsijan ja pragmaattisen lukijan rooli. (Appleyard 1990, 15.)

Appleyardin mukaan 7-12 -vuotiaiden koululaisten lukemisessa on keskeistä se, että kirjallisuuden luoma maailma on vaihtoehtoinen todelliselle maailmalle. Kirjojen maailma on enemmän organisoitu, vähemmän ristiriitainen kun ympäröivä todellisuus, jossa lasten on vähitellen opittava toimimaan ja olemaan. (emt., 14.) Tämänikäisten lasten rooli lukijana on Appleyardin mukaan sankarin tai sankarittaren rooli. Ala-asteella olevat koululaiset lukevat pääasiassa seikkailukirjoja samastuakseen niiden päähenkilöihin. Seikkailukirjoissa on usein perusarkkityyppi viisaasta tai voimakkaasta sankarista, joka saa epäjärjestyksen maailmassa loppumaan. Siksi fiktiivisten kertomusten lukemisesta saatava tyydytys, lukemisen ”palkinto”, on tämänikäisille lapsille juuri se, että he saavat kuvitella itsensä siksi keskushahmoksi, joka kompetenssillaan ja aloitteellisuudellaan pystyy ratkaisemaan maailman ongelmat. (Appleyard 1990, 58–59.)

Appleyardin mukaan 7-12 -vuotiaiden lasten lukeman kirjallisuuden voi yleistää kahteen kategoriaan. Yhtäältä he lukevat kirjoja, joista saa tietoa ympäröivästä yhteiskunnasta, luonnosta, eläimistä, tekniikasta, historiasta yms. Toisaalta he näiden tietokirjojen lisäksi lukevat sellaista fiktiivistä kirjallisuutta, jota voidaan kuvata yleiskäsitteellä seikkailu. Käsite pitää sisällään kaikenlaisia seikkailuja sisältäviä, fiktiivisiä tekstejä: satuja, eläintarinoita, klassikoita, mysteereitä, historiallis-realistisia tarinoita, fantasiakirjallisuutta jne. Kaikissa näissä fiktiivisissä teksteissä on enemmän samankaltaisuutta kuin eroavuutta, niiden yhteiset rakenteet ja teemat kertovat siitä, mitä 7-12 -vuotiaat lapset haluavat lukea. Näihin kuuluu tekstejä, jotka ovat ilmeisiä seikkailukertomuksia, joissa kirjan henkilöt kohtaavat vaaroja ja neuvokkaasti selviytyvät niistä. Sellaisia ovat esimerkiksi sarjakirjat, kuten Enid Blytonin *Viisikko* -sarja tai Carolyn Keenen *Neiti Etsivä* -sarja. Tyypillisiä ja suosittuja seikkailukirjoja ovat myös monet fantasiakirjat, joissa päähenkilö lähtee pois kotoa toiseen maailmaan, jossa hän joutuu suorittamaan sankaritekoja, ennen kuin hän voi palata sankarina kotiin. Olennaista seikkailukirjassa onkin sankarin määrittäminen kamppailusta pahaa vastaan. Mutta jopa sellaiset fiktiiviset kirjat, joissa ei ole eksoottisia paikkoja tai rikoksia voivat osoittautua seikkailukirjoiksi. Viaton eläinkertomuskin voi olla seikkailu, jos siinä kohdataan jokin vaara tai ongelma, josta päähenkilöt selviytyvät. (Appleyard 1990, 60- 61.)

Seikkailun perusrakennetta voidaan siten kuvata kehällä koti-seikkailu-koti. Kotona on turvallista, mutta tylsää. Seikkailu poissa kotoa on jännittävää, mutta vaarallista. Seikkailusta selviäminen takaisin kotiin on turvallista, mutta tylsää jne. (Nodelman 1996, 957–158; tässä Rättyä 1997, 74.)

Seikkailukirjoille on yhteistä ennen kaikkea muoto, juonirakenne, päähenkilön luonne, puitteet ja tyyli. Ne voivat olla jo sivumäärältään pidempiä kertomuksia sekä kooltaan paksumpia. Ne on painettu pienemmällä kirjasinkoolla ja niissä on vähemmän, jos ollenkaan, kuvia. Nämä kirjan ominaisuudet eivät ole vähäpätöisiä aloittelevalle lukijalle, jonka täytyy muodostaa kuva mielikuvitusmaailmasta pelkän kielen ja tekstin avulla. Se vaatii Appleyardin mukaan jo enemmän keskittymistä. Seikkailukirjojen fokus on ensisijaisesti dialogissa ja nopeatempoisessa toiminnassa. Seikkailukirjossa on yksinkertaisia lauseita, lyhyitä kappaleita sekä vain vähän ihmisten ja tapahtumapaikkojen kuvausta. Seikkailukirjojen kerronnallinen rakenne on toistuva, niiden toiminta koostuu episodimaisista jaksoista, joita kliimaksit korostavat. Episodit yhdistetään toisiinsa usein vain yksinkertaisella ilmaisulla ”ja sitten”. Sivujuonet tai takautumat yms. ovat seikkailukirjoissa harvinaisia. Henkilöiden luonteet ovat mustavalkoisesti hyviä tai pahoja. Vertauksia ja metaforia on yleensä seikkailukirjoissa vähän, lukuun ottamatta tuttuja klassikkoja, joiden kuvailevat ja lapsilukijan ehkä ikävystyttäväiksi kokemat kohdat hän voi halutessaan hypätä yli. Appleyardin mukaan seikkailukirjat muistuttavat kirjallisuuden muodoista ehkä eniten *romanssia* (Appleyard 1990, 61–64.). *Romanssin* tyyli on ominaista juuri mielikuvituksellisuus, liioittelu ja naiivius. (Hosiaisuus 2003, 795).

7-12 -vuotiaille lukijoille kertomuksessa tärkeintä on juoni. Päähenkilöön lukija tutustuu tämän toiminnan kautta; miten päähenkilö toimii, mitä sanoo ja mitä hänen tunteistaan kerrotaan. Seikkailukirjossa henkilöt ovat siis sitä, mitä he tekevät. Koska juoni on tärkein, niin henkilöt eivät seikkailukirjoissa voi olla vielä kovin kompleksisia. Henkilöt edustavatkin enemmän tyyppiä kuin yksilöä (emt., 74–76.) Seikkailukirjojen päähenkilöt ovat kliseisiä ja ”simppelitä”. Kirjallisuudentutkimuksen käsittein ilmaistuna tällainen päähenkilö on *litteä*, yhden ominaisuuden tai idean varaan rakentuva (Hosiaisuus 2003, 303). Se johtuu Appleyardin mukaan kahdesta syystä. Ensinnäkin fiktiiviset henkilöt edustavat lapsilukijalle sitä, mitä tämä haluaisi olla; sankari, joka pärjää hurjissa seikkailuissa ja maailmassa ilman vanhempia ja kotia. Toiseksi seikkailukirjojen fiktiiviset henkilöt voivat edustaa lapsilukijalle sitä, mitä aikaisemmin oli hänen maailmassaan, ja

josta satu- ja mielikuvitusmaailmasta hän on haluttomasti siirtymässä pois. (Appleyard 1990, 76–77.) 7-12 -vuotiailla saattaa olla ristiriitaista suhtautumista aikuistumiseen. Lapsuuden ja nuoruuden välimaastossa olevia esipuberteetti-ikäisiä se kiinnostaa, mutta myös pelottaa.

7-12 -vuotias voi lukea seikkailukirjoja sadoittain, ennen kuin hän menettää kiinnostuksensa niihin. Syy seikkailukirjojen suosioon on niiden tietynlaisen samanlaisuuden, toistuvuuden ja erilaisuuden kombinaatiossa. Seikkailujen versiot vaihtuvat, mutta tilanteiden rakenne, henkilöiden käytös ja luonne sekä ennen kaikkea tulos on rauhoittavan samanlainen. Seikkailukirjallisuuden lukemisessa on nuorelle lukijalle kaksi funktiota: antaa konkreettisen muodon pahalle ja vakuuttaa, että se on voitettavissa. Toistuvasti esiintyvät voitokkaat taistelut tai matkat seikkailukirjallisuudessa kertovat nuorelle lukijalle siitä, että seikkailumatka maailmaan ja sen haasteiden kohtaaminen kannattaa, ja että seikkailu voi saada onnellisen lopun. Tärkeintä 7-12 -vuotiaalle lapselle on oma sisäinen kasvu ja kaiken uuden tiedon sulattaminen. Hänellä on voimakas kiinnostus toisaalta sekä uuteen että säännönmukaisuuteen. (Appleyard 1990, 62–63.)

Appleyardin näkemys on, että kun lapsilukija vanhenee, hän alkaa kestää epämiellyttäviäkin loppuja tai epäselviä ja avoimeksi jääviä ratkaisuja kirjoissa. Vähitellen lukijan tietämys maailmasta lisääntyy kokemusten ja lukemisen kautta. Kehittymisen myötä ilmenee myös, että seikkailukirjojen mustavalkoinen visio elämästä ja maailmasta on riittämätön. Ihmiset ja tilanteet ovat mutkikkaampia oikeassa todellisuudessa, joten kirjoissakaan pelkkä toiminta ja jännitys eivät enää välttämättä riitä. Luettavalta kirjalta aletaan vaatia muita ominaisuuksia, jolloin esimerkiksi henkilöiden luonne ja kompleksisuus tulee tärkeämmäksi. (emt., 87) Lukijana kehittyminen on siirtymistä lukemisessa kohti pidempiä ja mutkikkaampia tarinoita. ((Appleyard 1990, 64–68.)

Appleyardin mukaan lukijana kehittymiseen ja kasvamiseen liittyy siis muutakin kuin pelkästään kognitiivinen kehitys. Lukijuuteen kietoutuu tiedollisia rakenteita, affektiivisia tekijöitä, ihmisten välisiä suhteita sekä tiettyjä sosiaalisia rooleja, joita ympäristö ja vallitseva kulttuuri tarjoavat kehittyvälle lukijalle. Lukijan kokemus kirjasta tai lukemisesta rakentuu osittain myös sosiaalisesti. (Appleyard 1990, 11–12.) Kehittyminen lukijana on yhtä monimutkainen ja monimuotoinen prosessi kuin on kehittyminen

ihmisenä. Vaikuttavia taustatekijöitä on muun muassa kehittyvä keskushermosto, sisäisen elämän kehittyvä psykodynamiikka, erilaisten sosiaalisten roolien saatavuus tietyissä kypsyysvaiheissa sekä arvomaailma, joka omaksutaan perheessä ja muissa yhteisöissä. Lukijana kehittymiseen vaikuttavat aiemmat lukukokemukset ja kirjat (Appleyard 1990, 12–14.). Jokainen lukija kuljettaa aina mukanaan lukemishistoriaansa, aiemmin luettu vaikuttaa tekstin ymmärtämiseen ja tulkintaan. (Ihonen 2003, 31.) Lukijana kehittymiseen liittyy siten yksilön psykodynaamisia tekijöitä, mutta myös sosiaalisia ja kulttuurisia tekijöitä, koska juuri sosiaalisessa kontekstissa lukijuus kehittyy. (Appleyard 1990, 12–14.)

Lisäksi lukijana oleminen, kaunokirjallisuuden lukeminen, ei ole taito, jonka kaikki hallitsevat. Fiktiivisen kirjallisuuden lukeminen ei ole myöskään tapa, jota kaikki haluavat jatkaa aikuisena. Lukijana voi siis Appleyardin mukaan kehittyä tai epäonnistua. (Appleyard 1990, 12.)

1.7. Tutkimuksia suomalaisten lasten ja nuorten lukemisesta

Lukuharrastusta voidaan mitata usealla tavalla. Muun muassa kyselylomakkeita, vastausvaihtoehtoisia kysymyksiä, haastatteluja tai mielisuusuarviointeja, jolloin tutkittavat luettelevat eri kirjallisuuden lajeja (satukirjat, tyttökirjat seikkailukirjat jne.) mielisuusujärjestyksessä, on käytetty mitattaessa lukemisharrastusta. (Saarinen & Korkiakangas 1997, 17–20; Sarmavuori 2007, 100.) Pohdittaessa juuri sitä, miten saada lapset ilmaisemaan omia mielipiteitään, ajatuksiaan ja tuntemuksiaan lukemistaan kirjoista, ilman että kysymykset ovat liian johdattelevia, yksinkertaistavia tai muutoin aikuismaisia, on hyödyllistä perehtyä aiemmin käytettyihin tutkimusmenetelmiin. Suomalaisten lasten ja nuorten lukemista ja lukuharrastusta on tutkittu 1960-luvulta lähtien. Vuonna 1964 ilmestyi Arvo Lehtovaaran ja Pirkko Saarisen tutkimus *Mitä nuoret lukevat*. Tutkimuksen tavoitteena oli saada tietoa koko maan 10–16 -vuotiaiden nuorten lukemisharrastuksesta. Yli 40 vuotta vanhassa tutkimuksessa on edelleen kiinnostavuutta etenkin tutkimusmenetelmien osalta.

Erityisen kiinnostavia Lehtovaaran ja Saarisen tutkimuksessa olivatkin lapsille muotoillun kyselykaavakkeen ne kohdat, joissa haluttiin lapsilta vastauksia kirjan mielisuudesta. Monien esikokeiden jälkeen tutkijat olivat päätyneet kirjaluetteloon, joka sisälsi kirjoja 26

kirjaluokasta (tietokirjat, tyttökirjat, seikkailukirjat, historialliset kirjat jne.). Vastaajan tehtävänä oli jokaisen kirjan kohdalla valita viiden vaihtoehdon mieluisuusasteikosta oma mielipidettä vastaava vaihtoehto. Mieluisuusasteikon vaihtoehdot olivat välillä: kirja oli oikein mieluisa (++) - kirjaa ei missään tapauksessa viitsinyt lukea (- -). (Lehtovaara & Saarinen 1964, 46–53.)

Tutkimus ei siis perustunut lasten omiin lukukokemuksiin, vaan heidän tuli kirjan nimen ja lyhyen sisältöluonnehdinnan perusteella päättää, kuinka lukemisen arvoinen se olisi. Lisäksi vastaajia pyydettiin lomakkeessa nimeämään oma mielikirja ja jopa antamaan kirjailijalle neuvoja siitä, millainen kirja tämän pitäisi kirjoittaa, jotta vastaaja pitäisi siitä! (Lehtovaara & Saarinen 1964, 46–48.)

Lehtovaaran ja Saarisen tutkimuksessa oli mukana kaikki senaikainen lapsille suunnattu kirjallisuus, joten sekä tieto- että kaunokirjallisuus olivat kirjaluokissa mukana. Kaunokirjallisuuden ja sen lukemisen erityistä, elämyksellistä luonnetta ei siis heidän tutkimuksessaan mitenkään korostettu, joskin kaunokirjallisuus oli tutkimustuloksien mukaan suosituinta luettavaa. (Lehtovaara & Saarinen 1964, 105–119.)

Lehtovaaran ja Saarisen tutkimuksen yhtenä tutkimustuloksena oli, että 11–13 -vuotiaiden tyttöjen ja poikien lukemisessa oli sukupuolesta johtuvia eroavaisuuksia. Tutkittava ikäryhmä oli tutkijoiden mukaan sisäistänyt sukupuoliroolinsa; pojat eivät lukeneet tyttökirjoja eivätkä runoja, tytöt taas eivät piitanneet seikkailu- ja sotakirjoista. (emt. 69 - 79.)

Lehtovaaran ja Saarisen tutkimuksesta ilmeni, että tytöt alkoivat kiinnostua tuossa iässä aikuisten romaaneista ja rakkausromaaneista poikia enemmän, mutta tyttökirjat ja sadut olivat edelleen mieluisinta luettavaa. Pojat suosivat 1960-luvun tutkimuksen tuloksien mukaan seikkailu-, sota- ja salapoliisikirjoja, vielä 15-vuotiainkin. Nimittäin tutkimuksen tekijöiden mukaan suosituimpien kirjallisuuslajien kokoelma muuttuu

11–12 -vuoden ikäisistä 15-vuotiaisiin edettäessä: ”pojat pysyvät poikina, mutta tytöt varttuvat naisiksi.” (emt. 117). Tällä toteamuksella tutkijat halusivat ehkä korostaa tyttöjen poikia nopeampaa kehitystä?

Mieluisin yhteinen kirjallisuudenlaji molemmille sukupuolille oli sarjakuvat, joita 11–13 -vuotiaat lukivat eniten. (emt. 62- 115). Tosin sarjakuvien pitämistä kirjallisuudenlajina ja niiden lukemista kyseenalaistettiin jo tässäkin varhaisessa tutkimuksessa (emt.79). Tutkijat olivat nähneet tärkeäksi, joskin erittäin vaivalloiseksi, luokitella lastenkirjallisuutta eri luokkiin, jotta lapsivastaajat ymmärtäisivät kirjojen erilaisuuden ja osaisivat antaa oman mielipiteensä niiden mielisyydestä. Sarjakuvat oli kelpuutettu mukaan, koska tiedettiin lasten lukemisharrastuksen kohdistuvan ainakin niihin. (emt. 49–79.)

Samojen tutkijoiden, Lehtovaaran ja Saarisen, seuraava tutkimus *Nuorten mielikirjallisuus* ilmestyi 1976. Sen tarkoituksena oli ”tarkastella nuorten lukemisharrastusta yksilönkehitystä ilmentävänä, kehitysvaiheesta riippuvana ja lukemismotivaatiota kuvastavana käyttäytymisenä” (Lehtovaara & Saarinen, 11.) Tutkimuksen pääkysymyksiä olivat kysymykset lukemisen määrästä ja laadusta, lukemisen hankinnasta sekä valinnan perusteista. Lisäksi kysyttiin mielikirjojen suosion perusteista ja lukemisharrastuksen asemasta muiden harrastusten joukossa. (emt., 50.)

Tutkimuksen kyselylomakkeeseen laaditut kysymykset koskivat 11–15 -vuotiaiden lasten ja nuorten kirjallisuuden eri lajeihin kohdistuvia asenteita. Kirjastoihmisenä oli kiinnostavaa lukea tutkijoiden, joiden omana alana on kehityspsykologia, käsityksiä kaunokirjallisuuden kirjastoluokitteluksesta. Tutkijat olivat kokeneet kirjastolaitoksen luokituksen liian laaja-alaiseksi, esimerkiksi kaunokirjallisuus käsitteenä oli todettu esikokeiden perusteella vieraaksi tutkittavalle ikäryhmälle. (Lehtovaara & Saarinen 1976, 185.)

Tutkijat olivat halunneet luokitella kirjat nimikkeisiin siten, että kukin luonteeltaan muista kirjallisuuden lajeista selvästi eroava ryhmä saisi oman nimikkeensä. Tutkijoiden laatimassa kirjaluokittelussa oli eroja verrattuna kirjastoluokitteluun: esimerkiksi Enid Blytonin tunnettu *Viisikko* -sarja on kirjastossa luetteloitu seikkailukirjallisuudeksi. Lehtovaaran ja Saarisen tutkimuksessa *Viisikot* oli sijoitettu lasten ja nuorten elämästä kertovaan kirjaluokkaan. (emt. 185–187.)

Vertailtaessa aiempaa 60-luvun tutkimusta 70-luvun tutkimukseen, huomaa että kymmenen vuoden aikana 11- ja 13 -vuotiaiden tyttöjen ja poikien lukemisessa oli tapahtunut joitakin muutoksia. Edelleen kaunokirjallisuus oli kuitenkin suosituinta

luettavaa. Tutkitun ikäryhmän poikien mieluisinta luettavaa kirjallisuuslajien joukossa olivat sarjakuvalehdet, seikkailukirjat (intiaani-, sota-, viidakko-, meriseikkailut) ja salapoliisikirjat. Samanikäisten tyttöjen lukema kirjallisuus oli yhdentynyt poikien suosimien kirjojen kanssa; sarjakuvalehdet ja salapoliisikirjat olivat nyt tyttöjenkin mieluista lukemista, mutta edelleen myös tyttökirjat. (emt. 187–193.)

Tutkimuksen mukaan joidenkin kirjaryhmien arvioinnissa tulivat sukupuolierot kuitenkin vielä selvinä esiin; poikien suosimia olivat sotakirjat ja väheksymiä tyttökirjat. Tyttöjen suosimia olivat puolestaan rakkausromaanit sekä tyttökirjat, tyttöjen väheksymiä kirjoja taas olivat sotakirjat. Runoista ei kumpikaan sukupuoli juuri välittänyt. (emt. 202.)

Tutkimus osoitti, että 11–12 -vuotiaiden poikien mielikirja oli siis useimmiten seikkailukirja, tai lasten ja nuorten elämästä kertova kirja. Iän karttuessa näiden ryhmien suosio oli tutkimuksen mukaan vähenevä, mutta jännitys- ja sotakirjojen lukeminen oli lisääntyvää. Vastaavasti 11–12 -vuotiaiden tyttöjen mielikirja oli usein lasten ja nuorten elämästä kertova kirja, seikkailukirja tai tyttökirja. Tyttöjen varttuessa, heidän mielilukemiseensa oli tutkimuksen mukaan alkava kuulua myös rakkaus- ja muut aikuisten romaanit. (Lehtovaara & Saarinen 1976, 211–212.)

Verrattuna uudempiin lasten lukemista ja lukuharrastusta käsitteleviin tutkimuksiin ja artikkeleihin (mm. Julkunen 1997; Korolainen, 2001; Sarmavuori 2007) Lehtovaaran ja Saarisen tutkimukset ovat tietyin osin vanhentuneita. Kuluneiden 30–40 vuoden aikana on luonnollisesti ehtinyt tapahtua paljon; esimerkiksi peruskoulu-uudistus, joka lakkautti kansa- ja oppikoulut ja jonka tavoitteisiin kuului turvata perusopetuksen sosiaalista ja alueellista tasa-arvoa, toteutettiin 1970-luvulla Suomessa.

Myös internet ja nopea teknologinen kehitys ovat vaikuttaneet suuresti yhteiskuntaan; nykyinen tietoyhteiskunta edellyttää monenmuotoista, uutta lukutaitoa. Yhteiskunnan muutokset koskettavat aina myös lapsia ja nuoria. Heidän kehityksensä on sanottu nopeutuneen ja ajankäyttönsä muuttuneen mm. uusien verkkoyhteisöjen ja -pelien myötä. Tosin jo 1960-luvun tutkimuksessa ilmaistiin huolta silloisten uusien teknisten laitteiden, television ja radion, yleistymisestä. Pelättiin niiden vaikuttavan heikentävästi etenkin lasten ja nuorten lukemisharrastukseen.

Lastenkirjallisuuden tuotanto on vuosien myötä luonnollisesti myös muuttunut. Joidenkin kirjallisuudenlajien tuotantoa ei ole nykyisin enää lainkaan, kuten lapsille kirjoitettuja pakina- tai sotakirjoja, joten niiden lukeminenkin on hiipunut tyystin. Toisaalta tämän ajan suosittuja lastenkirjallisuudenlajeja, esimerkiksi fantasia- tai kauhukirjoja ja japanilaisia manga -sarjakuvia ei vielä esiinny 60-luvun tutkimuksessa. Mutta edelleen 11–13 -vuotiailla lapsilla on tarve lukea kirjoja, joissa seikkaillaan. Myös sarjakuvien lukeminen on edelleen suosittua.

Oman työni kannalta kiinnostavinta näissä tutkimuksissa oli käytetyt tutkimusmenetelmät, etenkin kyselylomakkeen laadinta, jossa osa tehtävistä oli avokysymyksiä. Esimerkiksi tehtävän, jossa kysyttiin syitä, miksi vastaaja oli pitänyt mielikirjastaan, vastausten luokittelu oli mielenkiintoinen. Luokittelussa oli vain yhtenä monista pitämisen syynä mainittu mielikirjan yleissävy (hauska, romanttinen, kiva, mukava jne.). Muita syitä olivat muun muassa kirjan aihe, henkilöt, sankarin ominaisuudet, elämänvaiheet, toiminta, tapahtuminen ja tyyli. (Lehtovaara & Saarinen 1976, 99 -101.)

Lasten emotionaalista asenteista kirjallisuutta kohtaan tutkijat kirjoittavat: ”Edelleen kirjat tarjoavat monenlaisia virikkeitä. Kertomuksen henkilöitä kohtaan lukijassa viriää milloin myötätunto, milloin muunlaisia emotionaalisia asenteita. Hän tavallaan liittyy joidenkin kertomuksen henkilöiden seuraan, joutuu pohtimaan älyllisiä ongelmia ja saa aineksia elämäkysymystenkin pohdintaan. Päädymme oletukseen: ”ei vain emotionaalisen käyttäytymisen vaan myös ajattelun ja yleensä älyllisen ja tiedollisen toiminnan alueilla lukemisharrastus saattaa olennaisesti lisätä psyykkisen yksilönkehityksen virikkeistöä.” (emt., 33.)

Jatkumoa näille kahdelle laajalle tutkimukselle on Pirkko Saarisen tutkimus *Peruskoululaiset lukijoina* vuodelta 1986, jonka oli tarkoitus selvittää muun muassa onko lukemisharrastus vähentynyt tai olennaisesti muuttunut kuluneiden parinkymmenen vuoden aikana. Tutkimusmenetelmänä oli käytetty edellisten tutkimusten tapaan kyselylomaketta, josta oli vähennetty avokysymyksiä, koska ”jo esikokeissa osoittautui, että avokysymyksiin tuli vähänlaisesti vastauksia ja nekin olivat usein ylimalkaisia”. (Saarinen 1986, 27.) Ilmeisesti avokysymyksiin vastaaminen oli koettu hankalaksi tutkitussa 11–15 -vuotiaiden ikäryhmässä.

Koululaiset olivat saaneet vastata kyselylomakkeeseen koulutuntien aikana ja vastaukset oli annettu nimettöminä, suljetussa kirjekuoressa opettajalle. Näin oli haluttu turvata vastaamisen rehellisyys, ilman pelkoa vastausten joutumisesta opettajan käsiin. (emt. 28).

Tutkimuksen mukaan 1980-luvun lapset ja nuoret suosivat lukemisessaan jännitystä, seikkailua ja sarjakuvia. Seikkailukirjojen suosio oli lisääntynyt aiempiin tutkimuksiin verrattuna. Myös sukupuoliero tyttöjen ja poikien lukemien mielikirjojen välillä oli hälventynyt; tytötkin lukivat seikkailu- ja jännityskirjoja yhtä paljon kuin pojat. Enid Blyton oli sekä 11–12 -vuotiaiden poikien että tyttöjen yhteinen suosikkikirjailija (emt. 41).

Mielikirjan mieluisuuden perustelut kohdistuivat realistisuuden asteeseen, aihepiiriin, rakenteeseen, esitystapaan ja tyyliin, yleissävyyn ja ulkonaisiin ominaisuuksiin. Kirjan yleissävystä oli eniten mainintoja, niistä yleisimpinä ”jännä” tai ”jännittävä”. Koulun kirjallisuudenopetusta lukemisharrastuksen kannalta arvioineiden oppilaiden, tosin jo 9-luokkalaisten, mielestä tunne-elämysten kokeminen olisi tärkeä opetuksen tavoite. Tavoite oli useimmiten jäänyt toteutumatta, koska luettavaksi määrätty ikävä kirja ei ollut joko vaikuttanut harrastuneisuutta lisäävästi tai se oli aiheuttanut torjuntaa. (Saarinen 1986, 127-133.)

Näihin edellä esiteltyihin suomalaisten nuorten lukemisharrastusta käsitteleviin tutkimuksiin neljän vuosikymmenen ajalta liittyy neljäntenä Pirkko Saarisen ja Mikko Korkiakankaan tutkimus vuodelta 1997 *Ihanaa vai pitkäväteistä -lukeminen nuorten harrastuksena*. Otsikkonsa mukaisesti se esittelee suomalaisten nuorten lukemisen tilannetta 1990-luvun alkupuolella. Tutkimustuloksia verrataan lisäksi 1960- ja 1980-lukujen tilanteisiin. (Saarinen & Korkiakangas 1997, 8).

Tämän tutkimuksen keskeisiä tuloksia oli muun muassa se, että 11–12 -vuotiaat tytöt ja pojat suosivat lukemisessaan hyvin samantyyppisiä kirjoja, jännitys- ja salapoliisikirjoja sekä sarjakuvia. (emt. 92). Kaunokirjallisuuden elämyksellinen luonne korostui tutkimustuloksissa; juuri fiktiivinen kirja oli mielikirja, jota haluttiin lukea eläytymisen, mielihyvän, virkistykseen, mielikuvituksen, ilon, jännityksen ja muiden eri tunteiden kokemisen vuoksi. (emt. 151).

Paljon lukevien ryhmässä näkyi myös yksilöllisempi kirjallisuusmaku; etenkin tytöt lukivat ongelmia käsitteleviä nuortenkirjoja ja myös aikuisten kirjoja enemmän kuin vähän lukevat. (emt. 135.) Mielikirjan perusteluissa oli useimmiten käytetty yleisluonteista toteamusta, että kirja oli ”jännittävä” ja ”hyvä”. Perustelujen monisanaisuus vaihteli tyttöjen ollessa poikia analyyttisempia ja vivahteikkaampia arvioinneissaan. (emt. 128–129).

Lasten ja nuorten lukuharrastus 2000-luvun taitteessa on Marja Saarnilahden tutkimus 10–17 -vuotiaiden lukuharrastuksesta. Tutkimuksessa selvitettiin muun muassa kuinka paljon ja kuinka usein luetaan sekä miten lukemiseen asennoidutaan. Lisäksi vertailtiin keskenään eri-ikäisten lasten ja nuorten sekä tyttöjen että poikien lukuharrastuksen eroja. Tutkimuksesta selvisi se, että lukuharrastuksen määrä on yhteydessä mm. lasten ja nuorten ikään ja sukupuoleen. Tytöt lukivat poikia enemmän ja säännöllisemmin. Varsinkin peruskouluikäisten keskuudessa lukuharrastus oli aktiivisempaa ja lukemisen määrä suurempi kuin yli 13-vuotiden keskuudessa. (Saarnilahti 2002, 199–214.)

2. Lastenkirjallisuus

Lasten lukemiseen liittyy läheisesti myös lapsille suunnattu kirjallisuus; millaisia kirjoja kirjoitetaan, kustannetaan ja välitetään; mikä on kotimaisen ja ulkomaisen kirjallisuuden suhde jne.

Tässä tutkimuksessa on keskitytty pelkästään kaunokirjallisuuteen ja sen tulkintaan, joten lastenkirjallisuuden tietokirjoja ei käsitellä tässä yhteydessä.

Kaunokirjallisuus on määritelty sanataiteeksi, jolle on ominaista esteettinen funktio, joka erottaa sen muusta kirjallisuudesta. Muina kaunokirjallisuuden funktioina voidaan luetella mm. viihdyttävä, tiedollinen, informatiivinen, kommunikatiivinen, sosiaalinen, opettava ja kasvattava funktio. Kirjastoissa kaunokirjallisuuden erottaminen esteettisen funktion avulla näkyy esimerkiksi luokituskaavojen ja kokoelmien jakamisena kahteen pääryhmään, fiktiiviseen ja faktuaaliseen kirjallisuuteen. Lisäksi kaunokirjallisuus jaetaan perinteisesti suorasanaiseen kertomakirjallisuuteen, lyriikkaan ja draamaan (Saarti 1999, 22–23.) Saartin mukaan fiktiiviset tekstit ovat aina siis keksittyjä, esittävät aina jotakin imaginatiivista ja niiden ensisijainen funktio on aina esteettinen. (emt., 45.)

Lastenkirjallisuuden professori Maria Nikolajeva on määritellyt lastenkirjallisuuden kirjallisuudeksi, joka on asiantuntijoiden kirjoittamaa, julkaisemaa, markkinoimaa ja välittämää. Lastenkirjallisuuden pääasiallinen yleisö on lapset. Lastenkirjallisuus on siis kirjallisuutta lapsille ja lapsista, mutta ei lasten kirjoittamaa. (Nikolajeva 2004, 16.)

Lastenkirjallisuudella on lyhyt historia, koska sen synty täytyy liittää lapsuuden käsitteen syntymiseen. Nikolajevan mukaan ei voinut olla kirjallisuutta, joka on suunnattu tietylle yleisölle, ennen kuin sen yleisökin oli löydetty ja hyväksytty, eli lapset. Nikolajeva tukeutuu lapsuuden historiallisessa määrittelyssään Philip Arièsiin. Nikolajevan mukaan lastenkirjallisuutta on sen alkuaajoista asti käytetty yleisönsä eli lasten kasvattamisen ja opettamisen välineenä. (Nikolajeva 2004, 16–20.)

Lapsilla ei juurikaan ole mahdollisuutta tuottaa kirjallista materiaalia itselleen, he ovat väistämättä riippuvaisia siitä, mitä aikuiset pitävät heille sopivana kirjallisuutena. Ennen kuin lastenkirja päättyy lapsen luettavaksi, useat aikuiset ovat lukeneet sen. Jokaisella heistä on oma käsityksensä siitä, mitä on hyvä lastenkirjallisuus, ja myös valta sensuroida huonoa. Lastenkirjallisuus saattaakin olla tämän vuoksi eniten sensuroitu kirjallisuuden muoto. (Eyre 1993, 118–121.)

2.1. Suomalaisen lastenkirjallisuuden piirteitä

Suomalaisia lasten- ja nuortenkirjaoppaita on ilmestynyt kolme. 1970-luvulla ilmestyneisiin oppaisiin (Lapsi ja kirja vuodelta 1972 ; Lue lapselle! vuodelta 1978) verrattuna uusin vuonna 2001 ilmestynyt *Kirjaseikkailu* on hengeltään erilainen: monenlaisen ja -tyyppisen kirjallisuuden salliva ja sen lukemiseen kannustava.

1970-luvun oppaat velvoittivat lukemaan ja hankkimaan lasten saataville sopivia ja kasvattavia kirjoja, 2000-luvun opas korostaa nimensä mukaisesti lukemisen mielikuvitusta ruokkivia ja elämyksellisiä merkityksiä. Kirja ja sen lukeminen voi olla seikkailu. Lasten- ja nuortenkirjallisuus on kehittynyt ja monipuolistunut, se on nykyään enemmän kirjallisuutta ja vähemmän kasvatusta. Kirjan lukemisessa korostuu yksilöllinen elämys. (Korolainen 2001, 10).

Muutosta on havaittavissa myös painosmäärissä, Suomessa julkaistavien lasten- ja nuortenkirjojen määrä on kasvanut huomattavasti kolmessakymmenessä vuodessa. Kun 1978 julkaistiin noin 500 lasten ja nuortenkirjauutuutta, vuonna 2006 uutuuskirjoja oli 1121 ja uudet painokset mukaan lukien 1622 kpl. Kotimaisia lasten ja nuorten kirjauutuuksia oli 228, käännettyjä uutuuksia 893. Uudet painokset mukaan laskien kotimaisia lastenkirjoja julkaistiin 431, ulkomaisia 1191. (Suomen Kustannusyhdistyksen verkkosivut.)

Luvut osoittavat kustannetun kotimaisen ja ulkomaisen lastenkirjatuotannon suhteen: ulkomaisia lasten- ja nuortenkirjoja kustannetaan huomattavasti enemmän kuin kotimaisia. Käännöskirjallisuutta myös luetaan enemmän kuin kotimaista, mikä näkyy esimerkiksi tämänkin tutkimuksen aineiston vastauksissa ja arvosteluissa.

Kustannuspolitiikka vaikuttaa olennaisesti kirjojen saatavuuteen kirjastoista ja kirjakaupoista; mistä kirjoista otetaan uusintapainokset tai suomennetaanko jonkin kirjailijan kaikki teokset, missä järjestyksessä jne. Pääpaino on viime vuosina ollut käännetyn sarjakirjallisuuden kustantamisessa. (Koski 2001, 6-7.)

J.K. Rowlingin *Harry Potter* -kirjojen lisäksi on muitakin miljoonapainoksiin yltäneitä lasten suosimia kirjasarjoja. Fantasiakirjallisuuden ohella myös kauhu-, science fiction- ja mysteerikirjat ovat suosittuja, joten niitä kustannetaan runsaasti. Nyky-yhteiskunta ongelmineen, tietokoneineen ja -verkkoineen heijastuu myös lasten- ja nuortenkirjallisuuteen.

Nuorisokulttuuri mukautuu ympärillä esiintyviin ilmiöihin saavuttaakseen trendikkyyttä ja herättääkseen lukuhaluja. Yksilön kokemusten kautta käsitellään yhteiskunnallisia aiheita kuten esimerkiksi monikulttuurisuutta, juurettomuutta, väkivaltaa ja rasismia. Suosittuja aiheita ovat myös eläinkokeet, saasteet, aivotutkimus, rodunjalostus, uusi teknologia, uhka avaruudesta ja vääristynyt vallanhimo. Nuortenkirjallisuuden fantasia ja science fiction lähentyvät tietokonepelien maailmaa. Vauhdikas toiminta, jännitys ja tehokeinot ovat ominaisia nykyiselle nuortenkirjallisuudelle. Fantasiakirjallisuus suo nuorille mahdollisuuden jatkaa mielikuvituksen maailmassa satujen jäätyä lapsuuteen. Uusi piirre fantasiakirjallisuudessa on huumori. (Koski 2001, 9-12.)

Lastenkirjastonhoitaja Mervi Koski esittää mielenkiintoisen kysymyksen laatimassaan hakuteoksessa *Ulkomaisia nuortenkertoja 1*: ”Onko meillä enää varaa arvottaa nuortenkirjoja vanhanaikaisesti ylhäältä alaspäin vaatimalla kehittäväää ja opettavaista kirjallisuutta, kun todellisuus kulkee omia teitään. Yksiselitteistä vastausta ei ole.” (Koski 2001, 12).

Kosken (2001) mukaan lasten- ja nuortenkirjallisuuden nykykertoajat sanovat olevansa kyllästyneitä vaatimuksiin kehityskertomuksista ja opettavaisuudesta. He haluavat tarjota lukijoille ennen kaikkea elämyksiä ja viihdyttää sekä suoda lapselle tilaisuuden rentoutua. Perinteinen lastenkirja on kehottanut lukijoitaan suvaitsevaisuuteen, ystävyYTEEN ja toisen ihmisen huomioimiseen. Nämä arvot eivät enää ole vallalla nykyisissä kirjoissa. Esimerkiksi R.L. Stinen kauhukirjoissa lapset ovat kateellisia, itsekkäitä ja kilpailunhaluisia. Todellisuutta nykykuorelle on maailman turvattomuus, jota heidän suosimansa tarinat heijastavat. Tavalla tai toisella aiheet usein liittyvät ympäröivään yhteiskuntaan, vaikka ne olisikin etäännytetty todellisuudesta. (Koski 2001, 12.)

2.2. Suosittu sarjakirjallisuus -sarjamuotoista kirjoittamista

Sarjamainen julkaiseminen ja sarjakirjallisuus ovat peräisin englantilaisten ja ranskalaisten lehtien jatkokertomuksista 1800-luvun alusta. Lasten ja nuorten sarjakirjallisuuden julkaisemisen katsotaan alkaneen 1930-luvulla, jolloin amerikkalainen syndikaatti Edward Stratemyer kustansi ensimmäiset sarjakirjansa. 1950-luvulla alettiin näitä syndikaatin kustantamia kirjoja kääntää myös suomeksi. (Rättyä 2001, 209).

Yksi niistä oli Neiti Etsivä -sarja, joka on edelleen nykylukijoidenkin suosiossa. Ne muun muassa äänestettiin Helsingin kaupunginkirjaston lastensivujen Sarjahotkijoiden suosikit 2007 -äänestyksessä viiden suosituimman sarjan joukkoon. (Helsingin kaupunginkirjaston lastensivut.)

Neiti Etsivä -kirjoissa ilmenee sarjakirjojen tyypilliset ominaisuudet: usein vaihtuvat tekijänimet, muuttumattomana pysyvän päähenkilön samanlainen kuvaus, arvoituksen ratkaisukaavan toistuvuus ja kansallisten elementtien olemattomuus, mikä mahdollistaa laajan kansainvälisen välityksen. Sarjakirjat eroavatkin jatkosarjoista siinä, että kirjojen

henkilöt ja tapahtumakaavat eivät juuri kehity. Sarjakirjat perustuvat siten juonen kuljettamiseen eivätkä henkilöiden tai ympäristön kuvaukseen. (Rättyä 2001, 209–210.) Juuri näitä piirteitä kritisoiitiin voimakkaasti 1970-luvun suomalaisissa lastenkirjaoppaissa.

1970-luvun oppaassa *Lue lapselle* Kaija Salonen kirjoittaa:

”Käsitteeseen ”pitkien sarjojen kirjat” liitetään usein kielteisiä piirteitä kuten ala-arvoisen massakulttuurin kaupallisuus, helposti kokoonpantujen kirjojen tehtailu, piittaamattomuus lapsille ja nuorille tarkoitetun kirjallisuuden laadusta, lukijan maun aliarviointi jne. Koska sarjakirjat leviävät laajoille lukijapiireille yli rajojen, niiden sisältämien arvostusten, mielipiteiden ja ennakkoluulojen vaikutus on valtava. Sarjakirjoissa kauneus, rikkaus, fyysiset suoritukset, voima, väkivalta ovat päähenkilön kohdalla ihailtuja arvoja. Vastapuoli sen sijaan edustaa köyhyyttä, rumuutta, vajaakykyisyyttä, poikkeavuutta, kansallista tai kielellistä erilaisuutta. Sarjakirjojen kieli on sanaköyhää, yksinkertaistettua, riisuttua, huolimatonta ja huonoa.” (Salonen 1978, 210.)

Kustantajat ovat viime vuosina lisänneet sarjojen julkaisemista, koska ne on todettu niin suosituiksi. Yhä useamman teoksen takakansitekstistä löytyy maininta ”aloittaa uuden sarjan”. Sarjakirjojen markkinointitekniikkaan kuuluu herättää lukijassa halu saada käsiinsä ja lukea sarjan kaikki kirjat sekä kerätä ne omaan kirjahyllyynsä. Lukijoita houkuttelevat myös liittämällä jokaisen kirjan loppuun ote seuraavasta osasta ja lupaus jännityksen jatkumisesta. (Koski 2001, 6-7.)

Yhtä teosta varten rakennettu ja hyväksi todettu henkilögalleria ja tapahtumaympäristö saatetaan haluta seuraavaan kirjailijan teokseen. Kustantajasarjat ovat nykyään paljolti tematisoituneet, mikä on nähtävissä esimerkiksi lukemaan opettelevien lapsien helppolukuisten kirjojen sarjoissa tai fantasiakirjoissa. (Rättyä 2001, 210.)

2.2.1. Sarjakirjallisuuden teemoja ja aihealueita

Aikaisemmissa suomalaisissa lastenkirjallisuusoppaissa sarjakirjat tuomittiin siis ylikansallisena massatuotantona. Sarjakirjojen oletettiin helppolukuisuudellaan houkuttelevan lukijoita jatkamaan aikuisinakin samanlaisella viihdekirjallisuudella, kioskien rakkaustarinoilla, lännenkirjoilla tai rikossarjoilla (Salonen 1978, 218.)

Nykyisen lastenkirjallisuuden tutkimuksen mukaan sarjakirjojen lukemisella voi olla hyvääkin vaikutusta. Vaikka sarjakirjat ovat usein kaavamaisia, niillä on tärkeä merkitys lukemisen nopeuden ja sujuvuuden vahvistamisessa. (Kirstinä 2001, 20.) Sarjakirjallisuuden funktio lukemaan oppimisen edistäjänä ja porttina muuhun kirjallisuuteen on myös nostettu esiin (Rättyä 1997, 111). Lastenkirjallisuuden tutkijat ovat myös esittäneet, että saattaa olla kaikille lukijoille tarpeellista käydä läpi kaavamaisten sarjojen vaihe, jotta opitaan kaiken fiktion taustalla olevat peruskertomuksen rakenteet ja mallit. (Rättyä 1997, 11.)

Sarjakirjat voidaan nähdä myös suullisen perinteen jatkumona, jossa juoni on aina ollut tärkeämpi kuin kuvaus. Kansanperinteen kertomuksien kuulija täytyi saada jäämään ”koukkuun” tarinan kulkuun. Tällaista ”koukuttumista” edustaa sarjakirjallisuudessa *cliff-hangerit*. Niillä tarkoitetaan jännittävää kohtaa, jonka ratkaisua ei paljasteta ennen kuin seuraavassa kappaleessa tai luvussa tai osassa. (Rättyä 2001, 211).

Sarjakirjallisuus on lapsille, ja kaikille kirjastonkäyttäjille, helppo tapa löytää nopeasti luettavaa kirjaston hyllyiltä. Sarjakirjat ovat kirjastossa tutussa kohdassa, samalla paikalla, niissä on tutut hahmot, jotka useimmiten seikkailevat tutussa ja turvallisessa ympäristössä.

Sarjakirjat koostuvat yleensä arvoitusten, mysteerien ja rikosten ratkaisemisesta. Lapsille ja nuorille kirjoitetuissa sarjoissa, etenkin ulkomaisissa, rikokset heijastelevat nykypäivää: tietokonepelejä, kioskimurtoja, kidnappauksia, terrorismia, vakoilua jne. Arvoitusten selvittämisen lisäksi nuorten sarjoihin kuuluvat lisäksi rakastumiset ja ihastumiset. Huumori on myös yksi nykyisten sarjakirjojen ominaispiirteistä, kuten esimerkiksi poikien suosimissa *Kapteeni Kalsari*-, *Bert*- ja *Lasse*- ja *Risto Räppääjä* -kirjoissa. Etenkin suomalaiset lasten ja nuorten sarjakirjat kuvaavat koululaisten arkielämää realistisesti ja humoristisesti. (Rättyä 2001, 211.)

Sarjakirjojen suosio näkyy muun muassa HelMet -kirjastojen sadan lainatuimman lasten- ja nuortenromaanin listassa. *Risto Räppääjien* ja *Harry Potterien* lisäksi vuoden 2007 lainatuimpia sarjoja olivat Nopolan sisarusten toinen suosikkisarja *Heinähattu ja Vilttitossu*, Dav Pilkeyn *Kapteeni Kalsari*- ja Timo Parvelan *Ella* -kirjat. Sadan lainatuimman kirjan listalla on myös valtava määrä R.L. Stinen kauhukirjoja: kaikkiaan 29 kirjaa eri sarjoista. (Helsingin kaupunginkirjaston lastensivut.)

Aiemmissakin lasten lukemista käsittelevissä tutkimuksissa on tullut esiin se, että 11–13 -vuotiaat lapset suosivat salapoliisi-, jännitys- ja seikkailukirjallisuutta. Viime vuosina niiden rinnalle on noussut uutena lastenkirjallisuuden lajina lapsille ja nuorille suunnattu kauhukirjallisuus. Päivittäin lastenauton reitillä kuulee kysymyksiä: ”Onks teil *Goosebumpseja* tai mis on kauhukirjoja?”

Kauhukirjat ovat kertomuksia, joissa kuvataan pelottavia ja järkyttäviä tapahtumia ja luodaan näin kauhun ilmapiiri. Kauhutarinoiden hirviöt ovat usein rajatilan ilmiöitä, kuten zombieita, vampyyreja ja aaveita. (Hosiaislouma 2001, 402–403). Kauhukirjallisuus rikkoo vallitsevia sosiaalisia normeja puuttumalla tabuiksi koettuihin aiheisiin. Kauhukirjallisuus vaikuttaa suoraan tunteisiin: kauhun tunteen ohella se pyrkii herättämään ja antamaan kokemuksia pelosta, puistatuksesta ja jännityksestä. (Bengtsson 2001, 12).

Kauhukirjat kiehtovat lukijoita pelottavalla tunnelmallaan sekä yliluonnollisilla tapahtumillaan ja olioillaan. Nykypäivän suosituin kauhukirjailija 11–13 -vuotiaiden keskuudessa on amerikkalainen R.L. Stine, jonka kirjoittamat kauhukirjat perustuvat perinteisistä kummitustarinoista muokattuihin tarinoin. Kirjoja on arvosteltu kaavamaisuudesta, koska niiden rakenne on yleensä sama: jokin yliluonnollinen uhka tunkeutuu nuorten arkipäivään, ja lapset joutuvat selvittämään asian itse. Aikuiset ovat R.L. Stinen kirjoissa taustahahmoina eivätkä he usko kauhun todelliseen olemassaoloon. (Saine 2007, 138).

2.2.2. Fantasiakirjallisuus suosittua luettavaa

Fantasiakirjallisuuden suosio Suomessa alkoi 1990-luvulla. Fantasia-aiheista kirjallisuutta alettiin laajemmin suomentaa vuoden 1995 jälkeen. (Neuvonen 2006, 70.) Esimerkiksi ensimmäinen *Harry Potter* -kirja suomennettiin vuonna 1998. Velhopoika Harry Potterin kehitystä seurataan jatkosarjakirjalle ominaisesti kirjasarjan osasta toiseen. *Harry Potter* -kirjat ovat olleet hyvin suosittuja eri-ikäisten lukijoiden keskuudessa. Esimerkiksi Helsingin kaupunginkirjaston tuottamien lainaustilastojen mukaan nuorten osastolta eniten lainattu romaani vuonna 2007 oli sarjan kuudes osa *Harry Potter ja puoliverinen prinssi*.

Sillä oli lainauskertoja 2967. Jatkosarjan muutkin viisi osaa olivat yhdentoista eniten lainattujen joukossa. (Helsingin kaupunginkirjaston lastensivut.)

Fantasiakirjallisuuden tutkimuksessa puhutaan Maria Ihosen mukaan primaarista eli ensisijaisesta maailmasta, kun viitataan todelliseen maailmaan, jossa pätevät tunnetut luonnonlait. Sekundaari, toissijainen maailma, *Harry Potter* -sarjassa velhokoulu Tylypahka ja sitä ympäröivä velhomaailma, on taikuuteen perustuva seipitetty maailma. (Ihonen 2001, 136.) Tylypahkaan siirrytään fantasiakirjallisuuteen perinteisesti kuuluvan portin tai laiturin kautta.

Fantasiakirjallisuutta voidaan tyypitellä primaarin ja sekundaarin maailman keskinäisten suhteiden perusteella. Ihosen mukaan fantasiakirjoja voidaan jakaa kolmeen päätyyppiin, joita ovat sekundaarin maailman fantasia eli korkea fantasia, primaariin maailmaan tunkeutuva fantasia sekä kahden maailman fantasia. (emt., 136.) *Harry Potter* -kirjat kuuluvat viimeksi mainittuun.

Fantasiakirjallisuudella on yhtymäkohtia satuihin, muun muassa siksi, että tapahtumia ei sido tavanomainen realistisuuden vaatimus. Kummassakin kirjallisuuden lajissa käytetään myös yliluonnollisia ilmiöitä, kuten näkymättömyyttä, muodonmuutoksia, taikakaluja yms. Toisaalta fantasia eroaa saduista juuri realistisen tasonsa vuoksi. Esimerkiksi ajan ja paikan käsittely on täsmällisempää kuin saduissa, lisäksi taikuudella on selvempi logiikka fantasiassa. Yliluonnolliset ilmiöt sitoutuvat loogisesti luodun maailman rakenteeseen, ne ovat uskottavia ja johdonmukaisia oman maailmansa puitteissa. (emt., 137.) Fantasiakirjallisuuden juuret ovat satujen lisäksi myös kauhukirjallisuudessa. Myös myytit ja eepokset aiheineen ja henkilötyypeineen ovat vaikuttaneet fantasiakirjallisuuteen. (Ihonen, 140.)

Lapsille tarkoitettulla fantasialla on vankka sija brittiläisessä lastenkirjallisuudessa, johon siis *Harry Potter* -sarjakin kuuluu. Harry Potter on orpo, niin kuin päähenkilöt lastenkirjallisuudessa usein ovat. Orpous ja siirtyminen erityyppisiin mielikuvitusmaailmoihin palvelevat yksilöitymisen kuvausta. Lapsen kehitys merkitsee irrottautumista vanhemmista. Fantasiamaailman ihmeiden ja uutuuden kohtaaminen kuvaa Ihosen mukaan näitä irtautumisen haasteita. (emt., 148). Sekundaari maailma on kasvamisen paikka, kuten Tylypahka on Harry Potterille. Harry etsii omaa, vanhempien

kuoleman mukana kadonnutta identiteettiään ja rakentuu vähitellen vahvemmaksi. Juuri identiteetin pohdinta liittää fantasia-aiheiset *Harry Potter* -kirjat myös nuortenkirjallisuuteen. Nuortenkirjallisuuden tai -romaanin voi suppeasti määritellä nuoren päähenkilön identiteettikysymyksiä käsitteleväksi romaaniksi (Rättyä 2003, 171). Nuortenkirjallisuuden peruskysymyksiä ovatkin ”mikä minä olen” ja ”miten ja milloin minusta tuli minä” (Rättyä 2003, 99).

Harry Potter -sarja kuuluu lajityypiltään siis jatkosarjoihin, koska kirjoissa seurataan päähenkilön kehitystä ja kasvua aikuiseksi. Harry Potter täyttää viimeksi suomennetussa osassa, ”Harry Potter ja kuoleman varjelukset”, jo 17 vuotta. Se on myös tyypillinen sarjakirja, koska sarjan kirjoissa toistuu sama rakenne. Jokaisessa osassa seurataan lukuvuoden ajan Tylypahkan elämää, sen oppiaineita erilaisine professoreineen, Huispaus-otteluita ja koulunkäyntiä kokeineen. Lisäksi jokaisessa osassa on pääjuonena monimutkainen arvoitus, jonka Harry ystävineen ratkaisee taistelemalla pahuuden voimia vastaan. Juuri hyvän ja pahan taistelu on keskeistä *Harry Potter* -kirjoissa, koska myös velhomaailmassa on hyvä ja paha.

Harry Potter -sarjan maailmanlaajuisesta suosiosta on todettu, että lapset lukevat kirjallisuutta moniin eri tarpeisiin. Maria Ihosen mukaan ”on iloittu siitä, että kirjasarjan avulla lapset ovat vapautuneet tietokoneen lumouksesta ja löytäneet jo kadottamansa lukemisen mahdin.” (Ihonen 2001, 142.) *Harry Potter* -kirjojen suomentaja Jaana Kapari-Jatan mielestä ”ennen *Pottereita* oltiin kovasti huolestuneita siitä, etteivät pojat lue.” *Potter*-kirjat vetosivat moniin, jotka eivät olleet aiemmin juuri lukeneet, sen vuoksi, että ne ovat hyviä kirjoja: ”ne eivät ole yksinkertaisia kirjoja vaan niitä lukiessa täytyy ajatella, ne houkuttelevat pohtimaan ja spekuloidaan ja ne kestävät useammankin lukukerran ja niistä on mukava jutella kavereiden kanssa, ne tarjoavat vaihtelevia samastumisen mahdollisuuksia ja oivalluksen paikkoja.” (Kapari-Jatta 2008, 42–43.) Kapari-Jatta esittää *Potter* -kirjojen suuren suosion syyksi sen, että ”ne tapahtuvat oikeastaan hyvinkin lähellä omaa elämäämme. Kukapa ei olisi tavannut McGarmivaa, ankeuttajaa ja Hermionea. Tavallaan. Tyypit ja etenkin tuntemukset ovat varsin tuttuja, mutta eivät liian arkisia, vaan niissä on sen verran mielikuvituksen lentoa, että ne jaksavat kiehtoa.” (emt., 43.) Lastenpsykiatri Jari Sinkkonen puolestaan selittää *Harry Potter* -kirjojen suosiota sillä, että ne tarjoavat erilaisia asioita eri-ikäisille lapsille ja nuorille. Potterin tarinaan voi palata yhä uudelleen ja löytää siitä uusia aineksia. (Sinkkonen 2008, 80.) *Harry Potter* -kirjoja,

kuten muitakin massatuotettuja kirjasarjoja pidetäänkin tärkeinä nuorten lukuharrastuksen herättäjinä ja keinona päästä sisään fantasiakirjojen ja sitä kautta koko kirjallisuuden maailmaan. (Leinonen 2006, 41.)

3. Lasten toiminta- ja lukemisympäristöjä

Tämän tutkimuksen kohteena ovat helsinkiläiset 11–13 -vuotiaat lapset. Heidän arkipäiväänsä kuuluu olennaisesti koulu. Osa tutkimuskohteena olevista koululaisista käy luokkansa kanssa säännöllisesti lastenkirjastoauto Snadissa, jossa he käyvät vapaa-aikanaan. Lisäksi he käyttävät muita Helsingin kirjastopisteitä ja -palveluja. Seuraavissa luvuissa esitellään koululaisten lukemis- ja toimintaympäristöjä, johon koulun lisäksi liittyy usein myös toinen instituutio, kirjasto erilaisine toimintamuotoineen. Nykyisin myös internet, sen yhteisölliset verkkosivustot, -pelit ja chat -palvelut (mm. Messenger, IRC – Galleria yms.), on monelle koululaiselle keskeinen toimintaympäristö. Käsillä olevassa tutkimuksessa koululaisten internetin käyttöä käsitellään kuitenkin vain kirjaston verkkopalvelun, lastensivujen, yhteydessä.

2000-luvun peruskoululaisten lukemis- ja toimintaympäristöt eivät ole samanlaisia kuin 1970-luvun koululaisten. Tietotekninen kehitys ja internet vaikuttavat suuresti myös nykylasten elämään. 3–16 -vuotiaiden suomalaislasten ja -nuorten asenteista, ajankäytöstä ja kulutustottumuksista julkistettiin juuri tuore selvitys, jonka teetti Sanoma Magazines Finland seitsemättä kertaa.

Tästä ns. YIPPEE -tutkimuksesta ilmenee, että lasten ja nuorten ajanvieton muodot ovat muuttuneet vuosien mittaan: nykyään lasten ajasta kuluu internetin, matkapuhelimen ja pelien parissa keskimäärin 2,6 tuntia vuorokaudessa. Kaksi kolmesta 13–16 -vuotiaasta käyttää internetiä päivittäin. Tutkimuksen mukaan lukeminen on kuitenkin vielä yksi ajankäytön muoto. 3–16 -vuotiaista enemmistö (68 %) lukee muita kuin koulukirjoja vähintään kerran viikossa. Huvin ja ajankulun lisäksi lähes puolet vastaajista mainitsee lukevansa kirjoja vanhempiansa toivomuksesta. (Sanoma Magazines Finlandin verkkosivu.)

3.1. Koulu

Peruskoulu kestää Suomessa tavallisesti yhdeksän vuotta. Perusopetuksen päämääränä on tukea oppilaiden kasvua yhteiskunnan jäsenenä ja antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Opetussuunnitelmat ovat koulutyön selkäranka. (Opetushallituksen verkkosivut.)

Valtakunnallisten opetussuunnitelman perusteiden oppimiskäsitys on konstrukttiivinen jonka pohjalta kukin koulu tekee oman opetussuunnitelmansa. Uudistuneen, konstrukttiivisen oppimiskäsityksen mukaan tietoa ja ajattelutapoja ei voi suoraan siirtää ihmiseltä ihmiselle, vaan jokaisen on oman henkisen toimintansa kautta konstruoitava oma ajatusrakenteensa (Rissanen 1998, 7). Konstrukttiivinen oppimiskäsitys korostaa oppijan aktiivista roolia. Oppiminen ymmärretään prosessiksi, jossa oppija liittyy aiempiin tietoihinsa uusia tietorakenteita. (Lovio 1998; tässä Rissanen 1998, 3.)

Kukin koulu ilmoittaa opetussuunnitelmassa muun muassa toiminta-ajatuksensa ja arvonsa, oppiaineiden ja aihekokonaisuuksien tavoitteet ja sisällöt, työtavat ja arvioinnin perusteet. Opetussuunnitelmasta selviää, miten koulussa työskennellään ja mitä koulu työssään painottaa. Helsingin peruskouluissa oppimisympäristö koostuu fyysisistä, psyykkisistä, sosiaalisista ja pedagogisista rakenteista. (Helsingin opetusviraston verkkosivut.)

Opetushallituksen ylläpitämällä opettajien verkkopalvelun sivuilla perusopetuksen äidinkielen opetuksen tavoitteet kirjallisuuden osalta määritellään seuraavasti: "Oppilas saa kirjallisuutta lukemalla aineksia tunne-elämäänsä ja maailmankuvansa kehittämiseen, tietoa itsestään ja toisista ihmisistä sekä inhimillisestä kokemuksesta ja mielikuvituksesta." (Opettajan verkkopalvelu.)

Opettajien verkkopalvelun sivujen on tarkoitus antaa virikkeitä opettajille kirjallisuuden opetukseen. Sivuilta on linkit myös mm. Helsingin kaupunginkirjaston lastensivuille, kirjallisuuspiiri Netlibriksen verkkosivuille ja Opetushallituksen ylläpitämälle Seitsemän veljestä -verkko-oppimateriaalisivustolle. (Opettajan verkkopalvelu)

Koulu on lasten arkielämään ja elämänkulkuun keskeisesti vaikuttava instituutio. Koulu yhteiskunnallisena instituutiona välittää sekä yhteiskuntaan sosiaalistavaa, sopeuttavaa ja

kontrolloivaa että myös tuottavaa ja organisoivaa rationaliteettia, toiminnan järkeä. Koulun arkipäivä organisoituu tottumuksina, tapoina ja rutiineina. (Laine 2000, 14.)

Opettajien työskentelytavat ja mielipiteet esimerkiksi luettavasta kaunokirjallisuudesta heijastelevat sitä aikuiskeskeistä ajattelutapaa, jolla lapsuuteen ja lapsiin suhtaudutaan. Opettajat näkevät oppilaiden lukemiseen kannustamisen yhtenä perustehtävänä, johon heidän edustamansa lapsi-instituutio, koululaitos, heidät velvoittaa. Peruskoulun opetussuunnitelmat kehottavat opettajia muun muassa luettamaan oppilailla tiettyjä kirjoja yleissivistyksen, kansallisen identiteetin ja suomalaisen kulttuuriperinnön vuoksi. Aleksis Kiven *Seitsemän veljestä* on yksi niistä teoksista, jonka tuntemisen katsotaan kuuluvan suomalaiseen yleissivistykseen (Sarmavuori 2007, 121).

Koulussa lapsi siis kohtaa kodin ulkopuolisen maailman ja oppii ympäröivän yhteiskunnan sääntöjä ja tapoja. Yhtenä keinona tässä prosessissa on kirjallisuus ja sen lukeminen. Lukemisen ja lukemisharrastuksen viriämiseen ja tukemiseen osallistuvat toiminnallaan myös yleiset kirjastot ja niiden lastenosastot.

Peruslukutaidon opettaminen on asetettu koulun tehtäväksi, kun taas kirjaston tehtävänä on herättää lukuhaluja ja kiinnostusta kirjallisuuteen tarjoamalla sopivaa luettavaa miellyttävissä puitteissa. Lapsien on käytävä koulua, mutta kirjastossa käyminen ei ole pakollista. Lastenkirjastotyön yhtenä tarkoituksena on tehdä kirjastosta lapsia kutsuva ja lapsille selkeästi hahmottuva paikka. Kirjastossa käymisen tulisi olla lapsista hauskaa ja houkuttelevaa.

3.2. Lastenkirjastot

Lastenkirjastotoiminta käynnistyi Suomessa samassa aatteellisessa hengessä kuin kansakoululaitos. Kirjastot toimivat pitkään koulujen yhteydessä ja toiminnan tavoitteet määrittyivät osaksi yleisiä kansansivistys- ja kasvatustavoitteita. Yleisen kirjaston perustehtävä on perinteisesti liittynyt sen koululaitoksen toimintaan. Vaikka koulun ja kirjaston toiminnan tavoitteet olivat osin samoja, myös tiedostettiin selvä ero: kirjastojen oli tuettava ja laajennettava koulun tietoja, niiden odotettiin viehättävän ja viihdyttävän lasta tarjoamansa aineiston avulla. (Teinilä 1990, 167–168.)

Työ lapsilukijoiden hyväksi kehittyi ja monipuolistui vähitellen. Lastenkirjastotyön noususuhdanne jatkui 1960-luvulta 1980-luvun lopulle. Taantuma alkoi 1990-luvulla, jolloin taloudellinen lama vähensi määrärahoja koko kirjastolaitokselta. (Blinnikka 2003, 148–150.) Laajennettua lastenkirjastotyötä, kuten satutunteja, kirjanäyttelyitä ja kirjavinkkausta on pyritty niukentuneista resursseista huolimatta tekemään. Keskeisin työmuoto on kuitenkin aina ollut kirjojen lainaus.

Lastenkirjastotyön perusajatuksena on huomioida lapset tasavertaisina kirjaston asiakkaina. Lastenkirjastotyötä tehdään alle 15-vuotiaiden parissa ja sen tavoitteena on kasvattaa lapsista aktiivisia ja osaavia kirjastonkäyttäjiä myös aikuisina (Berg & Soikkeli 2003, 6).

Lastenkirjastotoiminnan tehtävänä on perehdyttää lapsi kirjastoon paikkana, josta löytää vastauksia tiedontarpeeseen ja joka tarjoaa oivaltamisen mahdollisuuksia ja myönteisiä elämyksiä. Päämääränä on tukea lapsen henkistä kasvua ja auttaa häntä kehittymään itsenäiseksi kirjastonkäyttäjäksi. Tämän toteuttamiseksi henkilökunta hankkii kiinnostavaa aineistoa, tutustuttaa aineiston sisältöön, opastaa kirjaston käytössä sekä palvelee kaikkia asiakkaitaan asiantuntevasti, ystävällisesti ja joustavasti. (Lastenkirjastotoiminta Helsingin kaupunginkirjastossa 1994, 34.)

Lastenkirjastotyön tavoitteiden taustalla on yleisten kirjastojen tavoitteenmäärittely, joka sisältyy vuonna 1972 julkistettuun Unescon yleisten kirjastojen manifestiin. Sen mukaan yleinen kirjasto on ”kasvatuksen, kulttuurin ja informaation demokraattinen laitos”. Lastenkirjastojen tehtävänä on lasten ja nuorten kasvatus-, kulttuuri- ja informaatiotarjonnassa ilmenevän alueellisen, sosiaalisen ja taloudellisen eriarvoisuuksien poistaminen. (Teinilä 1978, 36–39.)

Lisäksi lastenkirjaston tehtävänä on varustaa lapsi hyvillä kirjoilla houkuttelevassa kirjastoympäristössä, palvella lasta miellyttävästi ja asiantuntevasti, istuttaa lapseen rakkaus lukemiseen, hyvä kirjallinen maku sekä taito käyttää kirjoja tietovälineinä. (Lahti 1990, 188.)

Lastenkirjastotyön tavoitteet korostavat lasten parissa tehtävän kirjastotyön erityisluonnetta. Lapset ovat aikuisista riippuvaisia. Myös kirjastoissa työskentelevät

aikuiset suojelevat, ohjaavat ja neuvovat lapsia käyttäytymään ja toimimaan yhteiskunnassa.

Yleisten kirjastojen tehtävien määrittely on leimannut myös lastenkirjastopalveluja (Teinilä 1990, 168). Viime vuosina internet ja tietoteknologinen kehitys ovat muuttaneet yhteiskuntaa ja siten myös yleisten kirjaston roolia. Nykyisessä tietoyhteiskunnassa tietoa ja kulttuuria on saatavilla runsaasti, se sijaitsee eri paikoissa ja eri muodossa. Kyky etsiä, arvioida ja käsitellä tietoa tulee yhä tärkeämmäksi tiedon määrän lisääntyessä (Suomi (o)saa lukea s. 43).

Lastenkirjastotyössä on keskeistä oikeiden ja paikkansa pitävien tietojen tarjoaminen lapsille nopeasti ja laajasti erityisesti ajankohtaisista aiheista. Lasten ja nuorten tiedontarve liittyy heidän maailmankuvansa muodostumiseen, tietoihin elinympäristöstä ja maailmankuvan rikastamiseen. Lastenkirjastojen informaatiotehtävissä on korostettava tiedon tarjoamista lasten vastaanottokyvylle sovitetussa muodossa. (Teinilä 1978, 39.)

Lapset ovat asiakkaina erilaisia kuin aikuiset, mikä on huomioitava tietopalvelussa ja muussa lasten kanssa tapahtuvassa kirjastopalvelussa. Lapset eivät osaa vaatia eivätkä vertailla kokoelmia, mutta he vaistoavat herkästi kirjastossa vallitsevan tunnelman ja miten heihin suhtaudutaan. (Lastenkirjastotoiminta Helsingin kaupunginkirjastossa 1994, 1.)

Lapsi liikkuu kirjastossa aluksi tiedostamattomien tarpeiden varassa. Jos henkilökunta on hyvässä vuorovaikutussuhteessa lapsen kanssa, hän uskaltaa kysyä ja hänen tarpeensa tiedollistuvat. Lastenkirjastotyössä tulisi pyrkiä tunnistamaan asiakkaan kehitystaso, tarvetaso ja yksilöllisyys. Lisäksi tulee antaa lapselle mahdollisuus hankkia ja käsitellä tietoa, tarjota myös elämyksellisiä mahdollisuuksia kokea, oivaltaa ja toimia. Lasta tulee kunnioittaa yksilönä ja arvostaa hänen omia valintojaan. Lapsi on aikuisten hänelle tuottaman aineiston varassa. Hän on vastaanottajan asemassa eikä pidä kovaa ääntä oikeuksistaan, siksi lapsen vaikutusmahdollisuuksien lisääminen on tärkeää. (emt., 42–43.)

Lasten kysymyksiin vastaaminen voi vaatia kirjastonhoitajalta aikaa ja kärsivällisyyttä. Lasten neuvontatyö on kuuntelua, tutkimista, havainnointia, selaamista ja keskustelua. Lapset uskaltavat paremmin kysyä tutulta henkilökunnalta ja tutusta neuvontapisteestä.

Koska lasten tapa kysyä on erilainen, ja vastaaminen edellyttää erityistaitoja ja aineistojen sisältöjen tuntemusta, ei voida edellyttää, että sama kirjastonhoitaja voi palvella niin aikuiset kuin lapset. Neuvonnan apuvälineitä, luetteloita, aiheryhmiä ja opasteita tulisi parantaa siten, että lasten aineisto ja lasten osasto hahmottuisi myös lapsen silmin. (Heikkinen 2001, 5.)

Lastenkirjastotyön peruspalvelut koostuvat kokoelmasta, lainaustoiminnasta ja tietopalvelusta. Kirjaston ensisijainen tehtävä on tarjota kokoelma asiakkaiden käyttöön. Kirjastokokoelma on tietyn tavoitteen saavuttamiseksi kerätty, suunnitelmallisesti ja tietuin perustein valittu ja koostuu erilaisista tietoresursseista. (Lukin 2004, 2.) Kokoelmaa muodostetaan dynaamisesti sekä aineiston valinnalla ja hankinnalla että karsinnalla. Kokoelma on lastenkirjaston ydin (Teinilä 1990, 169).

Kokoelman tulisi olla monipuolinen, riittävä, ajantasainen ja elävä. Kokoelman muodostamisessa tulisi huomioida laajasti kulttuurin eri osa-alueet ja eri-ikäisten ryhmien tarpeet. Aineistoa tulisi olla katselukirjoista aikuistuvan nuoren materiaaliin. Jotta kokoelmasta tulisi joustava, dynaaminen ja uudistuva, on lasta ympäröivää maailmaa ja sen ilmiöitä seurattava. Muuttuvaan yhteiskuntaan tulisi reagoida nopeasti. (Lastenkirjastotoiminta Helsingin kaupunginkirjastossa 1994, 41.)

Kirjastolla ja koululla on perustyömuodon, kirjojen lainauksen, lisäksi myös muita yhteistyömuotoja, kuten kirjastonkäytön ja tiedonhaun opastusta sekä kirjavinkkausta. Yksi yhteisprojekti ovat viime vuosina olleet myös Netlibris -kirjallisuuspiirit. Ne ovat koulujen kirjallisuuden opetuksen yhteisprojekteja, ja koostuvat eri luokka-asteille suunnatuista kirjallisuuspiireistä, joiden keskeisenä työskentelymuotona on verkkokeskustelu luetuista kirjoista. Tapiiri on esi- ja alkuopetuksen, Kumi-Tarzan 3.- ja 4.-luokkalaisten, Matilda 5.- ja 6.-luokkalaisten ja Sinuhe yläasteiden kirjallisuuspiiriverkko. Kukin kirjallisuuspiiri voi valita erilaisista kirjatarjottimista luettavat kirjat. Telemaattisten kirjallisuuspiirien tavoitteena on edistää kirjallisuudenopetusta kouluissa, kehittää koulukirjastoja ja yhteistyötä yleisten kirjastojen ja koulujen välillä sekä antaa lukemisesta kiinnostuneille lapsille ja aikuisille mahdollisuus verkottua. (Frantsi 2000, 70.) Netlibris pyrkii elämykselliseen kirjallisuudenopetukseen. (Opetusviraston verkkosivut). Kirjastot ovat olleet mukana näissä yhteisprojekteissa muun

muassa siten, että ne ovat toimittaneet kouluille sitä kirjallisuutta, mitä kirjallisuuspiireissä käsitellään.

Koulun ja kirjaston yhteistyön keskeisiä alueita on siis ollut lasten ja nuorten lukuharrastuksen herättäminen ja syventäminen. Lisäksi on haluttu ohjata lapsia ja nuoria kirjaston käyttöön ja opettaa tiedonhallintataitoja. (Sinko 2000, 17.)

3.2.1. Lapset ja kirjaston kaunokirjallisuuskokoelma

Yleisten kirjastojen lastenosastot luovat lapsille puitteet kokea elämyksiä ja saada tietoa tarjoamalla heille kirjallisuutta ja muuta aineistoa sekä lainaamalla sitä. Kun halutaan tietää, mitä kirjaston kokoelmat sisältävät ja mitä kiinnostavaa niistä löytyy, yhtenä keinona toimivat kirjaston erimuotoiset luettelot. Niissä kirjastojen tarjoama tieto representoidaan kielen avulla haettavaan muotoon. Yksi representaation muodoista on sisällönkuvailu.

Luettelot koostuvat siis bibliografisesta, ulkoisten piirteiden kuvailusta sekä sisällönkuvailusta. Sisällönkuvailu jakaantuu tavallisesti asiasanoihin ja luokitukseen, joiden avulla dokumenttien sisältämä tieto esitetään standardimuodoissa, tesauksia ja luokituskieliä hyödyntäen. Luettelot tarjoavat siten mahdollisuuden etsiä ja valita kirjoja joko niiden bibliografisten tai sisällöllisten eli aiheenmukaisten tietojen perusteella. Kirjastojen tietokoneistuminen 1980-luvulla mahdollisti käyttäjäystävällisempien luetteloiden luomisen. Tietokonepohjaiset eli näyttöluettelot (= OPAC - Open Public Access Catalog) ovat viime vuosina tulleet perinteisten valikoimaluetteloiden lisäksi.

On osoittautunut tärkeäksi kirjaston tilojen, kokoelmaa ja toimintoja kokonaisuudessaan suunniteltaessa tutkia kirjaston käyttäjien tarpeita. Miten hyvin näyttöluetteloiden sisältämät representaatiot vastaavat lasten ja muiden kirjastonkäyttäjien käsityksiä tai miten asiakkaat käyttävät kirjastoa tai millaisia kysymyksiä tai tiedontarpeita heillä on?

Yksi keskeisistä näistä käyttäjälähtöisistä tutkimuksista on Annelise Mark Pejtersenin tutkimukset kirjastojen näyttöluetteloista. Miten varsinkin monitulkintainen kaunokirjallisuus tulisi luetteloita ja viedä kirjaston tietokantaan, että aloittelevat tai

kokemattomat asiakkaat, esimerkiksi lapsetkin, voisivat näyttöluetteloa käyttämällä löytää itselleen luettavaa. (Pejtersen 1992, 359).

Pejtersenin mukaan sisällönkuvailun perusta, *aboutness*, on haettava käyttäjien tarpeista, jotka tulee selvittää empiirisesti: ”se, mistä kirja kertoo tulee määritellä empiirisesti, lukijoiden ilmausten ja toiveiden mukaisesti.” (Pejtersen 1978; tässä Saarti 1999, 69.)

Kaunokirjallisuuden sisällönkuvailun tulee Pejtersenin (1992) mukaan olla kohteensa mukaisesti multidimensionaalista. (Pejtersen 1992, 362).

Pejtersen analysoi käyttäjän ja kirjastonhoitajan tiedonhakutilanteessa käymiä keskusteluja sekä asiakkaiden suorittamia tiedonhakuja, joista kävi ilmi, mitä asiakkaat toivoisivat näyttöluettelon ilmaisevan kaunokirjallisuuden sisällöstä. Käyttäjien toiveet luokitettiin neljään ryhmään: sisällönkuvailussa tulisi ilmetä kirjan aihe, miljö, tekijän intentio ja kirjan saavutettavuus. Myös kirjan lukijassa mahdollisesti aiheuttama emotionaalinen tunne oli yhtenä luettelointitietueena. (emt., 360–362.)

Pejtersen (1983) on maininnut aineistonluokitusjärjestelmänsä olevan hybridi, ”jossa perinteisen luokituksen ja indeksoinnin periaatteita yhdistellään tavoitteena löytää uusia tapoja järjestää kirjallisuutta sisällönmukaista hakua varten.” (Pejtersen 1983, 235.) Luokitusjärjestelmän kehittämisen jälkeen Pejtersen keskittyi sen soveltamiseen tietojärjestelmien avulla, jonka lopputuloksena on *Book House*, graafisella käyttöjärjestelmällä varustettu kaunokirjallisuutta varten suunniteltu tietojärjestelmä (Saarti 1999, 35–36.)

Book House on siis suunniteltu asiakkaiden tarpeista lähtien sekä aikuis- että lapsiasiakkaita varten. Sitä onkin sovellettu ja testattu mm. pohjoismaisissa koulukirjastoissa. *Book House* perustuu fiktiivisen aineiston huolelliseen indeksointiin. Tavanomaisten bibliografisten tietojen lisäksi tietojärjestelmästä voi mm. hakea kirjan tapahtumien ympäristön, aikakauden ja paikan mukaan, samoin kirjan lukijassa herättämän tunteen sekä kirjan aiheen/teeman, ja luettavuuden mukaan. (Lundgren 1998, 11.; Saarti 1999, 74.) *Book House* voi käyttää tekstin ja kuvien, ikonien, sekä animaation avulla, joten sen voi katsoa soveltuvan myös lasten käyttöön. (Pejtersen 1992, 365.)

Ruotsissa *Book Housea* on käytetty ja kokeiltu muun muassa siten, että 11–12 -vuotiaat lapset saivat itse kuvailla, kirjastonhoitajien avustuksella, lukemiaan kirjoja siihen. Kokeilun aikana huomattiin, että lapset kuvailivat lukemiaan kirjoja hyvin graafisella ja tunnepitoisella tavalla. He olivat myös kiinnostuneita muiden samanikäisten lasten mielipiteistä. Kokeilussa huomattiin myös, että lapset käyttävät erilaisia sanoja kuin aikuiset ja kirjastoammattilaiset. Onkin haaste nähdä kirjasto lasten silmin ja heidän tiedontarpeensa huomioiden. (Lundgren 1998, 12.)

Lasten tiedonhankinnan ja kirjastonkäytön tutkimuksista julkaistut ulkomaiset artikkelit voidaan karkeasti jakaa kolmeen pääkategoriaan. Artikkelit käsittelevät joko lasten tietopalvelua (Bishop & Salveggi 2001; Gross 2000; Wanting 1984; Lundgren 1998; Miralpeix 1994), lasten tiedonhankintatapoja ja lasten tapaa kategorisoida tietoa (Cooper 2004) tai lasten tapaa käyttää tietokonepohjaisia luetteloita, tietokantoja, internetiä ja yleensä digitaalisia aineistoja (Abbas 2005; Bilal 2005; Druin 2005;) Tämän tutkimuksen kannalta kiintoisimmat ovat lasten lukemista ja kaunokirjallisuuden reseptiota käsittelevät artikkelit. (Massey & Weeks & Druin 2005; Vandergrift 1990)

Concepcio Miralpeixin tutkimus, jossa selvitettiin 8-15 -vuotiaiden lasten tapaa käyttää kirjastoluetteloita tiedonhankintansa, johon myös mieluisen kaunokirjallisuuden etsimisen voi katsoa kuuluvan, apuna osoitti mm. sen että, lapset menevät ensin suoraan hyllyille etsiessään tiettyä kirjaa. Seuraavaksi he kysyvät kirjastonhoitajalta apua ja vasta kolmantena vaihtoehtona käyttävät kirjastoluetteloita.

Tämän tutkimuksen mukaan selailu, *browsing*, on lapsille totutuin ja luontaisin tapa etsiä lukemista. Siten siis aineisto, lähinnä kaunokirjallisuus, tulisi olla järjestetty hyllyille siten, että se vastaa lasten käsityksiä kirjojen sisällöistä. Miralpeixin tutkimuksessa tuli myös esiin erilaiset tiedontarpeet tiedonhankinnassa: jos lapset haluavat löytää itselleen jotakin mieleistä lukemista, he etsivät hyllyiltä tai katsovat luetteloista, mutta jos kyseessä on koulutehtävä, niin he turvautuvat useimmiten kirjastonhoitajan apuun. (Miralpeix 1994, 43–46.)

Lasten tiedonhankintaprosessiin vaikuttavat monet tekijät: tiedollinen ja kielellinen kehitys, lukutaito, lyhyt elämäkokemus, kehittymässä oleva käsitteellinen ajattelu. (Harris & McKenzie 2004). Nämä tekijät luovat rajoituksia, vaikka lapset ovatkin

aktiivisia, motivoituneita ja kykeneviä käyttämään esim. tietokoneita tiedonhakuprosessissa. Informaatiojärjestelmät on yleensä suunniteltu aikuisille ja ne heijastelevat kirjaston tyypittelyjä ja laajempaa kulttuuria kuin yksittäisen tiedonhakijan, etenkin lapsen näkökulmaa. Kirjastot ovat ”ajatusyhteisöjä”, jotka ovat tietyllä tavalla järjestäneet ja luokittaneet aineistonsa (Cooper 2004, 181-184.)

Harris ja McKenzie tutkivat lapsuuden ”keski-iässä” olevien 7-11 -vuotiaiden lasten tapaa käyttää kirjastoa. Tutkittava ikäryhmä on tutkijoiden mielestä ”keski-iässä”, koska 7-11 -lapset eivät ole enää aivan pieniä, joiden kanssa aikuiset käyvät kirjastossa, satutunneilla yms., mutta eivät myöskään vielä itsenäisiä ja osaavia, aikuistuvia nuoria. He tarvitsevat edelleen runsaasti aikuisen apua asioidessaan kirjastossa ja etsiessään aineistoa. (Harris & McKenzie 2004, 4-24)

Tutkimus osoitti mm. sen, että kirjastojen asiasanastot eivät vastaa lasten käyttämiä sanoja ja ilmaisuja. Lisäksi lasten oli vaikea hahmottaa kirjaston suorittamaa fyysistä jaottelua eri osastoihin, kirjojen sijoittelua niihin aakkosten, aiheen, tietokirjallisuuden/fiktion, genren, formaatin jne. mukaan. Selailu osoittautui tässäkin tutkimuksessa olevan monen lapsen suosima tiedonhankintatapa. Visuaaliset merkit, esimerkiksi kuvat ja ikonit, ohjaavat lapsia paremmin kuin tekstiopasteet. (emt., 4-24.)

Harrisin ja McKenzién tutkimuksen teoreettisena lähtökohtana ovat Piagetin, Vygotskyn kehityspsykologiset teoriat sekä Carol Kuhlthaun teoria tiedonhankintaprosessista. Teorian mukaan ihmisen tiedonhankintaprosessin kaikissa vaiheissa vaikuttavat niin ajatusten ja fyysisten toimien lisäksi myös tunteet. Tätä tunteiden vaikutusta on tutkittu viime vuosina varsinkin suunniteltaessa käyttöliittymiä lapsille. (Bilal 2005; Harris & McKenzie 2004, 4-24; Large & Belesheti 2005).

International Children’s Digital Library (ICDL) kehitettiin lasten kanssa ja lapsille. ICDL on kategorisoinut digitaalisen kaunokirjallisuuskokoelmansa aiheen, genren, julkaisuajan, kirjanhenkilöiden luonteiden, kirjan värin ja muodon mukaan sekä kirjan lapsilukijassa herättämien tunteiden mukaan. Tunnekategoria on suunniteltu vastaamaan lasten tarpeisiin löytää kirjoja, jotka herättävät heissä tiettyjä tunteita, esimerkiksi onnellisuutta, iloa, surua (Bilal 2005.)

Myös Massey ja Weeks ja Druinin tutkimus kohdistui International Children's Digital Libraryn kokoelmaan. Heidän tutkimuksensa näkökulmana oli kirjallisuuden *reseptitutkimus*: miten lapset tuottavat tekstin merkityksiä lukuprosessin aikana. Tutkimukseen osallistuneet 12 lasta, iältään

8-11 -vuotiaita, neljästä eri maasta, Saksasta, Hondurasista, Uudesta Seelannista ja Amerikasta lukivat itse valitsemiaan, ICDL:n kokoelmaan kuuluvia kirjoja. Kirjat eivät siis liittyneet koulutehtäviin.

Lukemisen jälkeen lapset vastasivat kysymyksiin, jotka koskivat mm. kirjan lukukertoja, kirjan käsittelemää teemaa tai aihetta sekä kirjan herättämiä tunteita: onnellinen, surullinen, pelästynyt, hauska. Lisäksi lukijat saivat antaa kirjalle tähtiä 3-5 ja halutessaan muutoinkin suositella sitä lisättäväksi ICDL:n kokoelmaan. Tutkimuksen mukaan tunnekategoriasta oli vähiten valittu kirjoja, jotka herättävät surua tai pelkoa.

Kirjan sisällöstä, *aboutnessista* oli kirjoitettu tiivistelmiä, jotka vaihtelivat muutamasta sanasta pitkiin juoniselostuksiin. Lisäksi tutkimuksesta ilmeni, että kirja herätti lukijoissa monenlaisia tunteita, jotka saattoivat vaihdella lukemisen aikana, joten sen arviointiin ja ”tähditykseen” oli saatettu valita useita vaihtoehtoja. Useimmiten kuitenkin pidetyin kirja oli herättänyt lukijassaan onnentunnetta tai ollut hauska. Vähiten tähtiä sai kirja, joka oli liian helppo tai huonosti kirjoitettu tai kuvitettu tai ei vastannut lukijan odotuksia. Lasten arvioon vaikutti siis heidän henkilökohtaiset mieltymyksensä, tulkintansa ja odotuksensa, joita oli muodostunut aiemmista lukukokemuksista. (Massey et al. 2005, 245–265.)

3.2.2. Helsingin kaupunginkirjaston kirjastopalvelut lapsille

Helsingin kaupunginkirjasto on järjestänyt lapsille kirjastopalveluja vuodesta 1912. (Teinilä 1976, 52.) Lastenkirjastotoiminta on ollut sekä perustoimintaa että uusien toimintamuotojen kokeilua ja käyttöönottoa. Muun muassa lastenkirjastoauto Snadin ja kahden lastenkirjaston perustaminen Ruoholahteen ja Pikku - Huopalahteen ovat osoituksia siitä, että lastenkirjastotyö on ymmärretty tarpeelliseksi ja tärkeäksi tulevien kirjastonkäyttäjien kasvattamisessa. Koululaiset käyvätkin paljon paitsi Snadissa ja lastenkirjastoissa, myös muissa Helsingin kirjastoissa. Moni lähikirjasto sijaitsee koulun läheisyydessä, esimerkiksi Käpylän ja Suutarilan sivukirjastot.

Helsingissä on 36 kirjastoa ja kaksi kirjastoautoa. Isoimmissa kirjastoissa, kuten Pasilan, Rikhardinkadun, Itäkeskuksen ja Töölön kirjastoissa on erilliset, isot lastenosastot. Kaikissa kirjastoissa on kuitenkin ainakin jokin alue tai huone varattu lapsille ja lastenaineistolle. Lastenkirjojen lainauksia kertyi vuonna 2006 yhteensä 1 935 486, josta määrästä kirjastoautoista lainattiin kaikkiaan 1 295 486 lastenkirjaa. Helsingin kaupunginkirjastoon hankittiin vuonna 2006 yhteensä 33 126 lastenkirjaa, josta määrästä 3393 kappaletta hankittiin kirjastoautoyksikköön. (Helsingin kaupunginkirjaston verkkosivut)

Fyysisten käyntien lisäksi, lapset käyttävät nykyisin kirjastoa myös virtuaalisesti. Helsingin kaupunginkirjaston lastensivut on internetissä oleva lasten verkkopalvelu. Verkkosivuilla lasten on mahdollista muun muassa etsiä ja varata itselleen aineistoa HelMet-tietokannasta, lukea kirjaston henkilökunnan tai lasten itsensä kirjoittamia kirjasuosituksia, keskustella eli ”rupatella” jutturuudussa. Yhteisöllistä internetin käyttöä on myös lasten verkkosivulle kirjoittamat kirja-arvostelut. Lapsien on mahdollista kirjoittaa itse kirja-arvosteluja muiden luettavaksi. (Helsingin kaupunginkirjaston verkkosivut)

Lastensivujen lasten omia arvosteluja varten on valmis lomake, jonka täyttämistä lapsia opastetaan mallilomakkeessa. Lomakkeessa on kohdat kirjan kirjoittajalle, kirjan nimelle sekä itse arvostelulle. Lisäksi kysytään arvostelijan nimeä, ikää ja sähköpostiosoitetta. Arvostelussa on myös mahdollista valita yksi kohta ns. arvosanaksi kirjalle. Arvosanaasteikossa on viisi vaihtoehtoa 1-5 siten, että perinteisen tähdityksen sijaan voi antaa yhden lentävän *kirviön* (Kirviö on lastensivujen maskotti, nettiotus) kirjalle, jota ”ei lukisi vaikka maksettaisiin”. Asteikon paras arvosana on viisi lentävää *kirviötä*, joka merkitsee sitä, että ”kirjan lukemisesta voisi vaikka maksaa kaverille”.

Lastensivujen ”omat arvostelut” -sivut perustuvat kokotekstihakuun, joten arvostelut löytyvät tekstin kaikilla sanoilla haettuna, myös kuvailevilla sanoilla. Lastensivujen toimittaja täydentää ja korjailee tarvittaessa lasten lähettämiä arvosteluja, lähinnä bibliografisten tietojen osalta, mistä johtuu se, että kaikkien arvostelujen bibliografiset tiedot ovat oikein.

3.2.3. Lastenkirjastoauto Snadi kahden lapsi-instituution kohtaupaikkana

Helsingin lastenkirjastoauto Snadin toimintaa yhtenä lastenkirjastotoiminnan muotona esitellään seuraavassa hiukan tarkemmin, koska monivuotisessa työskentelyssä juuri lastenauton reiteillä on herännyt tarve tähän tutkimukseen. Snadin aamupäivätoiminta on säännöllistä ja tiivistä yhteistyötä kirjaston ja peruskoulun asteiden välillä. Lastenautotoimintaa on ollut 1990-luvulta lähtien. Erityisesti lapsille ja heidän kirjastonkäyttöönsä varten suunniteltu lastenkirjastoauto Snadi otettiin käyttöön 6.2.1998.

Kuva 1. Lastenkirjastoauto Snadi

Lastenkirjastoauton toiminta-ajatus noudattelee kirjastolakia ja Helsingin kaupunginkirjaston toiminta-ajatusta. Kaupunginkirjaston toiminta-ajatuksena on olla kansalaisten peruspalveluna avoin kaikille ja osana maailmanlaajuista kirjastoverkkoa tarjota asiakkaille esteetön pääsy kulttuurin ja tiedon lähteille. Helsingin kaupunginkirjasto kehittää vuorovaikutteisesti kirjastopalveluja, joita helsinkiläiset tarvitsevat toimiakseen yhteiskunnan aktiivisina jäseninä ja saadakseen iloa elämäänsä. (Helsingin kaupunginkirjaston verkkosivut.)

Lastenauton perustehtävänä on viedä kirjastopalveluja niille helsinkiläisille lapsille, joiden läheisyydessä ei ole kirjastoa. Lastenkirjastoauto toteuttaa tehtäväänsä käymällä päiväkodeissa ja koulujen ala-asteilla sekä asuinaluepysäkeillä. (Lastenkirjastoauton toimintasuunnitelma vuodelle 1997, 2.) Helsingin lapset ovat kirjastopalvelujen suhteen

kieltämättä eriarvoisia jo asuinpaikkansa perusteella. Lapset eivät liiku haluamansa aineiston perässä aikuisten tavalla. (Lastenkirjastotoiminta Helsingin kaupunginkirjastossa 1994, 21.)

Tuon eriarvoisuuden poistaminen on yksi lastenkirjastoauton perustehtävistä. Lapsille halutaan turvata kaupunginkirjaston toiminta-ajatuksen mukaisesti esteetön pääsy kulttuurin ja tiedon lähteille. Lastenkirjastoautotoiminnalla järjestetään lapsille mahdollisuus käydä turvallisesti lukemassa ja lainaamassa kirjoja sekä muuta aineistoa lastenautosta, joka tulee lähelle kotia, päiväkotia tai koulua.

Lastenkirjastoauto käy säännöllisesti noin 20 peruskoulun ala-asteen pihalla. Pysähdyksen pituus koululla vaihtelee oppilaiden ja luokkien määrän mukaan, yleensä pysähdyksen kesto on 45 minuutista kahteen tuntiin. Jokaisella koululla käydään keskimäärin kolmen viikon välein. Yhteistyö koulujen kanssa on siis tiivistä ja toistuvaa. Lastenkirjastoauton aamupäivätoiminta kouluilla luo siten rajapintaa kirjasto- ja koulumaailman välille.

Lastenkirjastoauton koulukäynneissä on lähtökohtana se, että opettajat tulevat luokkansa kanssa vuorotellen kirjastoautoon. Kirjastohenkilökunnan tehtävänä on ottaa palautuksia vastaan ja lainata, mutta myös neuvoa oppilaita aineiston etsimisessä. Opettaja on kuitenkin yleensä se, jonka ehdotuksia tai suosituksia oppilaat kuuntelevat. Opetussuunnitelmaa noudattavan ja sen tavoitteisiin pyrkivän opettajan ammatillinen tarve on saada jokainen oppilas valitsemaan itselleen jokin luku- tai pulpettikirja äidinkielen ja kirjallisuuden opiskelua varten.

Lastenautossa on noin kolmen tuhannen niteen kaunokirjallisuuden kokoelma, joka on etsimisen helpottamiseksi osittain ryhmitelty aihepiireittäin. Erikseen muusta kaunokirjallisuudesta järjestettyjä aiheryhmiä ovat fantasia-, jännitys-, eläin-, hevos- ja urheilukertomukset. Lisäksi ovat vielä noidat ja kummitukset hylly sekä nuortenkirjat omilla hyllyillään. Aihepiirihyllyjä pyritään vaihtelevaan kysynnän mukaan.

Lastenauton kaunokirjallisuuden kokoelman muodostumiseen on vaikuttanut samat tekijät kuin muissakin yleisissä kirjastoissa. Siihen on vaikuttanut muun muassa kirjallisuuden tarjonta, näkemykset kirjallisuuden ja lukemisen merkityksestä sekä kirjaston käsitys omasta roolistaan ja asiakaskuntansa tarpeista. (Hypén 2006, 11.)

Päivittäisissä kirjanvalinta- ja suositustilanteissa tulee usein ajatelleeksi sitä kieltä ja termistöä, millä kaunokirjallisuudesta oppilaiden kanssa puhutaan. Toisinaan oppilaan kiireisestä kirjavalintahetkestä muodostuukin törmäystilanne kolmen eri tahon, opettajan, kirjastonhoitajan ja itse oppilaan, välille. Myös kirjaston tapa järjestää kaunokirjallisuuden kokoelma on jatkuvassa pohdinnassa: onko aineisto mahdollisimman käyttäjäystävällisesti järjestetty, miten löytää siitä se ”joku hyvä kirja vaan” kirjan valitsemiseen pakotetulle, 12-vuotiaalle koululaiselle?

4. Tutkimuskysymykset, -aineisto- ja –menetelmä

4.1. Tutkimuskysymykset

Keskeisenä tutkimusongelmana oli kerätä tietoa siitä, millaista kaunokirjallisuutta 11–13 -vuotiaat peruskoululaiset lukevat? Millaisia kokemuksia 11–13 -vuotiailla on fiktiivisen kirjallisuuden lukemisesta? Millaisin perustein he lukemisensa valitsevat, miten he sitä tulkitsevat ja onko lukemisympäristöllä vaikutusta tulkintaan?

4.2. Tutkimusaineisto

Tutkimusaineisto kerättiin kolmella toisistaan hiukan poikkeavalla kyselylomakkeella. Koska pyrkimyksenä oli saada tietoa 11–13 -vuotiaiden oppilaiden kaunokirjallisuuden lukemiseen liittyvistä kokemuksista, ja erityisesti sen heissä herättämistä tuntemuksista, ensimmäistä kyselylomaketta täytyi muokata selkeämmäksi ja oppilaille paremmin avautuvaksi. Kysymyksiä luetun kirjan valinnan perusteista yms. lisättiin kyselylomakkeen viimeisimpään, kolmanteen versioon, joka jaettiin Roihuvuoren ala-asteella. Kyselylomakkeet liitteenä.

Suurin osa tutkimusaineistosta on kerätty kahdelta koululta, Itä-Pakilan ala-asteelta ja Roihuvuoren ala-asteelta lukuvuoden 2006–2007 aikana.

Itä-Pakilan ala-aste on pieni 188 oppilaan koulu Pohjois-Helsingissä. Se on myös yksi niistä kouluista, joissa lastenkirjastoauto Snadi käy säännöllisesti kolmen viikon välein. Koulu mainitseekin kotisivuillaan kirjastoauton yhtenä yhteistyötahonaan: Kirjastoautopalvelu täydentää ja monipuolistaa koulun mahdollisuutta tarjota oppilaille kirjallisuutta luettavaksi. Kirjastoauto palvelee koulua noin kerran kuukaudessa.(Itä-Pakilan ala-asteen verkkosivut).

Kahden 6-luokan opettajat ja yksi 5-luokan opettaja jakoivat kyselylomakkeen luokillaan ja palauttivat ne kirjastoautoon syyslukukauden 2006 aikana. Vastauksia kertyi Itä-Pakilan koululta yhteensä 50 kappaletta.

Roihuvuoren ala-aste sijaitsee Itä-Helsingissä ja siellä opiskelee 520 oppilasta. Lastenkirjastoauto kävi aiemmin koululla, mutta ilmeisesti juuri koulun ja oppilasmäärän suuri koko vaikutti siten, että yhteistyötä koulun ja lastenauton välillä ei saatu toimivaksi. Roihuvuoren ala-asteella on mahdollisuus vuosiluokkiin sitomattomaan opiskeluun, joten koululla oli näitä ns. vsop -luokkia (1-5-6-luokkia) kolme lukuvuonna 2006 -2007. Lisäksi koulussa oli ruotsinkielisiä kielikylpyluokkia. (Roihuvuoren ala-asteen verkkosivut.) Kyselylomake jaettiin vsop -luokkien lisäksi kahdelle 6-luokalle, joista toinen oli kielikylpyluokka. Roihuvuoren ala-asteelta kertyi yhteensä 56 vastausta.

Tutkimusaineistoon kuuluu lisäksi kaksi haastattelua. Tutkimusta varten on haastateltu kahta Snadin iltareitin vakituista asiakasta. Töyrynummen pysäkillä säännöllisesti käyvät, 13-vuotiaat tytöt vastasivat myös kyselylomakkeeseen. Kaikkiaan kirjallisia vastauksia kertyi 108 kappaletta.

Koska pyrittiin selvittämään myös sitä, onko lukemisympäristöllä vaikutusta 11–13 -vuotiaiden lukemiseen, haluttiin saada kouluissa jaetun kyselyn lisäksi myös aineistoa, jossa lukemisen konteksti ei olisi niin selvä ja määrätty. Vapaaehtoista lukemista edustamaan valittiin sen vuoksi Helsingin kaupunginkirjaston lastensivuilla olevat lasten omat kirja-arvostelut. (Helsingin kaupunginkirjaston lastensivut.) Lastensivuilla olevat arvostelut eivät todennäköisesti liity koulutyöhön. Kiinnostavaa oli tutkia, mistä kirjoista tutkittavaan ikäryhmään kuuluvat lapset sivuille kirjoittavat ja miten? Lähemmin tarkasteltiin arvosteluja juuri niistä kirjoista, jotka esiintyvät myös kyselylomakkeen

tuottamissa vastauksissa. Jatkossa tästä tutkimusaineistosta käytetään lyhyempää ilmaisua lastensivujen arvostelut.

Lisäksi kyselomakkeen vastauksien ja lastensivujen arvostelujen tarkastelussa oli eräänlaisena heijastuspintana HelMet, joka on Espoon, Helsingin, Kauniaisten ja Vantaan kirjastojen yhteistietokanta. Se sisältää viitetiedot kirjastojen aineistoista (HelMet verkkokirjasto.) HelMet asiasanoineen ja luettelointitietoineen sekä osasto- ja aihepiirisijoituksineen edustaa tässä tutkimuksessa kirjastokonstruktiota, jota vasten lasten ajatuksia kaunokirjallisuudesta ja kirjastoista oli mielenkiintoista peilata.

4.3. Tutkimusmenetelmä

Tämän kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmänä on sisällönanalyysi, joka soveltuu kaunokirjallisuuden sisällön analysointiin (Sarmavuori 2007, 38). Aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110).

Menetelmänä oli lukea kaikki tutkimusalueen dokumentit, joita olivat oppilaiden vastaukset sekä lastensivuilla olevat lasten arvostelut kyseessä olevista kirjoista. Lukemisen jälkeen niistä erotettiin merkittävät ja keskeiset analyysiyksiköt, joita olivat bibliografiset tiedot, tiivistelmät, kirjan herättämät tunteet, lukukokemuksen verbalisointi/visualisointi ja mahdolliset kirjan suositukset, joita ryhmiteltiin ja kuvattiin. Lopuksi niitä vertailtiin suhteessa toisiinsa ja HelMetiin.

Lisäksi haastateltiin kahta 12-vuotiasta tyttöä. Kuten Eskola ja Suoranta toteavat (2005), ”jos haluaa tutkia ihmisten kokemuksia ja motiiveja, kannattaa kysyä heiltä itseltään.” (Eskola & Suoranta 2005, 85). Haastattelu toteutettiin puolistrukturoituna teemahaastatteluna, jolle on tyypillistä, että haastattelun aihepiirit, teema-alueet on etukäteen määrätty. Menetelmästä puuttuu kuitenkin strukturoidussa haastattelussa käytetyt kysymysten tarkka muoto ja järjestys. Kysymykset ovat siis kaikille samat, mutta ei käytetä valmiita vastausvaihtoehtoja, vaan haastateltavat saavat vastata omin sanoin. (Eskola & Suoranta 2005, 86.)

Tätä tutkimusta varten toteutetun haastattelun teemoina olivat kirjallisuus, lukeminen ja kirjastot. Haastateltaville esitettiin teemoja koskevia samansisältöisiä kysymyksiä, mutta he saattoivat vastata haastattelun aikana niihin siinä järjestyksessä kun se heille sopi parhaiten. Esimerkiksi teema-alue ”kirjallisuus” piti sisällään alakysymyksiä: millaisia kirjoja luet, millainen on mielestäsi hyvä kirja, mitkä ovat mielestäsi lukemisen arvoisen kirjan ominaisuudet, jne., joihin haastateltavat palasivat uudelleen ja halusivat näin täydentää vastauksiaan haastattelun edetessä.

Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että lasten haastattelujen onnistuminen edellyttää lapsen ikään soveltuvan kommunikaation käyttämistä (Kirmanen 1999, 199 -201). Lasten ja aikuisten ajatukset saattavat kulkea eri tavalla (Turtiainen 2001, 22). Lasten haastattelun perusongelmat, joita ovat muun muassa aikuisen ja lapsen valtasuhde ja kulttuurinen kuilu liittyvät pohjimmiltaan myös aikuisten haastattelun peruskysymyksiin. Luottamuksen saavuttaminen, motivaation ylläpitäminen, ohjailevien kysymysten välttäminen ja keskinäinen ymmärretyksi tuleminen liittyvät kaikenikäisten haastatteluun (Ritala-Koskinen 2001, 160–161.) Haastatellessa kouluikäisiä on haastattelijan tehtävä huomata, tunteeko lapsi käytettyjä käsitteitä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 131).

5. Tulokset

5.1. Viidesluokkalaisilla lukukokemuksia kuvakirjoista kauhuun

Ensimmäinen kyselylomake (liite 1.) jaettiin Itä-Pakilan ala-asteen 5-luokkalaisille, jotka olivat 11-vuotiaina tutkimusjoukon nuorimpia. Vastauspapereita palautettiin 11. Kuuden tytön ja viiden pojan vastaukset ovat samalla myös läpileikkaus koko tutkittavan ikäryhmän, 11–13 -vuotiaiden, lukemasta kirjallisuudesta. Vastauksia oli kirjoitettu niin fantasia-, kauhu- ja seikkailukirjoista kuin sarjakuvista ja kuvakirjoistakin. Vain neljä arvioidusta 11 kirjasta on yksittäinen, mihinkään sarjaan kuulumaton teos. Samoin vain neljä kirjaa on kotimaisen kirjailijan tuotantoa, ulkomaisen käännöskirjallisuuden ollessa siten enemmistönä.

Kaikki 5-luokkalaisten vastauspaperit käsitteivät eri kirjoja, joten tytöillä ja pojilla ei ollut samaan kirjaan kohdistuvaa yhteistä lukukokemusta. Luettujen kirjojen tekijät ja nimet oli

kaikissa vastauspapereissa muistettu ja kirjoitettu oikein, paitsi yhdessä oli kirjan nimeke hiukan puutteellinen. Tony DiTerlizzin fantasia-aiheisen kirjan nimi, *Arthur Spiderwickin luonto-opas: ihmeellinen maailma ympärillämme* onkin pitkä ja vaikea muistettava. Neljä tyttöä kuudesta oli lukenut kirjoja, joissa HelMetin mukaan on yhtenä asiasanana myös *nuortenkirjallisuus*. Poikien lukemissa kirjoissa se on vain yhden kirjan asiasanana.

Kyselyyn vastanneet 11-vuotiat koululaiset lukivat siis pääasiallisesti vielä lastenkirjallisuutta, jopa kuvakirjoja, mutta nuortenkirjallisuuden lukeminen on jo lisääntymässä. Tytöt siirtyvät poikia aikaisemmin lukemaan nuortenkirjallisuutta, kuten aiemmissakin tutkimuksissa (mm. Lehtovaara & Saarinen 1976) on todettu.

Vastauksista on havaittavissa joitakin eroja 11-vuotiaiden tyttöjen ja poikien lukemisessa. Poikien arvioimien kirjojen asiasanoina HelMetissä ovat muun muassa *humori, peruskoulu, koululaisromaanit, viikingit, vampyyrit, taruolennot, lastenkirjallisuus, sarjakuvat, kuvakirjat*. Tyttöjen lukemien kirjojen asiasanoina puolestaan ovat esimerkiksi *koulut, noidat, tytöt, merenneidot, meret, rock, musiikki, lastenkirjallisuus, fantasiakirjallisuus, seikkailukirjallisuus, nuortenkirjallisuus, jännityskirjallisuus, kauhukirjallisuus*.

11-vuotiaat tytöt lukivat fantasia-, kauhu- ja jännityskirjoja poikia enemmän, samanikäisten poikien lukiessa humoristisia, kouluun sijoittuvia kirjoja, kuten Tuula Kallioniemen kirjoittamaa *Reuhurinteen ala-aste* -kirjasarjaa. Koululaisromaanien lisäksi pojat lukivat runsaasti kuvia sisältäviä kirjoja, esimerkkinä Mauri Kunnaksen kuvakirja *Viikingit tulevat!* Sarjakuvat ovat kummankin sukupuolen, etenkin poikien suosimaa lukemista. Tähän tutkimukseen oli vastattu kuitenkin Aku Ankan taskukirjojen yms. sijasta ranskalaisen Joann Sfarin piirtämästä ja kirjoittamasta sarjakuvasta *Pikkuvampyyri menee kouluun*. Muita sarjakuvia käsitteleviä vastauksia ei siis ollut koko tutkimusaineistossa.

Kyselylomakkeessa pyydettiin vastaajaa kertomaan lyhyesti, mistä kirja hänen mielestään kertoo. 5-luokkalaisten poikien vastauksien tiivistelmät olivat hyvin niukkoja, usein niissä oli mainittu vain päähenkilöt tyyliin ”satuolentoista”, ”lapsista”, ”Reuhurinteen ala-asteen tapahtumista”. Vastauksissa oli mainittu jotakin myös kirjan tapahtumista: ”viikingeistä ja berserkeistä jotka ovat dorkia”, ”Pikku Vampyyri kirjoittaa jonkun tyypin vihkoon”.

Tytötkin olivat kirjoittaneet lukemiensa kirjojen sisällöstä melko lyhyesti: ”pojasta joka on roudarina sen serkun bändissä” (11-vuotias tyttö Tuija Lehtisen kirjasta *R.I.P.*) Mutta myös joitakin hieman laajempia tiivistelmiä oli tyttöjen vastauspaperissa. Päähenkilön lisäksi oli kerrottu myös kirjan juonesta: ”Jollakin on jokin koodi ja kirjan henkilöt eivät vielä tiedä kenellä koodi on. Ja he ottavat selvää kenellä henkilöllä on tärkeä koodi. Lopulta he löysivät koodin.” (11-vuotias tyttö Eoin Colferin kirjasta *Artemis Fowl: ikuisuus koodi*).

Eräässä 5-luokalta tulleessa vastauspaperissa luetun kirjan sisältö tiivistetään seuraavasti: ”12-vuotiaasta työstä, jolla on merenneidon pyrstö. Hän ei ole koskaan uinut, koska hänen äitinsä ei ole antanut lupaa. Hän tapaa seikkailuretkellään merellä toisen merenneidon, jonka kanssa hän selvittää, minne hänen isänsä on kadonnut.” (11-vuotias tyttö Liz Kellerin kirjasta *Merensininen salaisuus*).

5-luokkalaisille jaetun kyselylomakkeen versiossa annettiin vain sanallisia vaihtoehtoja tai ehdotuksia tuntemuksille, joita kirja oli mahdollisesti lukijassaan herättänyt. Hymiöitä ei siis ollut mahdollista valita. Tytöt olivat kirjoittaneet tai alleviivanneet seuraavia tuntemuksia: jännitystä ja iloa; vähän onnettomuutta ja iloa; iloa ja naurunhalua. R.L. Stinen kauhukirjasta *Päivä Kauhumaassa* oli valittu kaikki lomakkeen tarjoamat vaihtoehdot: pelkoa, iloa, naurunhalua, surua ja onnentunnetta. Vain yhdessä vastauksessa oli kirjoitettu: ”en tiedä”. Arvio koski Tuija Lehtisen nuortenkirjaa *R.I.P.*

Pojat olivat valinneet luetun kirjan aiheuttamiksi tuntemuksiksi: iloa; jännitystä ja naurua; iloa ja naurua. Kahdessa vastauspaperissa oli maininta, että kirja oli herättänyt ”jotain” tuntemuksia tai ” ei mitään.” Luetun kirjan tapahtumista tai sen aiheuttamista tuntemuksista oli myös mahdollista piirtää. Vain yhdessä 5-luokkalaisen vastauspaperissa oli piirros, 11-vuotias poika oli piirtänyt Mauri Kunnaksen *Viikingit tulevat!*

- kirjan innoittamana alla olevan piirroksen.

Piirros 1.

5.2. Viidesluokkalaisten lukukokemukset verrattuna lastensivujen arvosteluihin

Verrattaessa 5-luokkalaisten vastauksia lastensivuilla oleviin arvosteluihin, voi havaita, että sivuilta löytyy joistakin samoista kirjoista arvosteluja, joita tutkittavaan ikäryhmään kuuluvat lapset ovat kirjoittaneet. Muun muassa Liz Kesslerin kirjasta *Merensininen salaisuus* on kaksi arvostelua, toinen on 9-vuotiaan kirjoittama ja toinen on Eveliinan, joka ei ilmoita ikäänsä. Kummatkin antavat täydet pisteet kirjalle eli viisi *kirviötä*. Eveliinan arvostelussa on selostus kirjan henkilöistä, tapahtumapaikoista ja juonesta:

”12-vuotiasta Emilyä ei ole koskaan päästetty veteen. Se on omituista, koska hän asuu äitinsä kanssa kelluvassa asuntolaivassa. Kun Emily viimein pääsee veteen, hänelle tapahtuu jotain kummallista. Hän muuttuu merenneidoksi. Mutta maalla hänellä on taas aivan tavalliset jalat. Emily livahtaa salaa yöllä uimaan ja tutustuu merenneitoon nimeltä Shona. Emily saa selville, että hänen kauan sitten kadonnut isänsä on merenväen vankilassa. Emily päättää vapauttaa isänsä, joka on syytön. Mutta se on vaikeaa, sillä vastassa on mm. meren kuningas Neptunus.”

Arvostelu on siten paljon pidempi ja yksityiskohtaisempi kuin edeltävässä luvussa siteerattu 5-luokkalaisten tytön tiivistelmä. Kirjan lukijassa herättämistä tuntemuksista ei Emilian arvostelussa ole mainintaa, ainoastaan pisteytys ilmaisee sen, että kirjasta oli pidetty.

Myös Tuula Kallioniemen *Reuhurinne* -kirjasarjasta löytyy arvostelu. 11-vuotiaat Anni ja Saara ovat kirjoittaneet seuraavasti:

Johannan kirjoittaman arvostelun tyyli on myös tyypillinen useimmille lastensivujen arvosteluille, joissa yleensä kehoitetaan muitakin lukemaan arvosteltu kirja. Arvosteluissa annetaan usein myös neuvoja ja ikäsuosituksia lukijoille tyyliin

”oikeasti kantsii lukee ja suosittelisin kirjaa yli 9-vuotiaille koska tapahtuu ikävää, jännityskirjojen ystäville ja of course, Artemiksen faneille!”.

Lisäksi yhteisiä lukukokemuksia lastensivujen arvostelijoille ja 5-luokkalaisille oli kertynyt J.K.Rowlingin *Harry Potter* -kirjoista ja R.L. Stinen kauhukirjoista. Varsinkin lastensivuilta löytyy edellä mainituista kirjoista useita arvosteluja. 11–13-vuotiaiden keskuudessa erittäin suosittua fantasia- ja kauhukirjallisuutta on sen vuoksi käsitelty tuonnempana erikseen.

5.3. Netlibris – luokka, 6 B, lukee koulutehtävänä klassikkoja, vapaaehtoisesti jännitys- ja kauhukirjoja

Kyselylomaketta muokattiin lisäämällä siihen hymiö-vaihtoehtoja kuvaamaan kirjan lukijassa herättämiä tuntemuksia. (liite 2.). Hymiöt ovat ATK-sanakirjan mukaan tietoverkossa tapahtuvassa keskustelussa käytettyjä ihmisen ilmettä jäljitteleviä ja tunnetilaa esittäviä merkkiyhdistelmiä (Tietotekniikan liiton ATK-verkkosanakirja). Hymiöiden käyttö on hyvin yleistä myös lasten ja nuorten tekstiviesteissä ja verkkokeskusteluissa, esimerkiksi Messengerissä. Laineen (2000) koulua käsittelevässä teoksessa todetaankin median tuottaneen refleksiivisyyttä, jossa joukkoviestimien välittämiä merkkejä ja koodeja käytetään asioiden ja omien tunnetilojen merkityksellistämiseksi. (Laine 2000, 110) Hymiöt ovat yksi näistä median välittämistä merkeistä.

Kyselylomakkeen toisessa versiossa oli siis mahdollista sanallisten vaihtoehtojen lisäksi valita myös näitä tunnetilaa esittäviä merkkejä, hymiöitä. Niitä valittiinkin runsaasti kuvaamaan kirjan lukijassa herättämiä tuntemuksia. Kaikista tutkimusaineiston vastauspapereista noin 80 % sisälsi ainakin yhden valitun hymiön. 55 tyttöä ja 31 poikaa oli valinnut vastauspapereihinsa jonkin hymiön tai keksinyt itse uuden. Monissa vastauspapereissa oli valittu useitakin hymiöitä.

Hymiö-vaihtoehdoilla varustettu kyselylomake jaettiin Itä-Pakilan ala-asteen kahdelle 6-luokalle. Luokista palautettiin yhteensä 39 vastauspaperia. Toinen niistä, 6B, osallistui lukuvuonna 2006 -2007 internetissä toimivaan kirjallisuuspiiri Netlibrikseen.

6B:n oppilaat palauttivat kaikkiaan 21 vastauspaperia, joista 14 oli tyttöjen vastauksia ja seitsemän poikien vastausta. Luokka oli valinnut 5-6- luokkalaisille suunnatusta kirjallisuuspiiri Matildasta kaksi heitä eniten kiinnostanutta kirjatarjoitinta. Luokka oli valinnut sekä *Aarresaari*

-kirjatarjoittimen, joka sisältää maailmankirjallisuuden klassikoita että *Johtolanka* -kirjatarjoittimen, joka sisältää jännityskirjoja ja kauhua. Näiltä kirjatarjoittimilta oli valittu ohjastusti luettaviksi kirjoiksi seuraavat neljä kirjaa: Louisa May Alcott, *Pikkunaisia*; Edgar Rice Burroughs, *Tarzan, apinain kuningas*; Agatha Christie, *Eikä yksikään pelastunut* (ilmestynyt aiemmin nimellä 10 pientä neekeripoikaa) sekä Mark Twain, *Prinssi ja kerjäläispoika*. Näiden pakollisten lukupiirikirjojen lisäksi oppilaat olivat luonnollisesti saaneet lukea, ja lukeneetkin, myös muita kirjoja kussakin kirjallisuusjaksossa.

Kyselylomakkeeseen 6 B-luokkalaiset olivat vastanneet seuraavista kirjoista:

KIRJAN NIMI	TYTÖT: MAININTOJA	POJAT: MAININTOJA	ADJEKTIIVI	HYMIÖ/TUNTEMUKSET
Alcott, <i>Pikku naisia</i>		1	tylsä, huono	en tajunnut kirjasta mitään(:O)
Burroughs, <i>Tarzan apinain kuningas</i>	1	2	-alku oli tylsä, loppu ihan hyvä (p) -pitkäveteinen (tyttö) -pitkästyttävä, hyvä (poika)	kirja ei herättänyt minussa mitään tunteuksia (:/) (tyttö) kirjasta jäi hyvä mieli (☺) (poika)
Christie, <i>Eikä yksikään pelastunut</i>	1	1	-paras (poika) -todella jännittävä oikeastaan aika kiinnostava (tyttö)	kirja pelotti (:S) (poika) (tyttö)
Frank, <i>Nuoren tytön päiväkirja</i>	1		surullinen	kirja nauratti (☺) kirja itketti (☹)
Funke, <i>Lohikäärmeellä ratsastaja</i>	1		jännittävä	jännitti aivan kauheasti kirjasta jäi hyvä mieli (☺)
Jacq, <i>Tutankhamonin</i>	1		kiinnostava	ei tuntemuksia mainittu, mutta

hauta				vastattu kohtaan ”kirjasta oppi historiaa”
Jansson, Muumipappa ja meri	1			kirjasta jäi hyvä mieli (☺)
Jordan, Mustan tornin miehet	1		sykähdyttävä, jännittävä, fantastinen, odotusta herättävä	kirja itketti (☹) kirjasta jäi hyvä mieli (☺)
Kaye, Replica	1		mahtava	kirja nauratti (:D) kirjasta jäi hyvä mieli (☺)
Lehtinen, Viimeinen keikka	1			kirja nauratti (:D) kirjasta jäi hyvä mieli (☺)
Paolini, Eragon	1		hirmu jännittävä ja tunteita herättävä	kirja itketti (☹) kirjasta jäi hyvä mieli (☺)
Rees, Merirosvoja	1		kiinnostava jännittävä	kirja herätti monenlaisia tunteita
Remes, Kirottu koodi		1		kirjasta jäi hyvä mieli (☺)
Remes, Musta kobra		1	hyvä	
Stine, Hullu tiedemies	1		jännittävä hyvä	kirja pelotti (:S) kirjasta jäi hyvä mieli (☺)
Stine, Noiduttu kello	1		jännittävä	kirjaa oli pakko vain lukea koko ajan lisää ja lisää
Twain, Prinssi ja kerjäläispoika	1		tylsä pitkäväteinen kivikautinen	kirja ei herättänyt minussa mitään tunteita (:/)
Watson, Star Wars Jeditehtävä		1	kiinnostava	kirjasta jäi hyvä mieli (☺)

Taulukko 1.

Taulukkoa tarkasteltaessa huomaa, että kovin suuria elämyksiä 6 B-luokan pojat eivät olleet lukemisestaan saaneet. Neljä seitsemästä oli vastannut kyselyyn koulutehtävänä luetuista klassikoista, kolmesta vapaaehtoisesti luetusta kirjasta kaksi oli kotimaisia jännityskirjoja, yksi tieteiskirja. Kaksi 12-vuotiasta poikaa oli siis lukenut vapaaehtoisena lukemisena Ilkka Remeksen Aaro Korpi -sarjaan kuuluvat jännityskirjat, toinen oli lukenut *Kirottu koodi*-kirjan ja toinen *Musta Kobra* -kirjan. Pojat luonnehtivat kirjoja ”ihan hyväksi”.

Tieteiskirjan lukenut 12-vuotias poika ilmeisesti harrastaa lukemista. Hänen vastauspaperinsa käsitteli Jude Watsonin *Star Wars* -sarjaa, josta hän oli lukenut jo aikaisemmin 10 osaa. HelMetissä sarjalle on luetteloitu asiasanaksi *tieteiskirjallisuus*, mutta ei esimerkiksi jedikoulutus, jota termiä pojan vastauspaperissa käytetään. Lukija oli tiivistänyt kirjan aiheena olevan ”jedikoulutuksen vaarat”. Kirja oli ollut hänen mielestään kiinnostava.

Luettua kirjaa kuvaillaan poikien vastauspapereissa niukasti, voimakkain ilmaisu on ”paras” koskien Christien kirjaa. Kirja jää yhdentekeväksi, vaikka sen saakin luettua, jos kirja ei herätä mitään tuntemuksia lukijassa, kuten esimerkiksi yhteinen lukupiirikirja *Tarzan, apinain kuningas*. Myös Louisa May Alcottin *Pikku naisia* oli jäänyt 12-vuotiaalle pojalle todella vieraaksi, kirjaa kuvaillaankin sanoilla ”tylsä, huono”. Kirjasta ei oltu tajuttu mitään, kuten valitusta hymiöstäkin voi päätellä. Lukija oli tiivistänyt kirjan sisällön lyhyesti: ”kirja kertoo viidestä naisesta.” (12-vuotias poika).

Yhteisesti luetuista lukupiiri- ja klassikkokirjoista kumpikaan, ei Louisa May Alcottin eikä Mark Twainin kirja, ollut herättänyt mitään tuntemuksia lukijoissaan. Sekä tytöt että pojat olivat pitäneet näitä klassikkokirjoja tylsinä ja vanhanaikaisina. Lukupiirikirjoista vain Agatha Christien *Eikä yksikään pelastunut* oli tehnyt vaikutuksen jännittävyydellään. Sekä poika- että tyttölukija kuvailee kirjaa todella jännittäväksi: kirjan lukeminen oli herättänyt heissä pelkoa. Tyttölukija oli kirjan lukemisen herättämiä tuntemuksia korostaakseen käyttänyt ns. *horror* -kirjaimia kirjoittaessaan kirjailijan nimen vastauspaperin piirustusosioon.

Piirros 2.

Pelottavan kirjan lukemisesta oli jäänyt lukijoille kuitenkin hyvä mieli, ilmeisesti katharsiksen vuoksi. Vapautumista ahdistuksesta tai jännityksestä eli *katharsista* voi aiheuttaa jännityksen lisäksi myös surua ja sääliä herättävien kirjojen lukeminen. (Hosiaislouma 2003, 402). Kuten esimerkiksi Anne Frankin *Nuoren tytön päiväkirja*, jonka surullisuutta ja koskettavuutta 12-vuotias tyttölukija korostaa vastauksessaan.

Taulukosta havaitsee, että 6 B-luokan vapaaehtoisesti lukemat kirjat edustivat, kuten 5-luokkalaistenkin lukema kirjallisuus, läpileikkausta muiden samaan ikäryhmään kuuluvien lasten lukemista kirjoista: ulkomaista käännöskirjallisuutta - pojilla kaksi kotimaista nimekettä kuuden luetun nimekkeen joukossa, tytöillä samoin kaksi kotimaista nimekettä 12 luetusta nimekkeestä. Eniten haluttiin lukea sarjakirjoja, joiden aihepiirit olivat joko koululaishuumoria, jännitystä, kauhua tai fantasiaa. Yksi 13-vuotias tyttö oli vastannut kyselyyn myös satukirjasta, Tove Janssonin *Muumipappa ja meri* -kirjasta, koska ”muumit ovat kivoja”. Siten seikkailu monissa muodoissaan kiinnostaa 11–13 -vuotiaita lukijoita.

Huomiota kiinnittää se, että 6 B-luokan tyttöjen lukemissa kirjoissa oli kolme teosta, joissa on historiallinen aihepiiri. 1700-luvulle sijoittuva ja naismerirosvoista kertova Celia Reesin kirja *Merirosvoja!* oli herättänyt lukijassaan monenlaisia tunteita. 12-vuotias tyttölukija oli pitänyt kirjaa kiinnostavana ja jännittävänä. Hänen vastauspaperissaan oli kirjan sisältö tiivistetty seuraavasti: ”Kahdesta naismerirosvosta Nancy Kingstonista ja Minerva Sharpesta ja heidän merirosvoiluvuosistaan. Kirjan alussa kerrotaan Nancyn lapsuudesta.” HelMet -tietokannassa kirjalle on annettu asiasanoiksi mm. *merenkulku, 1700-luku, merirosvot, väärä henkilöllisyys, vapautus*.

Christian Jacqin teos *Tutankhamonin hauta* puolestaan oli ollut lukijan mielestä kiinnostava, koska siitä oli oppinut Egyptin historiaa. Lukija oli ilmeisesti lukenut kirjaa eräänlaisena fiktiivisenä tietokirjana, koska hän ei maininnut mitään tuntemuksia, vaikka olikin selvästi pitänyt kirjasta kovasti. Hän oli kirjoittanut vastauspaperiinsa: ”Kirja kertoo siitä, kun arkeologi Howard Carter löytää koskemattoman haudan Kuninkaiden laaksosta lordi Carnarvonin kanssa ja näiden kahden miehen elämästä muutenkin.” Tiivistelmässä oli samoja sanoja kuin kirjan asiasanoina HelMetissä: *arkeologia, muinaishaudat, Egypti*. Lukija suositteli kirjaa Egyptistä kiinnostuneille. Kummatkin historiallisen romaanin lukeneet tytöt muistivat hyvin kirjan päähenkilöiden ja tapahtumapaikkojen nimet.

Kolmannen aihepiiriltään historiallisen kirjan lukija oli lukenut Anne Frankin *Nuoren tytön päiväkirjaa* puolestaan kaunokirjallisuutena. Anne Frankin teos ei ole fiktiota, vaan HelMetin mukaan muistelma- ja elämäkertaluokkaan kuuluva tietokirja. Sen asiasanoina yhteistietokannassa ovat muun muassa *juutalaiset, juutalaisvainot* ja *toinen maailmansota*. Vastauspaperiin lukija oli tiivistänyt kirjan sisällön seuraavasti:

”kai se natsjakin koskee, mutta kyllä se enemmän kertoo Annen elämästä. Natsien aikana. Suruista, peloista jne.”

Kirjan, vaikkakin siis tietokirjan, lukeminen oli ollut elämys, koska lukija oli vielä kirjoittanut lisäkommentin vastauspaperinsa alareunaan:

”Kirja on todella surullinen. Kun tietää mitä siinä tapahtuu. Se on kyllä mielestäni todella mielenkiintoinen.”

Lukija oli ilmeisesti kokenut elämäkertateoksen elämyksellisesti kaunokirjallisuutena, vaikkakin hän oli tiedostanut sen perustuvan tositapahtumiin. Se oli herättänyt hänessä voimakkaita tuntemuksia.

Yleisesti 6B-luokan kyselylomakkeen vastauksista voidaan todeta, että tytöt käyttivät enemmän kuvailevia sanoja kuin pojat. Tyttöjen käyttämät adjektiivit olivat myös monipuolisempia, esimerkiksi ”sykähdyttävä” ja ”fantastinen”. Yleisimmin kirjaa kuvattiin adjektiiveilla ”jännittävä”, ”hyvä” ja ”kiinnostava”. Harvinaisempi kuvaileva sana oli ”kivikautinen”, joka tässä yhteydessä merkitsi negatiivista, so. vanhanaikaista.

Myös tyttöjen kirjoittamat tiivistelmät olivat pidempiä kuin poikien kirjoittamat. Esimerkiksi 12-vuotias tyttö kirjoitti Robert Jordanin fantasiakirjasta *Mustan tornin miehet* seuraavaa:

”Kirja kertoo Rand al’Thorista, jonka valkoisen tornin Aes Sedait sieppaavat , ja jota sitten Mustan tornin miehet ,aielit, cairhienilaiset ,kaksvirtalaiset, tietäväiset ja kapinalliset Aes Sedait lähtevät pelastamaan. Kirja kertoo sivussa myös muista henkilöistä ja tapahtumista, mutta tämä on pääjuoni.”

Lukija muisti ja kirjoitti oikein monisatasivuuisen ja moniosaiseen fantasiasarjaan kuuluvan kirjan pitkät, vierasperäiset nimet sekä erotti pääjuonen sivujuonista. Hänellä on siis kirjallisuudentutkimuksen termein ilmaistuna jo *kirjallista lukutaitoa*. (Ikonen 2001, 196). Kirja oli herättänyt myös voimakkaita tuntemuksia hänessä, koska kirjaa kuvailevien, lukuisien adjektiivien lisäksi hän oli myös valinnut hymiöistä kohdat ”kirja itketti” ja ”kirjasta jäi hyvä mieli”.

Vain kahdella kirjalla, Edgar Rice Burroughsin ja Agatha Christien kirjalla, oli sekä tyttö- että poikalukija. Kirjat olivat yhteisiä Netlibris -kirjoja, joten 6 B-luokkalaisilla ei ollut yhtään samaan, omaehtoisesti valittuun kirjaan kohdistuvaa, yhteistä lukukokemusta. Ei edes yhdestäkään *Harry Potter* -kirjasta ollut jätetty vastauspaperia tällä luokalla.

Vastauspapereissa oli kirjojen bibliografiset tiedot pääsääntöisesti oikein, joitakin pieniä kirjoitusvirheitä lukuun ottamatta. Jostakin syystä Agatha Christien kirjasta käytettiin kaikissa vastauspapereissa kirjan aiempaa, käytöstä poistettua nimeä. Myös Anne Frankin *Nuoren tytön päiväkirjasta* oli käytetty väärää nimeä.

5.4. Kuudes A- luokkalaisilla yhteisiä suosikkikirjoja

Itä-Pakilan 6 A ei osallistunut Netlibris -kirjallisuuspiiriin lukuvuonna 2006–2007. Kirjallisuudenopetuksen jaksoissa oppilaat olivat siis saaneet lukea itse valitsemaansa kirjoja. Kyselyyn vastasi yhdeksän tyttöä ja yhdeksän poikaa.

Kyselylomakkeeseen 6 A-luokkalaiset olivat vastanneet seuraavista kirjoista:

KIRJAN NIMI	TYTÖT: MAININ- TOJA	POJAT: MAININ- TOJA	ADJEKTIIVIT	HYMIÖ/TUNTEMUKSET
Byng, Molly Moon ja hurja hypnoosiseikkailu		1	hyvä	-
Christie, Eikä yksikään pelastunut		1	hyvä, löysä	en tajunnut kirjasta mitään (:O)
Defoe, Robinson Crusoe		2		kirja ei herättänyt minussa mitään tunteuksia(:/ noobza
Hussey, Salaisuuksien laakso	1			kirjasta jäi hyvä mieli (☺)
Jacobsson, Bert ja bikini- mimmit	1			kirja nauratti (:D) kirjasta jäi hyvä mieli (☺)
Jacobsson, Bert ja tunnustukset		1		kirja nauratti (:D)
Kallioniemi, Reuhurinteen ala-aste		1	hyvä	kirja nauratti (:D)
Nilsson, Tsatsiki ja Retzina	1		hauska romanttinen todentuntuinen	kirja nauratti(:D) kirjasta jäi hyvä mieli (☺)
Paolini, Eragon	3		hirmu jännittävä tunteita herättävä jännittävä hyvä tapahtumarikas pitkä hyvä	kirja itketti (☹) kirjasta jäi hyvä mieli (☺) kirja nauratti (:D)

			jännä erikoinen	
Rowling, Harry Potter ja puoliverinen prinssi	2	1		kirja nauratti (:D) (tyttö, poika) kirjasta jäi hyvä mieli (☺)(tyttö, poika) kirja suututti (>☺) (tyttö) kirja itketti (☹)(tyttö) kirja pelotti (:S)(tyttö)
Rowling, Harry Potter ja viisasten kivi		2	hyvä, jännittävä	kirja nauratti (:D) kirjasta jäi hyvä mieli (☺)
Von Ziegesar, Gossip girl	1			kirja nauratti (:D)

Taulukko 2.

Taulukkoa tarkasteltaessa voi havaita, että monet tytöt olivat lukeneet samoja kirjoja: kolme tyttöä oli lukenut Christopher Paolinin fantasia-aiheisen kirjan *Eragon* ja kaksi tyttöä J.K. Rowlingin kirjoittaman *Harry Potter ja puoliverinen prinssi*. Yksi tytön vastaus oli myös Charmian Husseyn kirjoittamasta fantasiakirjasta *Salaisuuksien laakso*. Siten kaikkiaan kuusi tyttöä yhdeksästä oli vastannut kyselyyn fantasiakirjallisuudesta. Kaikki lukukokemukset olivat olleet lukijoilleen elämyksiä, koska niistä on kirjoitettu pitkät tiivistelmät ja valittu runsaasti kirjaa kuvailevia adjektiiveja. Luetun kirjan herättämistä tunteuksista on lisäksi valittu useita hymiöitä.

Tyttöjen lukemat kirjat ovat kaikki HelMetin mukaan myös *nuortenkirjallisuutta*, yhtä lukuun ottamatta. Moni Nilsson -Brännströmin kirjan *Tsatsiki ja Retzina* asiansanoina ovat *lastenkirjallisuuden* lisäksi muun muassa *siskot*, *kateus*, *ystävyyys*. 13-vuotias tyttölukija oli pitänyt kovasti lukemastaan valittujen hymiöiden ja kuvailevien sanojen perusteella.

Huumori on asiansanana Anders Jacobssonin ja Sören Olssonin *Bert* -kirjoissa, joita sekä 6 A-luokkalaiset pojat että yksi tyttö olivat lukeneet. Koululaishuumoria sisältävien *Bert* -kirjan ja *Reuhurinteen ala-aste* -kirjan lisäksi pojat olivat lukeneet myös fantasiakirjallisuutta 6 A-luokalla. *Harry Potter ja viisasten kivi* -kirjan oli lukenut kaksi poikaa ja Georgia Byngin fantasiakirjan *Molly Moon ja hervoton hypnoosiseikkailu* yksi poika. Pojat luonnehtivat lukemiaan fantasiakirjoja yleisillä adjektiiveilla ”hyvä” ja ”jännittävä”. Kirjojen lukemisesta oli jäänyt poikalukijoille hyvä mieli.

Saman klassikkokirjan oli lukenut kaksi poikaa 6 A-luokalla. Daniel Defoen *Robinson Crusoe* ei vastausten perusteella ollut juuri pidetty, joten tämäkin klassikko oli jäänyt 12-vuotiaille pojille vieraaksi. Toinen vastaaja kirjoitti lyhyen tiivistyksen kirjan sisällöstä: ”joku tyyppi joutuu vaa johonki saarelle”, toinen vielä lyhyemmin: ”emt” (so. en mä tiedä).

Molemmat 6-luokat olivat lukeneet Agatha Christien jännityskirjan *Eikä yksikään pelastunut*, josta myös yksi 6 A:n poika oli kirjoittanut vastauspaperinsa. Ilmeisesti hän ei ollut oikein tajunnut kirjan monimutkaista rikosjuonta valitusta hymiöstä päätellen. Silti hän kuvaili kirjaa ”hyväksi” ja ”löysäksi”.

Huomiota kiinnitti 6 A:n palauttamista vastauspapereissa myös se, että kirjojen bibliografiset tiedot olivat vain yhdeksässä vastauspaperissa oikein. Siten 50 % vastaajista ei ollut muistanut tai tiennyt kirjan nimeä tai tekijää oikein.

5.5. Kuudesluokkalaisten lukukokemukset verrattuna lastensivujen arvosteluihin

6-luokkalaisten lukemista kirjoista kahdeksan löytyy myös lastensivujen arvosteluista. Tutkittavaan ikäryhmään kuuluvien lasten kirjoittamia kirja-arvosteluja on niin Agatha Christien jännityskirjasta kuin Tove Janssonin *Muumipapastakin*. Lukuisia arvosteluja löytyy Marilyn Kayen *Replica*-sarjasta, R.L. Stinen kauhusarjasta sekä Anders Jacobssonin *Bert*-kirjoista. Cornelia Funken ja Christopher Paolinin fantasiakirjoista on muutama arvostelu. Samoin Jude Watsonin tieteiskirjasta *Jedioppilas*.

Arvostelujen vapautunutta kirjoitustyyliä ja pisteytyksen laaja-alaisuutta edustavat hyvin esimerkiksi *Bert* -kirjojen arvostelut. 12-vuotiaan Helin arvostelu *Bert ja bikinimimit* -kirjasta on lyhyt: ”Hyvä, koska se on vähän tuhma”. Heli antaa täydet pisteet kirjalle eli viisi *kirviötä*.

Vastaavasti 12-vuotias Angela kirjoittaa: ”Tosi huono kirja vaikka kaikki lukee sitä, EN SUOSITTELE!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!” (*Bert*-kirjat) .Angela antaa vain yhden *kirviön Bert* -kirjoille.

Nimimerkki Paynen arvostelussa on seikkaperäinen selostus *Eragonista*, jonka lukemisesta myös 6 A-luokan tytötkin olivat olleet hyvin vaikuttuneita. Payne kirjoittaa lastensivuilla seuraavasti:

”Eragon luulee on aivan tavallinen poika, kunnes löytää sinisen munan metsästä. Lohikäärmeen munan. Sen jälkeen Eragonin setä kuolee, veli muuttaa pois, talo palaa... Eragon päättää kostaa razaseille, jotka tekivät tämän kaiken, ja lähtee etsimään vardenneita, että voisi astua heidän riveihinsä puolustamaan ja tappamaan heidät. Eragon ja Lohikäärme Saphira luovat välilleen vahvan siteen, jota ei hevin rikota. Vanha tarinankertoja Brom lähtee Eragonin ja Saphiran kanssa etsimään vardenneita, ja opettaa Eragonille meikkailua ja magiaa. Mutta löytävätkö he vardennerit, ja mikä on Bromin salaperäisyyden syy? Lukekaa kirja, niin tiedätte.”

Agatha Christien jännityskirjasta on 13-vuotias nimimerkki Dekkarifani kirjoittanut melko yksityiskohtaisen juoniselostuksen:

”10 toisilleen tuntematonta henkilöä, kutsutaan synkälle Neekerisaarelle. Perillä huomataan, että Oweneita, jotka kutsut lähettivät, ei ole olemassakaan! Koko saarella ei ole muita ihmisiä, kuin ne 10, sekä synkän talon kaksi palvelijaa..Kaiken lisäksi soutuvene katoaa, ja niin he ovat täysin eristyneitä ulkomaailmasta. Jokaisella saaren asukkaalla on menneisyydessään murha, jonka he tavallaan ovat tehneet, mutta oikeudessa sitä ei ole pystytty todistamaan. Sitten saarella alkaa tapahtua murhia. Yksi toisensa jälkeen löytyy murhattuna...Koko tarinaa, en paljasta, mutta jos kiinnostuit, niin kannattaa lukea ehdottomasti!

HUOMIOI: Kirja ei sovellu luettavaksi ala-asteelaisille!!

11–13 -vuotiaat lukevat siis samoja kirjoja, mutta he kirjoittavat niistä eri tavalla kontekstista riippuen.

5.6. Kauh- ja muut pelottavat kirjat 11–13 –vuotiaiden tyttöjen suosimaa luettavaa

Koululuokille jaettu kyselylomake tuotti neljä vastausta R.L. Stinen kirjoista, muista kauhua sisältävistä kirjoista oli kolme vastausta. Esimerkiksi R.L. Stinen *Syvällä vaanii vaara* -kirjan sisällöstä oli 12-vuotiaan vastauspaperissa tiivistys:

”Billy ja hänen sisarensa Sheena menevät viettämään lomaa setänsä merentutkimusalukselle. Ja Billy lähtee tutkimaan merta ja hänen pitää muistaa varoa koralliriuttaa , vaikka se on hyvin kaunis. Billy ui riutalle ja huomaa, että ei ole yksin...”

Kirjailijan tyyli oli saattanut vaikuttaa lukijan omaankin kirjalliseen ilmaisuun:

”[Kirja kertoo] työstä jonka isä on tiedemies, joka tekee tutkimustyötä kellarissa, jonne lapsilta on pääsy ehdottomasti kielletty! Kun lapset menevät kellariin, kaapista kuuluu huokauksia...IHMISEN huokauksia ...!”.

12-vuotiaan tytön vastauspaperi käsitteli R.L. Stinen kirjaa *Hullu tiedemies*.

R.L. Stine yhdistää kirjoissaan kauhua sekä huumoria. Kun kirjoissa on jännittäviä tapahtumia ensi sivuilta lähtien, niiden suosio on taattu. ”Kirjaa oli pakko vain lukea koko ajan lisää ja lisää. Koko kirjasarja on erinomainen!”, kuten 12-vuotias tyttövästaaaja kirjoitti R.L. Stinen kirjasta *Noiduttu kello*. Eräässä 12-vuotiaan tytön vastauksessa taas todettiin, että: ”Juu kirja oli kyllä todella pelottava. Suosittelen sitä ikäisilleni”. Pelon tuntemusta oli yhdessä tyttövästaaajan paperissa korostettu valitun ”kirja pelotti” -hymiön lisäksi tekstillä: ”.tai siis se oli välillä niin jännittävä, että kädet hikosivat”.

Lukemalla kauhukirjoja, halutaan siis tuntea pelkoa. Pelon tunteesta vapautuminen ja jännityksen laukeaminen koetaan myös helpottavana ja mukavana. Tähän viittaa myös se, että useissa koululaisten vastauspapereissa oli valittu sekä hymiö ”kirja pelotti” että ”kirjasta jäi hyvä mieli”. Eräässä 12-vuotiaan tytön vastauksessa pelosta vapautumisen tunnetta kuvattiin näin: ”Minua jännitti aivan kauheasti välillä, mutta kun asia selvisi, olin helpottunut. Kirjasta jäi hyvä mieli.” Vastauspaperiin oli myös piirretty itse keksitty, pelkoa ilmentävä hymiö.

R.L. Stinen kauhukirjat olivat etenkin tyttöjen suosiossa. Ainoastaan yksi pojan, 13-vuotiaan, palauttama vastauspaperi käsitteli kauhukirjaa. Robert Swindellsin *Huone 13* oli tunnistettavissa siitä kirjoitetun tiivistelmän perusteella, vaikka lukija ei ollut muistanut kirjan kirjoittajaa eikä nimeä oikein. Vastaus oli myös ainoa, jossa poikalukija käytti adjektiivia ”pelottava”. Hän myös eritteli tarkasti kirjan herättämät tuntemukset: ”¼ kirja nauratti, ½ kirja pelotti, ½ kirjasta jäi hyvä mieli.” Lisäksi pojan vastaus oli ainoa, jossa kirjaston aihepiiriryhmittely esiintyi yhtenä kirjan valintaan aiheuttaneena tekijänä. Vastauspaperin mukaan poika oli kierrellyt kirjastossa ja selaillut eri kirjoja, ja valinnut sitten tiettyä aihepiiriä sisältävältä hyllyltä esittelemänsä kirjan.

Pelon tunnetta voivat tosin herättää muutkin kirjat kuin jännitys- ja kauhukirjat. 12-vuotias tyttö käsitteli vastauspaperissaan kotimaisen Arja Puikkosen Finlandia junior-palkittua kirjaa *Haloo, kuuleeko kaupunki*. Västaaaja oli kirjoittanut kirjan tapahtumista seuraavasti:

”Anna menee kesälomalle serkkujensa luokse. Hän ei ole montaa kertaa käynyt siellä ja hän huomaa että siellä on kamalaa. Serkkulassa on tyhmä serkkupoika, jota myös kiusataan omituisuutensa vuoksi. ”

Lukija oli luonnehtinut kirjaa ”jännittäväksi” ja ”hauskaksi”. Kirja oli valittujen hymiöiden perusteella pelottanut häntä, mutta siitä oli jäänyt myös hyvä mieli. HelMetissä Puikkosen kirjalla on asiasanoina muun muassa *kiusaaminen, sukulaiset, erilaisuus*.

5.6.1. Lastensivujen arvosteluja R. L. Stinen kauhukirjoista

Lastensivuilla on peräti 30 arvostelua R L. Stinen kauhukirjoista. Alla olevasta taulukosta ilmenee, miten voimakkaasti tutkittavaan ikäryhmään kuuluvat lapset ovat kauhukirjan lukemisen kokeneet. Lastensivujen arvosteluissa on voimakkaita ilmaisuja sekä värikkäitä ja kuvailevia adjektiiveja. Niille annetaan usein myös maksimimäärä *kirviöitä*.

Alla olevaan taulukkoon on koottu sekä kyselylomakkeen tuottamissa vastauspapereissa ja lastensivujen arvosteluissa esiintyvät kauhukirjoja kuvaavat adjektiivit.

ADJEKTIIVIT	KYSELYLOMAKE	LASTENSIVUT	KIRVIÖITÄ
jännittävä	2		
pelottava	2		
hyvä	1	1	5
ihan hyvä	1		
erinomainen	1		
ihan ok		1	3
hirveän lyhyt			
ihan luettava			
just hyvä kirja!!!!		3	5
aika jännittävä			5
tosi jännä			5
tosi kiva			5
niin hyvä ja BEST!!!			5
tosi hyvä kirja			5

aika pelottava			5
TOSI PELOTTAVA!!			5
tosia mahtava!!			5
just tosi hyvä kirja!	2		5
tosia hyvä!		2	
ihan jännä kirja		1	4
sairaana hyvä kirja			
maailman paras kirja			5
TOSI TOSI TOSI JÄNNÄ JA PELOTTAVA			5
HYYTÄVÄ kauhukirja			
TODELLA hyvä			
aika hyvä kirja ja ihan luettava			3
superhyvä			
todella hyvä kirja			
todella jännittävä			
hyvin kiinnostava			
vähän omituinen			4

Taulukko 3.

Lastensivuille kirjoittaneet arvostelijat ylistävät R.L. Stinen kirjoja. Esimerkiksi 11-vuotias Viivi kirjoittaa:

”Siis R.L.Stine on maailman paras kirjailija!!! Hän osaa kirjoittaa niin hyvin ja karmivasti, ja kirjat ovat tarpeeksi pitkiä, vaikka ahminkin ne parissa päivässä! Esimerkiksi : Elävien nukkejen yö, kummitusluola, keskiyön kulkijat, Varjojenkaupunki... siis koko sarja !!!! oon lukenu kaikki! ja varaan niitä koko ajan kirjastosta, ja ostan kaupasta! Pidän R.L.Stinestä esitelmän koulussa viikonpästä! Kun kävin katsomassa yhtä sivuja, niin siellä oli mainittu ainakin 60

suomentamatonta Goosebumpsia!!! Siis jos niitä ei myydä suomessa, niin matkustan vaikka New Yorkiin saadakseni ne! Harmittaa tosi paljon kun niitä on suomennettu niin vähän!! Mutta, suosittelen näitä kirjoja, ja koko sarjaa kaikille jotka lukevat paljon, ja niill, joilla ei mene yöunet pilalle kirjojen takia, ja nehän ovat vain upeita satuja!!!”

Stinen kirjoja suositellaan kaikille luettaviksi ja korostetaan niiden jännittävyttä. Useissa arvosteluissa niiden lukijoita myös varoitetaan, kuten 12-vuotias Marina:

”Tää oli ehkä pikkasen hyvä kirja! Tosi jännä ja mukaansa tempaava! En suosittele niille, jotka kammoksuvat kauhukirjoja, sillä tähän oli kauhukirja!:) Yötä vasten en suosittele kenenkään luettavaksi, sillä se saattaa viedä yö unet. Jos tykkäät lukea the Nightmare roomia ja Goosebumpsia, nii tää on sua varten! R.L Stine on muuten maailman paras kirjailija!”

5.7. Fantasiakirjat suosituinta luettavaa, varsinkin Harry Potter -kirjat

Luokilla jaettuun kyselylomakkeeseen tuli yhteensä 11 vastausta *Harry Potter* -kirjoista. Se on n. 12 % kaikista vastauksista. *Harry Potter* -kirjoja käsitellään tässä tutkimuksessa kokonaisuutena, vaikka kullakin lukijalla saattaa olla oma henkilökohtainen suosikkiosansa. Näin määriteltynä näistä J.K. Rowlingin kirjoittamista kirjoista tuli myös eniten yksittäiseen nimekkeeseen kohdistettuja vastauksia.

Muita useamman vastauksen tuottaneita ja samaan kirjaan, tai kirjasarjaan, kohdistuneita vastauksia oli toinen fantasiakirja Paolininin *Eragon*. Myös monista muista, HelMetin mukaan fantasiakirjallisuudeksi luetteloiduista kirjoista oli vastattu. Fantasiakirjoja käsittelevissä vastauksissaan yhteensä 23 tyttöä ja 14 poikaa.

Monissa kyselylomakkeen vastauksissa oli kerrottu kirjan tapahtumista pitkästikin, esimerkiksi 12-vuotias tyttö kirjoitti Cornelia Funken *Lohikäärmeellä ratsastaja*-kirjan sisällöstä:

”Se kertoo nuoresta lohikäärmeestä, joka lähtee yhdessä pojan ja rotan kanssa etsimään paikkaa, turvaa, lohikäärmeiden alkuperäistä kotia, koska ihmiset aikovat täyttää heidän (lohikäärmeiden) tämänhetkisen kodin vedellä. Vaikeuksia on myös, sillä vain kuutamolla voi lentää ja paha ”Kultatakki” haluaa löytää myös lohikäärmeiden alkuperäisen asumuksen, syödäkseen lohikäärmeet.” Lukija oli pitänyt kirjaa hyvin jännittävänä. Saman tekijän toisesta kirjasta *Mustesydän* oli myös 12-vuotiaan tytön vastaus: ”Se kertoo kirjansitojan ja hänen tyttärensä pakomatkasta. Kirja oli fantastinen, mielenkiintoinen ja paras. Kirjasta jäi hyvä mieli ja se on pakko lukea uudestaan ja uudestaan. Vaikka se onkin aika paksu...”

Lastensivuilla näistä Funken kirjoittamista kirjoista on yhteensä viisi arvostelua, kaksi *Mustesydän*-kirjasta ja kolme *Lohikäärmeellä ratsastaja*-kirjasta. Kirviöitä annetaan kahdesta viiteen. Täydet kirviöt antaa 11-vuotias Matilda:”

Lainasin kirjan koulumme kirjastonhoitajan suosituksesta, koska etsin hyvää fantasiakirjaa. Noh, lainasin kirjan ja menin lukemaan sitä luokkaamme. Heti parin sivun päästä olin aivan kirjan lumoissa, se oli aivan ihana! Kirja kertoo kirjansitoja Mortimerin "Mon" tyttärestä, kirjan alussa 12-vuotiaasta Meggiestä, joka rakastaa kirjoja ja isäänsä Mota yli kaiken. Meggien äiti on kadonnut Meggien ollessa aivan pieni. Mo ei koskaan suostu lukemaan Meggielle ääneen, vaikka hän sitä niin kovasti haluaisi... Miksi Mo ei suostu lukemaan ääneen? Eräänä yönä Meggien kodin pihalle ilmestyy kummallinen mies, Tomusormi nimeltään. Miksin hän kutsuu Mota velhokieleksi? Ja miksi Mo piilottelee erästä kirjaa Meggieltä?

-Luekaa, tämä on aivan ihana. Sille on myös jatko-osa, Musteloitsu. Kirja on trilogia, kolmas osa on vasta tulossa.”

Brian Jacquesin suositusta *Redwallin taru*-sarjasta palautettiin kolmen oppilaan vastaukset, tytön ja kahden pojan. Siitä on myös lastensivuilla 15 ylistävää arvostelua. 11-vuotias Jimi kehuu kirjaa sivuilla seuraavasti:

”Nämä kaikki Rewallin tarinat on aivan parhaita!!! Niissä on jonkin verran taistelua, mikä tekee niistä mielenkiintoisia. Niissä on myös hyvä juoni, ja sopivasti huumoria. Omasta mielestäni paras on Sarmalkukkametsän sota(Mossflower). Harmi että niiden suomentaminen jäi ilmesesti kirjaan Jänisten kaukopartio(10.)... Meiltä suomalaisilta jää siis 8 tarua pois(jos ei lue niitä englanniksi)... Harras toiveeni onkin että loputkin tarinat suomennetaan, koska ne on aivan PARHAITA!!!”

5.7.1. Viides- ja kuudesluokkalaisten lukukokemuksia Harry Potter -kirjoista

Kouluissa jaetun kyselyn vastauspapereissa oli kuusi tytön ja viisi pojan kirjoittamaa vastausta *Harry Potter* -kirjoista. Sarjan kuudennesta osasta *Harry Potter ja puoliverinen prinssi* oli viisi vastausta ja loput kuusi sarjan aloittavasta *Harry Potter ja viisasten kivi*. Monisatasivuisten kirjojen sisällöistä oli kirjoitettu vastauspapereihin niukahkot tiivistelmät, joissa mainittiin yleensä päähenkilö ja kirjan tapahtumapaikka: ”Harry Potterin elämästä” tai ”Harry Potterin kuudennesta vuodesta Tylypahkassa”. 12-vuotiaan pojan paperissa oli kirjan sisältö tiivistetty seuraavasti: ”kirja kertoo velhoista, noidista, taikuudesta ja taikamaailman otuksista.”. Toinen 12-vuotias poika kirjoitti: ”kirja kertoo rillipäisestä laihasta pattipolvisesta tummatukkaisesta vihreäsilmaisestä koulukiusatusta velhopojasta joka menee Tylypahka-velhokouluun.” Tämän vastaajan paperissa oli myös piirros Harry Potterista.

Piirros 3.

Muitakin *Harry Potter* -kirjojen henkilöitä ja tapahtumia mainittiin 12-vuotiaan tytön vastauspaperissa: ”Harry palaa Tylypahkaan ja epäilee Malfoyta kuolonsyöjäksi. Harry seuraa Malfoyta ja Dumbledoren yksityistunneilla hän kertoo epäilyksistään Dumbledorelle. Harry menestyy juomatunneilla puoliverisen prinssin kirjalla.” Sama vastaaja oli myös piirtänyt ns. *manga* -tyylillä vastauspaperinsa kääntöpuolelle.

Piirros 4.

Professori Dumbledoren kuolema sarjan kuudennessa osassa oli ilmeisesti ollut monelle lukijalle järkytys, jota oli haluttu käsitellä myös piirroksilla. Toinenkin piirros oli samasta kirjasta.

Piirros 5.

Vaikka joistakin vastauspapereista puuttui tiivistelmä tai kirjan kuvailu adjektiiveilla, *Harry Potter* -kirjan lukeminen oli ollut sen lukijoille ja siitä vastanneille elämys. Se ilmeni muun muassa siten, että oli toistettu vastauksessa samaa adjektiivia tyyliin ”hyvä, jännittävä, hyvä” tai kirja oli luettu useammin kuin kerran tai sen herättämistä tunteuksista oli valittu monta hyymiötä tai siitä oli piirretty.

Alla oleviin taulukoihin on kerätty vastauspapereissa esiintyviä adjektiiveja ja hymiöitä.

ADJEKTIIVIT	HYMIÖ	MAININTOJA:	
		POJAT	TYTÖT
hauska	kirja nauratti (:D)	4	2
hyvä	kirjasta jäi hyvä mieli (☺)	8	5
jännittävä	kirja pelotti (:S)	1	1
mielenkiintoinen		1	
pitkä (tässä positiivisessa merkityksessä = ei lopu kesken)		1	
surullinen	kirja itketti (☹)		3
yllättävä			1
	kirja suututti (>☹)		2

Taulukko 4.

Adjektiivi- ja hymiötaulukkoa tarkasteltaessa herää kysymys, vaikuttiko *Harry Potter* -kirjojenkin kohdalla se, että kyselylomake jaettiin koulussa, oppitunnilla opettajan toimesta? Vastaustilanne oli mielletty ilmeisesti koulutehtäväksi, jolloin siihen suhtauduttiin ehkä hieman velvollisuudentuntoisesti ja pidättyväisesti. Valitut adjektiivit olivat neutraaleja ja yleisiä: ”hyvä” ja ”hauska”. Tytöt olivat lisäksi kuvaileet *Harry Potter* -kirjoja myös ”yllättäviksi” ja ”surullisiksi”. Vastauksissa ei ollut käytetty kovinkaan tunnepitoisia, kuvailevia sanoja. Eniten mainintoja oli saanut *kirjasta jäi hyvä mieli* - hymiö. Kuitenkin kirjojen lukeminen oli herättänyt voimakkaita tuntemuksia; se oli suuttanut, itkettänyt ja pelottanut. Kirjat oli luettu useaan kertaan ja niistä oli myös haluttu piirtää vastauspapereihin.

5.7.2. Lastensivujen arvosteluja *Harry Potter* -kirjoista

Lastensivuilla on *Harry Potter* -kirjoista yhteensä 24 arvostelua, jotka ovat 11–13 -vuotiaiden kirjoittamia. Kaiken kaikkiaan niistä on lastensivuilla 93 arvostelua. *Harry*

Potter -kirjoja lukevat ja arvostelevat siis tutkittua ikäryhmää nuoremmat lapset ja vanhemmat nuoret.

Harry Potter -kirjoista lastensivujen arvosteluissa esiintyvät adjektiivit ja kirjoille annetut *Kirviöt* on koottu alla olevaan taulukkoon.

ADJEKTIIVIT	KIRVIÖITÄ
aika hyvä	3
aivan upea kirja	5
hirveen hyvä kirja!	5
hyvin jännittävä	5
hyvä kirja...riittävästi sivuja	5
ihan hyvä	2
ihan loistava, nerokas kirja	5
iiiiiihan mahtava!!!	5
jännittävä kirja	5
jännittävä, erilainen kuin muut	5
kaikin puolin hyvä kirja	5
kaikki Harry Potter-kirjat ovat toosi hyviä!	4
loistava kirja	5
mahdottoman hyvä	5
mukaansatempaava ja erittäin jännittävä	5
niin humoristinen	5
paras kirja	5
pitkä romaani	5

todella hyvä kirja	5
todella hyvä kirjasarja!!	
tosin hyvä kirja	5
tosin hyvä kirjasarja	5
tosin mukaansa tempaava	5
tuhti kirja	5
yksinkertaisesti maailman paras kirja	5

Taulukko 5.

Lastensivuilla olevat 11–13 -vuotiaiden lasten arvostelut Harry Potter -kirjoista ovat, kuten yllä olevasta taulukostakin voi päätellä, innostuneesti ja spontaaninoloisesti kirjoitettuja. Arvosteluissa käytetään hymiöitä ja värikkäitä ilmaisuja, joilla lukijaa suoraan puhuttelemalla kehoitetaan lukemaan *Harry Potter* -kirjoja. Esimerkiksi 13-vuotias Johanna kirjoittaa näin:

”Siis tosi hyvä kirja!! Kannatta ehdottomasti lukea :) Surullista, hyvin surullista kirjassa oli, että XX kuoli...:((Ei kannata paljastaa liikaa, sillä kaikki eivät ole lukeneet Kirv. huom.)Kannattaa aloittaa lukemaan Potter- sarjaa, jos et ole jo aloittanut.. Aluksi ensimmäinen kirja ei oikein tunnu mitään.. mutta odota kun olet päässyt loppuun.. sinun on pakko lukea koko sarja..:) Ne on niin parhaita.. Niihin jää koukkuun..:) Suosittelen miljoonasti!! Lukekaa!!”

Vain kahdessa arvostelussa ei ole pidetty sarjan ensimmäisestä osasta *Harry Potter ja viisasten kivi*, jolloin on annettu huono arvosana, vain yksi tai kaksi *kirviötä*. 11-vuotias Emppu arvioi kirjaa seuraavasti:

”Kirja oli ihan hyvä, mutta en ymmärrä miksi kaikki pitävät sitä niin huippuna? Avatkaa silmänne todellisuuteen! Harry Potter ei ole kuin pelkkä rillipäinen meikattu poika! Mutta miksi harry on aina sankari? Miksi luhukset eivät välillä saisi voittaa tupamestaruutta? Miksi Esim. Draco malfoy voisi olla sankari edes yhdessä neljäsataa sivuisessa kirjassa? Mikä harryssa oikein kiehtoo? kirja ei ole kummempi, mikä tahansa muu kirja olisi pystynyt tuohon! jos haluatte todellista fantasiaa lukekaa taru sormusten herrasta- kirja! siinä vähän puremista harry faneille!”

Toinen moittiva arvostelu on Saralta, joka ei mainitse ikäänsä: ”Minusta tämä kirja on yhtä tyhjä kuin meidän jääkaappi. Minusta tässä kirjassa ei ole mitään kiintymystä. Hävitä koko kirja”.

Kaikki muut lastensivujen arvostelut *Harry Potter*-kirjoista ovat ylistäviä ja niille annetaan täydet *kirviöt* ja muutenkin paljon suosituksia. Myös käytetyt adjektiivit ovat voimakkaita ja vivahteikkaita. Arvosteluissa on luonnehdittu kirjaa hyväksi, koska siinä on riittävästi sivuja eli se on ”pitkä”.

5.8. Sarjakirjojen ohella luetaan myös lastenkirjallisuuden kaanoniin kuuluvia kirjoja

Kolmas versio kyselylomakkeesta, johon oli lisätty kysymyksiä kirjan valinnan perusteista, jaettiin Roihuvuoren ala-asteen 5- ja 6-luokille (liite 3.). Vastauspapereita palautettiin kaikkiaan 56. Niissä käsiteltiin aihepiiriltään paljolti samoja kirjoja kuin kahden aiemmin jaetun kyselylomakkeen vastauspapereissa. Eniten vastauksia oli siten fantasia-, jännitys- ja kauhukirjallisuudesta sekä huumoria sisältävistä kirjoista. Esimerkki suositusta koululaishuumorista on Dav Pilkeyn sarjakuvatyylinen *Kapteeni Kalsari seikkailee*, josta oli 12-vuotiaan pojan vastauspaperissa lyhyt luonnehdinta: ”Kirja kertoo kahdesta pojasta, jotka luovat sarjakuvahahmon ja heidän rehtorista tuli tämä sarjakuvahahmo.” Kirja oli naurattanut lukijaa.

Kapteeni Kalsari seikkailee -kirjan sisältö selviää ehkä paremmin 12-vuotiaan Henrin arvostelusta lastensivuilla:

”Kun näin tämän kirjan kirjastossa vuonna 2001, mutisin kuinka alas voi jenkkikirjailija vajota. Mutta kun näin kirjan kouluni kirjahyllyssä, selailin sitä vähän ja tuumin, että voisihan sitä vähän vilkaista... Kirja kertoo tarinan kahdesta "upeasta" pojasta, Eernosta ja Huukosta, jotka joutuvat kiipeliin pilattuaan vuosisadan ottelun. Mutta heidän ilkeä rehtorinsa Kruppi saa tuta, ettei kannata suuttua Huukolle ja Eernolle. He ostavat 3d-hyposormuksen ja hypnotisoivat hänet heidän uusimmaksi sarjakuvasankarikseen Kapteeni Kalsariksi. Mutta sitten Kruppi karkaa ja sankareidemme on pistettävä kaikki peliin, että pelastuisi päivä. Ja heidän nahkansa! Lapsellisen ulkokuoren alta paljastu sympaattinen tarina kahdesta pojasta, riistäjästä ja taikalusta, joka kuitenkin pahentaa tilannetta. Lisäksi mukana on raisu animaatiotekniikka "Liik-kuva-kuva", joka maustaa kastikkeella lopun "hasardin" ratkaisun. Siinä se vika onkin, se on miltei käsittämätön lopussa jota se turhauttavasti pitkittää. Lisäksi se pitkittää hiukan alun sankarigalleriakohtaustakin. Vikana on myös tyypillinen supersankariksi, eli roistot ovat hulluja maailmanvaltaajia, eikä

ovelia superrikollisia. Kliseistä huolimatta kirja jaksaa viihdyttää. Erno ja Huuko ovat loistavia sankareita ja mielipuolisesti valtaansa käyttävä äksyilijärehtori Kruppi saa lukijan suun virneeseen. Suosittelen kirjaa kaikille, jotka eivät pelkää maineensa tahrautuvan sitä lukiessa. Tämä kuitenkin kannattaa lukea ensimmäiseksi, jotta muista osista saisi jotain tolkkua.”

Ilmiselvästi kirjallista kompetenssia omaava Henri antaa *Kapteeni Kalsarille* neljä kirviötä.

Seikkailuja sisältävä sarjakirjallisuus oli suosituinta luettavaa myös Roihuvuoren ala-asteen 11–13 -vuotiaiden oppilaiden vastauksien perusteella. Myös menneiden vuosikymmenten kestopopulaarisista, *Neiti Etsivä-* ja *Viisikko* -kirjoista, oli palautettu vastauksia. Suosittuja lastenkirjoja monen vuosikymmenen ajalta ovat myös useimmat Astrid Lindgrenin kirjoittamat kirjat sekä C. S. Lewisin *Velho ja leijona*. Roihuvuoren ala-asteen 5- ja 6-luokkalaisten palauttamissa vastauspapereissa oli niistä kolme vastausta: kaksi poikaa ja yksi tyttö oli vastannut Astrid Lindgrenin kirjoista sekä yksi tyttö Lewisin *Velho ja Leijona*-kirjasta. Nämä vapaaehtoisesti luetut kirjat löytyvät myös Onnimanni -lehden toimituksen teettämästä luettelosta ”Maailman 50 merkittävintä lasten- ja nuortenkirjaa”. (Korolainen 2001, 404- 406.) Samassa luettelossa on *Viisikko* -kirjojen lisäksi mainittu muun muassa Tove Janssonin *Muumi* -kirjat, joista oli vastaus myös tässä tutkimusaineistossa. Edellä mainittujen kirjojen lukemisesta tutkimusryhmään kuuluneet lapset olivat nauttineet kovasti, toisin kuin vanhemmista klassikoista, jotka myös löytyvät luettelosta. Kuten aiemmin on jo esitetty, L.M. Alcottin *Pikku naisia*, E.R. Burroughsin *Tarzan*-kirjat ja Daniel Defoen *Robinson Crusoe* eivät olleet lukuelämyksiä lukijoilleen.

13-vuotias tyttö oli vastannut Astrid Lindgrenin kirjoittamasta *Peppi Etelämerellä* -kirjasta. Kirja oli ollut ”mielenkiintoinen”, ”jännittävä” ja ”hauska”. Kirjan lukemisesta oli jäänyt hyvä mieli. 12-vuotiaista pojista toinen oli lukenut Astrid Lindgrenin *Ronja Ryövärintyttären*, toinen *Eemelin kootut metkut*. Kummatkin olivat pitäneet lukemastaan. *Ronja Ryövärintytär* oli ollut poikalukijan mielestä ”kiinnostava, ei tylsä”, ja sen lukemisesta oli myös jäänyt hyvä mieli. Samoin *Eemelin kootut metkut*: se oli naurattanut lukijaa, joten se oli ollut ”hauska”. Lisäksi vastauspaperiin oli kirjoitettu: ”luin sen vapaaehtoisesti. Olen lukenut sen viisi kertaa.”

C.S. Lewisin kirjoittamasta *Velho ja leijona*-kirjasta oli 12-vuotiaan tytön vastaus. Hän tiivistä kirjan sisällön seuraavasti: ”Salaisesta maailmasta jonka hallitsee Aslan, mutta paha

velho oli taikonut siihen ikuisen talven. Neljä lasta pelastaa Maan.” Vastaaja kuvaili kirjaa mielenkiintoisilla ja erikoisilla adjektiiveilla ”valkoinen”, ”sininen”, ”vihreä” ja ”punainen”. Tuntemuksia vastaaviksi hymiöiksi hän oli valinnut ”kirja nauratti”, ”kirjasta jäi hyvä mieli”.

Kirja valittiin luettavaksi useimmiten kaverin suositusten perusteella. Kaverin kirjasuosituksilla oli enemmän painoarvoa kuin esimerkiksi vanhempien tai opettajan suosituksilla. Kahdeksassa vastauspaperissa oli valittu kirjan valinnan perusteeksi kaverin suosittelu, vain kahdessa oli valittu vanhempien suosittelema kirja. Vanhempien suositukset olivat koskeneet fantasiakirjoja. Kirjakaupan suosittelu sai yhden lukijan valitsemaan luettavan kirjan. Kirjastollakaan ei ollut juuri mitään roolia kirjan valinnan perusteissa, vain kaksi mainintaa oli kirjastosta. Kirjan takakannen tekstiä oli pitänyt kiinnostavana 11 tyttöä ja neljä poikaa. Kirjan kansi puolestaan oli vaikuttanut kirjan valintaan yhdeksällä tytöllä ja neljällä pojalla. Kirjan nimi oli herättänyt kiinnostusta ja vaikuttanut näin kirjan valituksi tulemiseen viidellä tytöllä ja samalla määrällä poikia. Ennestään tiedetty kirjoittaja oli toiminut luotettavana valintaperusteena kymmenellä tytöllä ja kuudella pojalla. Opettajan tekemät kirjavalinnat tai -suositukset oli koettu ennemminkin pakottamisena, etenkin kielikylpyluokalla.

5.9. Aleksis Kiven Seitsemän veljestä 11–13-vuotiaiden lukukokemuksena

Roihuvuoren ala-asteen kielikylpyluokan oppilaiden palauttamia vastauspapereita tarkastellaan seuraavassa hieman lähemmin. Luokka oli saanut koulutehtäväkseen keväällä 2007 lukea Aleksis Kiven *Seitsemän veljestä*. Luokan opettaja perusteli tehtävänantoa seuraavasti: *Seitsemän veljestä* valittiin pedagogisista syistä, esim. piti tutustua klassikoihin (*Kalevala* oli liian raskas), piti tutustua vanhaan suomenkieleen + laajentaa sanavarastoa. Luokka oli niin hyvä, että sellaiseen pystyy”. (Kuhna, 2007).

Kielikylpyluokan oppilaista 11 vastasi kyselyyn Aleksis Kiven kirjoittamasta kirjasta, vaikka siis muistakin luetuista kirjoista oli ollut mahdollista vastata. Oppilaiden vastauksista seitsemän oli tyttöjen, loput neljä oli poikien vastauksia.

Tytöt olivat tiivistäneet kirjan aiheen ja tapahtumat yhteen lauseeseen:” seitsemästä veljeksestä jotka seikkailevat”, ”seitsemästä veljeksestä ja heidän elämästään”, ”seitsemän

veljen elämästä”, ”seitsemästä veljeksestä jotka asuu metsässä”, ”seitsemästä veljeksestä jotka kasvaa miehiksi”, ”seitsemästä veljeksestä”.

Poikien vastaukset olivat yhtä lyhyitä: ” seitsemästä Jukolan veljeksestä jotka seikkailevat”, ”seitsemästä veljeksestä”, ” 7 veljeksestä”, ” 7 veljeksien seikkailusta”.

Sekä tytöt että pojat kuvasivat Kiven kirjaa taulukkoon kootuilla adjektiiveilla:

ADJEKTIIVIT	MAININTOJA
tylsä	9
vanhanaikainen	2
outo	2
pitkästyttävä	1
tyhmä	4
pitkä	2
huono	2
hankala	2
erikoinen	1
vähän tylsä	1
tuntuu liian pitkältä	1
välillä vaikeasti tajuttava	1
tylsistyttävä	1
vanha	1
kyllästyttävä	1

Taulukko 6.

Seitsemää veljestä kuvailevista adjektiiveista voi päätellä, että lukukokemus ei kielikylpyluokan oppilaille ollut ollut elämyksellinen. Yhtään selkeästi positiivista adjektiivia ei ollut käytetty kirjan kuvaamisessa. Eniten oli käytetty adjektiiveja ”tylsä” ja ”tyhmä”. Lukukokemus oli ollut ikävä ja jopa epämiellyttävä. Tätä päätelmää tukevat myös oppilaiden valitsemat, tuntemuksia kuvaavat hymiöt. Seitsemän oppilasta oli valinnut kohdan ”kirja ei herättänyt minussa mitään tuntemuksia, EVVK :/” , lisäksi neljä oppilasta oli valinnut kohdan ”en tajunnut kirjasta mitään, :O”. Huomiota kiinnitti erään 13-vuotiaan tytön vastaus, jossa hän oli paksulla sinisellä tussilla kirjoittanut ”opettaja pakotti” siihen kohtaan kyselyä, jossa kysytään kirjan valinnan perusteista. Sama tyttö oli myös valinnut kirjan aiheuttamista tuntemuksista kohdan ”kirja suututti”. Eräässä vastauspaperissa oli kirjailijan nimi muunnettu ironisesti muotoon ”Aleksi Kiva”.

Seitsemää veljestä kuvaavat hymiöt:

HYMIÖ	MAININTOJA
kirja nauratti (:D)	
kirja itketti (☹)	
kirja pelotti (:S)	
kirja suututti (>☹)	1
kirjasta jäi hyvä mieli (☺)	
en tajunnut kirjasta mitään (:O)	5
kirja ei herättänyt minussa mitään tuntemuksia EVVK (:/)	7

Taulukko 7.

Kotimainen klassikkoteos sai siis koulutehtävänä käsiteltynä samanlaisen arvion kuin muutkin tutkimusaineistossa esiin tulleet klassikot.

5.9.1. Lastensivujen arvostelut *Seitsemästä veljeksestä*

Lastensivuilta löytyy, hieman ehkä yllättävästikin, kuusi arvostelua Kiven *Seitsemästä veljeksestä*. Vain yhdessä niistä on kerrottu kirjan tapahtumista:

” Eero kävi koulun mutta pinnasi koulusta, että se ei ollut kovin viisasta. Sauna paloi ja Koti paloi. Härät ajoi pojat kivelle, Juhani sai sitten lopulta ihanan Venlan! Eero oppi lukemaan mutta niin kuin kerroin se pinnas. Mutta se opetti muut pojat lukemaan. toukolan pojat sopi riidat Jukolan poikien kanssa.”

Kiven klassikkoa kuvaillaan lastensivujen arvosteluissa adjektiiveilla: ”hauska”, ”vanhanaikainen”, ”viihdyttävä”, ”tosikiva”, ”monipuolinen”, ”tosi hauska”, ”vähän pitkäväteinen”, ”kiva”, ”hyvä”, ”mielenkiintoinen”, ”mahtava”, ”aito”, ”paras”, ”suomalainen”, ”tosi hyvä”, ”jotenkin hyvä”.

Tuntemuksiaan lastensivujen arvostelujen kirjoittajat kuvaavat mm. sanoilla: ”Hauska vanhanaikainen ja viihdyttää kun luin sen rupesin nauramaan koska se oli tosi kiva monipuolinen ja KIVA SUOSITTELEN TÄTÄ KIRJAA KAIKILLE LAPSILLE JA AIKUISILLE.”

Erityisen kiinnostava on erään tytön vastaus:

”En kertoisi muille kavereille lukeneeni kirjan koska, he nauraisivat, heidän mielestä kaikki tämä A. Kiven kirjoittamat kirjat ovat roskaa koska se muka on liian vanhan aikainen.... hei haloo!! Tämä kirja on suomalaisten ylpeys, ei sitä tarvitse hävetä!! Mielestäni tämä kirja on loistavaa, mahtava, aito oikea suomalainen ja minä arvostan sitä joten olen tullut siihen tulokseen ettei kirjailian tai kirjan nimeen pidä laisinkaan takertua vaan kirjan juoneen, niin helppoa se on luet vain takakannen juonen ja jos ei kiinnosta niin kouraan seuraava kirja... En tarkoittanut tuota nimen kirjaa niin kirjaimillisesti siis jos etsit esim. kissa kirjoja niin et ota mitään romaania ja luet takakannen että kertooko kirja kissoista... Tämä kirja oli paras, se jotenkin *pursu* suomalaisuutta, olisi voinut olla pidempi, tykkäsin kirjoitus tavasta ja siitä että miten kirjailia ilmaisi kaikki tunteet ja tapahtumat. Arvosanani: 10+”

Vertailtaessa lastensivujen arvosteluissa esiintyviä adjektiiveja niihin, joita oppilaat antoivat koulutehtävänä luetun *Seitsemän veljeksien* yhteydessä, huomaa suuria eroja, jopa vastakkaisuuksia. Ehkä pakko lukea oli herättänyt oppilaissa jonkinlaisen ”periaatteellisen” vastustuksen, ehkä kirjan käsittelytapa luokassa oli osaltaan vaikuttanut kirjan vastaanottoon? Kielikylpyluokan oppilaiden vastauksista voi todeta, että *Seitsemän veljeksien* lukeminen ei koulukontekstissa ollut ollut elämyksellistä lukemista.

Lastensivujen arvostelijat puolestaan ovat pitäneet paljonkin lukemastaan. Kirjaa kehoitetaan lainaamaan kirjastosta ja lukemaan. Lukijoita kehoitetaan ylittämään mahdolliset ennakkoluulot kirjan ”vanhanaikaisuudesta” tai ”tylsyydestä”. Ristiriitaisuutta arvosanoissa on yhden vastauksen kohdalla: arvostelun kirjoittaja kehuu kirjaa tosihauskaksi, mutta antaa arvosanaksi vain yhden *kirviön*. Muuten Aleksis Kiven *Seitsemän veljestä* saa arvostelijoiltaan täydet pisteet lastensivuilla, eli viisi *kirviötä*.

5.10. Yhteenveto viides- ja kuudesluokkalaisten vastauspapereista

Tutkimusaineistossa esille tullutta, 11–13 -vuotiaiden lukemaa kaunokirjallisuutta on alla olevassa yhteenvedossa ryhmitelty HelMetin luettelointitietoja apuna ja heijastuspintana käyttäen. Tyttöjen ja poikien lukema kirjallisuus on jaoteltu erikseen. Luettelo vastauksissa esiin tulleista kirjoista ja niiden keskeisimmistä asiasanoista liitteenä. (liite 4.)

Kyselylomake kouluissa tuotti 67 tytön kirjoittamaa vastausta. Kun vastauksia oli kaikkiaan 108, tyttöjen vastauksia oli siten n. 63 % kaikista vastauksista. Tyttöjen vastauksissa oli 51 vastausta koskien eri nimekettä. Niistä 40 nimekettä oli ulkomaista käännokirjallisuutta ja 11 kotimaista kirjallisuutta. Tiettyyn sarjaan kuuluvia kirjoja oli 57 % luetusta kirjallisuudesta. 39 nimekettä oli siten sarjakirjallisuutta. 12 nimekettä oli mihinkään selvään aihepiiriin tai genreen kuulumatonta kirjaa. Nuortenkirjallisuudeksi luetteloituja kirjoja, joihin HelMetin mukaan sisällytetään myös useimmat fantasia-, jännitys- ja kauhukirjat, oli 52 % tyttöjen lukemasta kaunokirjallisuudesta. Aikuistenkirjoihin luetteloituja oli neljä kirjaa.

Kyselylomake tuotti 41 pojan kirjoittamaa vastausta eli n. 37 % kaikista vastauksista. Poikien vastauksissa oli 26 vastausta eri nimekkeestä, joista 21 oli ulkomaista käännokirjallisuutta ja viisi kotimaista kirjallisuutta. Tiettyyn sarjaan kuuluvia nimekkeitä oli 15, joten n. 36 % vastauksista oli sarjakirjallisuutta. Nuortenkirjallisuudeksi, jossa siis on mukana fantasia- jännitys- ja kauhukirjat, luetteloituja kirjoja oli n. 32 % vastauksista. Aikuistenkirjoista oli kaksi pojan vastausta.

ETUN KIRJAN AIHEPIIRI/ HelMetin ASIANSOITUS	TYTÖT: 67 vastausta	POJAT: 41 vastausta
fantasia	22	14
jännitys- ja kauhukirja	6	5
mysteeri- ja salapoliisikirja	4	
klassikko	8	7
satu- ja kuvakirja	2	4
seikkailukirja	12	7
hevoskirja	1	
koululaisromaani ja/tai -huumori	3	8
urheilukirja	1	1
historialliset romaanit	5	1
helppolukuiset	2	
nuortenkirjallisuus	35	13
aikuistenkirjallisuus	4	2

lastenkirjallisuus	13	13
sarjakirjallisuus	39	15
sarjakuva		1

Taulukko 8.

Taulukkoa tarkasteltaessa huomaa eroja tyttöjen ja poikien lukemassa kirjallisuudessa. Tytöt lukivat selvästi poikia enemmän, varsinkin sarja- ja seikkailukirjallisuutta. 12 tytön lukeman kirjan asiasanana oli seikkailukirjallisuus, kun poikien lukemissa se oli seitsemän eri nimekkeen asiasanana. Tytöt suosivat enemmän myös nuortenkirjallisuutta, he olivat lukeneet aikuistenkirjallisuuttakin hiukan poikia enemmän. Neljässä tytön vastauksessa käsiteltiin aikuisten romaania. Tyttöjen vastauspapereissa oli myös joitakin arvioita mysteeri- ja salapoliisikirjoista, joita pojat eivät olleet lukeneet ollenkaan. Vain yksi tyttö oli vastannut hevost kirjasta, jotka aiemmin olivat hyvin suosittuja tyttöjen keskuudessa. Samoin urheiluaiheiset kirjat olivat menettäneet aiempaa suosiotaan. Tyttökirjoiksi asiasanoitettuja kirjoja tytöt olivat lukeneet seitsemän.

Viiden tytön vastauspaperissa käsiteltiin historiallisen aihepiirin sisältävää kirjaa. Molemmat sukupuolet lukivat fantasiakirjallisuutta eniten muihin aihepiireihin verrattuna. Yhteinen suosikkikirjailija oli J.K. Rowling. Samoin jännitys- ja kauhukirjat olivat kummankin sukupuolen suosimia, tyttöjen lukiessa varsinkin kauhukirjoja. Pojat puolestaan lukivat tyttöjä enemmän huumoria sisältäviä kirjoja. Myös satu- ja kuvakirjoista oli enemmän mainintoja pojilla kuin tytöillä.

Tavallisimpien asiasanojen rinnalle nousi joitakin yksittäisiä, hieman oudompia asiasanoja. Esimerkiksi asiasanoista *geenitekniikka*, *kloonaus*, *ympäristöaktivismi*, *pakolaiset*, *graffitit*, *verkkojuttelu*, *blogit*, *sähköposti* jne. voi havaita, että 11–13 -vuotiaat lukivat nykyajan yhteiskunnallisia ilmiöitä käsitteleviä kirjoja. Nykyajan vastapainoksi myös historiallisen aihepiirin kirjat kiinnostivat, kuten niiden asiasanoista voi päätellä: *toinen maailmansota*, *natsit*, *1700-luku*, *faaraot* jne. Lisäksi vastauspapereista ilmeni, että haluttiin lukea tunteita ja oman identiteetin pohdintaa käsitteleviä kirjoja. Näiden kirjojen asiasanoina on muun muassa *seurustelu*, *ystävyyys*, *erilaisuus*, *kiusaaminen*..

5.11. Piirrokset

11–13 -vuotiaat lapset eivät olleet juurikaan visualisoineet lukukokemustaan vastauspapereihin piirtämällä, mutta *Harry Potter* -kirjat olivat ilmeisesti vaikuttaneet niin

voimakkaasti, että niistä oli kaikkiaan kolme piirrosta. Sarjan kuudennesta osa *Harry Potter ja puoliverinen prinssi* oli kahden 12-vuotiaan tytön tekemää piirrosta, joista varsinkin piirros 5. on riipaiseva kuva kuolleesta Dumbledoresta. (piirroset 4. ja 5.) Yksi piirros oli sarjan aloittavasta osasta *Harry Potter ja viisasten kivi*, jonka oli piirtänyt 12-vuotias poika. (piirros 3.). Lisäksi yhdessä vastauksessa oli piirretty luetun kirjan kirjoittajan nimi kirjan ilmapiiriä kuvaavin kirjaimin (piirros 2.) Siten tutkimusaineistosta löytyi kaikkiaan neljä piirrosta, jotka olivat selvästi elämyksellisen lukukokemuksen innoittamina piirrettyjä. Yhdessä vastauspaperissa oli piirretty luetun kuvakirjan piirrostyylillä jäljitellen kirjan hahmoista sarjakuvamainen kuva. (piirros 1.) Myös sarjakuvien lukeminen ja niiden piirrostyylillä saattaa vaikuttaa haluun ilmaista itseään myös kuvallisesti. Tässä tutkimusaineistossa ei tosin ollut kuin yksi vastauspaperi sarjakuvista (*Sfar, Pikku Vampyyri menee kouluun*), vaikka tiedossa on että 11–13-vuotiaat lukevat paljon sarjakuvia.

Horror -kirjaimilla piirretty piirros 2. sekä manga -sarjakuvien tyylinen piirros 4. heijastelevat myös muita lasten ja nuorten suosimia populaarikulttuurin ilmiöitä. Japanilaiset manga -sarjakuvat ja anime -elokuvat sekä kauhu kaikkine Halloween yms. -tuotteineen ovat hyvin suosittuja. Muutamaan vastaukseen oli lisäksi piirretty vastauspaperia kaiketi koristaviksi tarkoitettuja kuvioita, kuten pieni kala tai pallo tms.

5.12. ”Kirjassa pitää kyl sit tapahtua paljon” – 12-vuotiaiden tyttöjen kokemuksia lukemisesta, kirjoista ja kirjastoista

Tutkimusta varten haastateltiin kahta 12-vuotiasta tyttöä. He ovat kaveruksia ja luokkatovereita. Tytöt olivat samalla luokalla Suutarilan ala-asteen 6-luokalla keväällä 2007. He asuvat naapuruksina Töyrynummella ja käyvät säännöllisesti maanantai-iltaisin lastenkirjastoautossa, jonka pysähdysaika alueella on puoli tuntia kerran viikossa. Lastenkirjastoauton lisäksi tytöt käyvät usein Suutarilan kirjastossa, jossa he käyvät myös yhdessä luokkansa kanssa.

Tytöt täyttivät ensin pyynnöstä kyselylomakkeen normaalin kirjastoautokäyntinsä aikana. He vastasivat kaikkiin kohtiin nopeasti ja epäröimättä, johtuen ilmeisesti siitä, että he kirjoittivat kirjoista, jotka he olivat juuri lukeneet. Lukukokemus oli siten kummallakin tuoreena mielessä. Lisäksi kumpikin oli pitänyt paljon lukemastaan. Palauttaessaan

vastauspapereita, he lupautuivat tulemaan myös haastateltaviksi. Haastattelu toteutettiin kesällä 2007.

Haastateltava A. oli lukenut ruotsalaisen Annika Thorin neliosaisen sarjan kolmannen osan *Meren syvyyksissä*. Kirjasarja käsittelee kahden Itävallasta Ruotsiin lähetetyn sisaruksen kohtaloa toisen maailmansodan aikana. Sarjan ensimmäisessä osassa 12-vuotias Steffi ja hänen pikkusiskonsa joutuvat sotaa ja juutalaisvainoja pakoön Ruotsiin, saarelle meren keskellä. Sisarukset erotetaan toisistaan saarella eri perheisiin, Steffi sijoitetaan ankaran, uskonnollisen ja iäkkään saaristolaispariskunnan taloon. Kirjasarja kuvaa Steffin rajua elämänmuutosta ja vähitellen tapahtuvaa sopeutumista ja kotiutumista ruotsalaiseen yhteiskuntaan. Sarjan edetessä, Steffikin kasvaa aikuisuuden kynnykselle. *Meren syvyyksissä* -kirjassa päähenkilö Steffi on jo 16-vuotias. Sarjan neljättä, viimeistä osaa ei ole vielä suomennettu.

HelMet -tietokantaan *Meren syvyyksissä* -kirjalle on luetteloitu seuraavat asiasanat: *Steffi; Nelli; romaanit; pakolaiset; toinen maailmansota; juutalaiset; sisarukset; juutalaisvainot; nuortenkirjallisuus; kaunokirjallisuus; Ruotsi; Göteborg; Itävalta; Wien.*

Haastateltava A. oli kirjoittanut kyselylomakkeeseen kirjan sisällöstä seuraavasti: ”Kirja kertoo kahdesta wieniläisestä työstä, Steffistä ja Nellistä. Heidän elämänsä on vaikeaa, sillä he ovat pakolaisina Ruotsissa. Tyttöjen vanhemmat asuvat Wienissä, mutta pian selviää, että äiti kuolee. Steffi ei enää jaksa.”

Adjektiiviksi haastateltava A. oli valinnut ”surullinen” ja ”mielenkiintoinen”. Kirjan hänessä herättämiksi tuntemuksia kuvaaviksi hyymiöiksi hän oli valinnut: kirja itketti (☹) ; kirja suututti (>☹).

Haastateltava B. oli lukenut 50-osaisesta Sweet Valley High -sarjasta kirjan nimeltä *Panttivangit*. Kirja on sarjan 26. osa. Sarja on kirjoittajansa Francine Pascalin mukaan ”teini-ikäisten saippuaopperaa, joka uppoutuu rahan, rakkauden ja ulkonäön viihteelliseen maailmaan.” Sarjan kukin kirja muodostaa oman ratkaistavien salaisuuksien kokonaisuutensa. Sarjakirjallisuuden konventioiden mukaan juoni toistuu kirjasta toiseen, lukijaa myös houkutellaan jatkamaan sarjan lukemista vihjaamalla jokaisen osan lopussa seuraavan kirjan tuovan uusia jännittäviä tapahtumia (Koski 2001, 155). Sarjan päähenkilöinä ovat 16-vuotiaat identtiset kaksoset Elisabeth ja Jessica, joilla on täysin erilaiset luonteet. Sisarusten elämää seurataan koulussa, kotona ja vapaa-aikana. Sarjan

myöhemmät osat Pascal on kirjoittanut kirjallisen työryhmänsä avustamana. Pascal laatii kuitenkin jokaiseen kirjaan luonnoksen, jossa hän kuvailee juonen sisällön, sen eri käänteet sekä henkilöiden ulkonäön ja luonteenpiirteet. (emt., 155–157).

HelMet- tietokantaan *Panttivangit*- kirjalle on luetteloitu seuraavat asiasanat: *Wakefield, Elisabeth; Wakefield, Jessica; tyttökirjat; koululaisromaanit; romaanit; sarjakertomukset; kaksoset; panttivangit; nuortenkirjallisuus; kaunokirjallisuus; Yhdysvallat; Kalifornia.*

Haastateltava B. oli kirjoittanut kyselylomakkeeseen kirjan sisällöstä seuraavasti: ”Kaksoistytöt Jessica ja Elisabeth tuumivat, että heidän ystäväänsä Reginaa ja hänen vanhempiaan pidetään vankeina. He ryhtyvät ns. ”salapoliiseiksi”.

Adjektiiveiksi haastateltava B. oli valinnut useita: pelottava, selkeä, mahtava, tapahtumarikas, kiinnostava. Kirjan hänessä herättämiksi tunteuksia kuvaaviksi hymiöiksi hän oli valinnut: kirja pelotti (:S); kirjasta jäi hyvä mieli (☺).

5.12.1. Sarjakirjat kiinnostavat eniten: ”on kiva kun kirja jatkuu”

Kumpikin haastateltava totesi, että kiinnostavinta lukemista ovat sarjakirjat. Kirjan valintaan vaikuttavat monet tekijät, eniten kuitenkin ehkä kavereiden suositukset. Haastateltava A. kertoi, että:

”Yleensä mä vaan luen sen sarjan loppuun mitä mä oon niinku lukemas...jos se on hyvä sarja..mä luen eka sen. Sit kaverit antaa tosi paljon vinkkejä kirjoista . Tietysti mä luen aina toi takakannet...ja ..yleensä niiden perusteella... Joskus sitä vaan nappaa jonkun. Kirjan etukannella ei oo niin väliä. On kiva kun kirja jatkuu [kirja kuuluu siis johonkin sarjaan]”.

Annika Thorin kirjat hän tosin oli valinnut äidin suosituksen perusteella:

”itse asias mun äiti tais tuoda sen mulle , kun sitä kiinnosti... se aihe.. Sit muakin alko kiinnostaa ja sit mä halusin lukea ne kaikki niin ku se jäi semmoseen kohtaan et teki mieli lukea se loppuun”.

Myös haastateltava B kuuntelee kavereiden puheita kirjoista:

”Kaverit suosittelee. Sit se takakansi et minkäläinen se on ettei siin paljasteta koko juonta ja sit se.. kyl se etukansikin vaikuttaa vähän.”

Francine Pascalin *Sweet Valley High*-sarjan haastateltava oli löytänyt vahingossa:

”No, ekaks mä luin vaan niit jotain keskikohtii.. en tajunnu oikeen sitä, mut sit mä löysin sen ekan [osan] ja sit mä luin sen ja sit mä tajusin et täs on jatko-osaa niin sit mä aloin jatkaa sitä ja sit se lokshti niinku paikoilleen. Siin lukee aina lopussa et jos lukee seuraavan kirjan nii saa selville. Tän kirjan mä vaan otin luettavaksi, sitä ei kukaan suositellut. .mut joskus ne loppuu vähän

surulliseen tai jännään kohtaan et ei jaksaa odottaa et lukee sen toisen et näkee et kaikki päättyy hyvin.”

Haastateltavat tytöt eivät kuitenkaan välitä fantasiakirjallisuudesta, poiketen tässä muussa tutkimusaineistossa esiin tulleista mielipiteistä. Luonnollisesti 11–13 -vuotiaiden lukemisessa on aina myös yksilöllisiä, yksittäiseen kirjaan kohdistuneita valintoja. Haastateltava A:n kirjavalinta on kuitenkin yhteneväinen tutkimusaineiston kolmen muun tyttövästääjän valitsemien kirjojen kanssa. Yhteensä siis neljä tyttöä oli kiinnostunut aihepiiriltään historiallisesta tai kirjasta. Haastateltava A:n valitsema kirja, jota hän haastattelussa nimitti ”vanhanaikaiseksi” tarkoittaen kuitenkin juuri historiallista, on myös jatkosarja. Se on siten sarjakirjallisuutta, samoin kuin haastateltava B:n kirjavalinta.

5.12.2. Nuortenkirjojakin luetaan, mutta ”ei semmosia mis joutuu ittekin pohtiin”

Kummatkin haastateltavat haluavat lukea jo nuortenkirjallisuutta, mutta ei kovin vaikeita tai rankkoja aiheita sisältäviä. Haastateltava A:n mielestä:

”Tykkään lukea sit semmosia joka on vaikka mun ikäsistä ja nuorista..joka kertoo mieluummin semmosista. En kauheesti lue suomalaisia, luen enemmän ulkolaisia, se on jostain syystä vaan menny niin. Ei sillä sinänsä oo mitään merkitystä [onko suomalainen/ulkomainen kirjailija]. Jos semmonen aihe joka kiinnostais ni voi lukea suomalaisenkin nuortenkirjan. Ei mua ainakaan mikään, mis joku avioero tai jotain, kiinnosta ollenkaan. Johonkin nuoriin liittyvää vois lukea. On sekin [päähenkilö] kyl ihan [tärkeä/kiinnostava?]. Mun mielestä siin pitää kyl sit tapahtua aika paljon. Tykkään enemmän sellasesta. Ja sit siitä että se päähenkilö on hyvin kuvattu siinä. Ei oo väliä sillä onko päähenkilö tyttö vai poika.Kyl mä haluan et siin on jotain sellasta..et se ei o ihan semmonen [pelkkää kohellustako?] Niin.. niin. Kesällä mä luin kans yhden semmosen *Lizzie McQuire*-kirjan. Ja jotain sarjaa.. en nyt muista mikä se oli...”.

Haastateltava B. ei myöskään halua lukea liian surullisia tai vaikeita asioita sisältäviä kirjoja:

”Ei siin oikeestaan mitään väliä et minkälaisia ..et ne vaihtelee..mut eniten jotain et jos siin olis vähän jännitystä ja kaikkea... erilaista. Kirjas saa olla jotain seurustelujuttujakin jo...Kirjan aiheista just avioero ja sitte jos jotain hirveen rankkoja aiheita et joutuu ittekin pohtiin, ni mä en oikee sellasta... en halua lukea. Menee liian surulliseksi...”

Se päähenkilö vaikuttaa aika paljon et jos siit kerrotaan paljon ja sitte kyl et jos juoni on kiinnostava ja et jos siin tapahtuu paljon mut ei liikaa et koko ajan tapahtuu .. se ei oo kivaa mut...

Oon mä pari fantasiakirjaa luku mut en mä silleen hirveesti tykkää niistä ...tykkään enemmän todellista kirjoista.. Kesällä mä luin *Lizzie McGuire*- sarjaa ja . sit mä tykkään lukee semmosii eläinkirjoiki aika paljon...niistä joku Meripaasi , se on muuten hyvä suomalainen lastenkirjailija ”.

5.12.3. Kirjastossa kirjat valitaan esittelyhyllyistä ja aiheyhmiistä: ”tosi harvoin mä otan sieltä keskeltä mitään”

Tytöt käyvät säännöllisesti kirjastossa, josta he etsivät itselleen lukemista aina tietyllä tavalla. He katsovat esille laitettut kirjat ensimmäisenä, sen jälkeen aihepiirihyllyt, viimeiseksi he katsovat hyllystä tekijän mukaan aakkostettuja kirjoja. Kirjastoväeltä ei neuvoja eikä suosituksia juuri kysytä. Kuten haastateltava A. toteaa:

”Kyl sitä omanikäistä kaveria uskoo enemmän kirjasuosituksissa mut ei se sit välttämättä mitään jos joku aikuinenkin sanoo tai suosittelee.” Haastateltava B:n mukaan kirjasuosituksset toimivat seuraavasti: ”Sanon jotain alueita mitä siin kirjassa tapahtuu ja sit mä sanon et jos se on mun mielestä hyvä et se kannattaa lukea tai sit et jos ei kannata lukea”

Kirjastossa katsotaan siis aivan ensimmäiseksi esittelyhyllyt, kuten haastateltava B. kertoo:

”No, yleensä mä otan semmosen mikä on siin esillä. Suutarilassa on niit kaikkia koiria ja hevosia ja tommosia erikseen laitettu .. siel vähän eri paikois. Sit jotkut koirakirjat on vähän sekasin niihin et miten opettaa koiraa mut kyl sielt löytää. On kyl parempi et tieto- ja kertomuskirjat olisivat erikseen. Et pystyis kattoo et ottaa just hyvän kirjan minkä jos haluis lukee jotain kirjaa ni jos ottais sit semmosen ettei vahingossa ota sellasta mis opetetaan tai jotain...”

Haastateltava B:n mielestä siis hyvä kirja on ensinnäkin kaunokirja, joka löytyy parhaiten esittelyhyllyiltä, ei aakkostettuna:

”Olis parempi et ois enemmän esillä et sit huomais sen kirjan sieltä. Tosiharvoin mä otan sieltä keskeltä [aakkosista] mitään.” Myös haastateltava A katsoo ensin esittelyhyllyt: ” Mä katon yleensä kans aina ne esilläolevat kirjat. Aattelen jos siihen olis laitettu jotain. Kirjan nimi ei ole niin tärkeä. Jos mä en löydä mitään muuta voin ottaa semmosenkin mitä mä en tunne. Ja jos se on hyvä niin katon sen tekijän...yleensä sitten mä vasta katon tekijän kun olen lukenut sen kirjan jos se oli hyvä. [Lasten] autos on kivaa se et se on semmonen pieni et ei tarvii etsii et siin näkee ne kirjat on kaikki siinä. En löydä ihan joka kerta luettavaa jos ei mulla ole mielessä, sarjaa tai jotain kirjailijaa. Joka viikko tulee käytyä kirjastossa, siin autolla tulee käytyä. Suutarilas käytiin luokan kaa.”

Haastateltava B on samaa mieltä:

”Mun mielestä tuol kirjastoautos kun se on pienempi kuin kirjasto on selkeämmin laitettu ne kirjat ja tietyt alueet siel, ku kirjastossa. On Suutarilassakin erikseen se nuorten puoli ja sit se on silleen se lasten puoli siellä. Sit jännitys, scifit ja semmoset..”

Opettaja oli kuluneena lukuvuotena asettanut oppilaille tavoitteeksi lukea tietty sivumäärä, mikä piti saavuttaa. Oli ollut myös mahdollista lukea tietty määrä kirjoja. Opettaja oli myös laatinut listan omista suosikkikirjoistaan, mutta ei ollut määrännyt tai pakottanut lukemaan mitään tiettyä kirjaa. Haastateltava A. oli lukenut opettajan suosituslistalta Aapelin *Vinski ja Vinsentti* -kirjan, joka oli ollut haastateltavan mielestä: ”vanhanaikainen.. ja se nyt oli vähän erilaista tekstiä kuin nää... vähän erilainen.” Haastateltava B. oli valinnut itse kaikki lukemansa kirjat. Tytöt olivat ahkerina lukijoina päässet vaikeuksista opettajan asettamiin tavoitteisiin.

6. Pohdintaa

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia kokemuksia 11–13 -vuotiailla peruskoululaisilla on kaunokirjallisuuden lukemisesta. Mitä tämänikäiset lukevat ja onko lukemisympäristöllä vaikutusta lukemiseen ja sen tulkintoihin?

Tutkitun ikäryhmän lapset elävät lapsuuttaan ja käyvät koulua 2000-luvun Helsingissä. Heitä ympäröivä yhteiskunta ja todellisuus on erilainen kuin oli vaikka kymmenen vuotta sitten. Internet, sen tarjoamat pelit ja verkkoyhteisöt, tietokoneet ja matkapuhelimet jne. ovat yleistyneet ja ovat monen lapsen jokapäiväisiä ajankäyttö- ja yhteydenpitomuotoja. Nykypäivän lapset käyttävät tottuneesti internetiä tiedonhaussa, musiikin kuuntelussa tai sosiaalisessa kanssakäymisessään esimerkiksi ”chattailun” muodossa. Mutta internetillä on huomattu olevan lapsiin myös negatiivista vaikutusta. Kirjastojen lastenosastoilla on pantu merkeille huolestuttavia tilanteita, joissa lapsi saattaa istua pelaamassa tietokoneen ääressä kaiken vapaa-aikansa. Kirjaston tietokoneille tullaan usein suoraan koulusta ja ollaan sulkemisaikaan asti. Ääritilanteissa henkilökunta on joutunut ottamaan yhteyttä sosiaaliviranomaisiin. Turvattomuus, perheiden rikkinäisyys, välinpitämättömyys jne. ovat monen lapsen arkipäivää ja todellisuutta. Lisäksi maahanmuuttajalapsille suomalainen yhteiskunta ja kulttuuri ovat vielä uusia ja sopeutumista vaativia. Hälyttävä oire oli viime syksyn koulutragedia Jokelassa. Kuten kauhukirjassa, kammottavat tapahtumat tunkeutuivat koululaisten elämään. Tavallinen koulupäivä muuttui painajaiseksi.

Nykypäivän lasten toiminta- ja lukemisympäristöt ovat siten hyvin monimuotoisia ja haasteellisia. Tietokoneista ja -verkoista huolimatta, kirjallisuus ja sen lukeminen on kuitenkin vielä yksi nykyajan lasten ajankäyttömuodoista. Tutkittavan ikäryhmän lapset ovat kehityspsykologian mukaan 11–13 -vuotiaina esipuberteettivaiheessa. Sitä on myös kutsuttu siirtymävaiheeksi lapsuuden ja nuoruuden välille. Lapsuus on jäämässä taakse, nuoruus ja aikuisuus odottavat.

Se näkyi myös tutkimusaineiston vastauksissa. Kirjat, joista oli vastattu koululuokilla jaettuun kyselyyn, olivat pääsääntöisesti vielä lastenkirjallisuutta. Sen lajit olivat edustettuina kuva- ja satukirjoista maailman merkittävimpiin lastenkirjoihin. Vastauksia oli myös nuortenkirjoista ja muutamasta aikuistenkirjasta. Eri kirjallisuuden lajeja luetaan toisaalta laajasti, toisaalta suppeasti. Sarja- ja seikkailukirjojen suosio oli silmiinpistävä suuri sekä vastauspapereita että lastensivuja tarkasteltaessa. Suosituimmat aihepiirit luetuissa sarjakirjoissa olivat fantasia, jännitys, kauhu ja huumori. Aiempiin tutkimuksiin verrattuna suosituimmat aihepiirit olivat pysyneet samoina fantasiakirjallisuutta lukuun ottamatta. (mm. Lehtovaara & Saarinen 1974; Linnakylä 1995; Saarinen & Korhokangas 1997; Saanilahti 2002) Uusi mielikirjallisuus on siis fantasiakirjallisuutta. Suositut *Harry Potter* -kirjat ovat lisänneet myös muiden fantasiakirjojen lukemista, koska monista muistakin fantasia-aiheisista kirjoista oli vastauksia tutkimusaineistossa. Usein kuultu kysymys lastenauton koulukäynneillä onkin ollut: ”Mis on samanlaisii kirjoi ku *Potterit*?” Yksittäisiäkin, mihinkään sarjaan kuulumattomia, teoksia luettiin, esimerkiksi historiallisen aihepiirin sisältäviä kirjoja.

Tutkimustulosten mukaan sekä 11–13 -vuotiaat tytöt että pojat lukivat siis paljon fantasiakirjallisuutta. J.K. Rowling on 2000-luvun tyttöjen ja poikien yhteinen suosikkikirjailija, jollaista ei ole ollut moniin vuosiin. Enid Blyton oli 1980-luvun suosituin lastenkirjailija. (Saarinen 1986, 41.) Tyttöjen ja poikien lukemiskulttuurissa on todettu olevan eroja, etenkin iän karttuessa. (mm. Saarinen & Korhokangas 1997; Sulkunen 2004). Käsillä olevan tutkimuksenkin mukaan tytöt lukivat poikia enemmän, varsinkin sarjakirjallisuutta fantasia-, jännitys- ja kauhukirjoineen sekä nuortenkirjoja. Kauhu- ja muiden pelottavien kirjojen suosio on kasvamassa, mikä johtunee ainakin osin lasten kehitysvaiheesta, osin lastenkirjallisuuden tuotannosta ja trendeistä. Jännityskirjoja lukivat pojatkin, mutta he lukivat selkeästi tyttöjä enemmän huumoria sisältäviä kirjoja.

Tutkittavaan ikäryhmään kuuluvat lapset olivat lukeneet vapaaehtoisesti myös lastenkirjallisuuden kaanoniin kuuluvia kirjoja ja pitäneet niistä kovasti. Toisin kuin koulutehtäväksi määrätystä klassikoista, joista osaa ei ole alun perin edes suunnattu lapsille. Juuri klassikkojen kohdalla korostui lukemisympäristön vaikutus: opettajan määräämät tai ehdottamat kirjat oli koettu tyysinä ja mitäänsanomattomina. Herääkin kysymys, olisiko se opetussuunnitelmien velvoittama klassikko parempi käsitellä ehkä vasta yläasteella? Kielteiset ja vastenmieliset lukukokemukset eivät lisää lukumotivaatiota ja positiivista asennetta lukemista kohtaan. (Mathewson 1994; Julkunen 1993) Päinvastoin, orastava lukuharrastus saattaa lopahtaa kokonaan. Lukijana voi siten myös epäonnistua, koska lukemista ei haluta jatkaa ja kehittyä lukijana. (Appleyard 1990) Kuten eräs 12-vuotias poika oli kirjoittanut ja ympyröinyt sen vielä korostetusti vastauspaperiinsa ”en lue kirjoja vapaaehtoisesti.”

Kouluympäristö ja kyselylomakkeen mieltäminen koulutehtäväksi oli vaikuttanut ilmeisesti siihen, miten vastattiin jopa mielikirjoista. Esimerkiksi *Harry Potter* -kirjoja, joita siis kummankin sukupuolen lapset lukivat mielellään ja moneen kertaan, oli koulukyselyn vastauspapereissa esitelty ja arvioitu hillitymmin kuin lastensivujen arvosteluissa. Vastauspapereissa oli pidättyväisesti ja varovaisesti kirjoitettuja mielipiteitä lukukokemuksista verrattuna lastensivujen vuolaisiin arvosteluihin. Toisaalta vastauspapereistakin oli havaittavissa se, että *Harry Potter* -kirjat olivat vaikuttaneet voimakkaasti. Niistä oli sanojen lisäksi haluttu myös piirtää. Lukukokemuksen herättämiin tunteisiin tai kirjan sisältöön liittyviä piirroksia oli kaikkiaan viidessä vastauspaperissa, joista kolme oli *Harry Potter* -kirjojen innoittamina piirrettyjä.

Periaatteessa sama ”Emppu” tai ”Johanna”, joka on arvostellut *Harry Potter* -kirjan lastensivuille, on voinut olla tilaisuudessa kirjoittaa siitä myös omassa luokassaan kyselykaavakkeeseen vastatessaan. Vaikuttaako siis kouluympäristö siten, että voimakkaasti tunteisiin vaikuttaneesta kirjastakaan ei haluta tai jakseta kirjoittaa aivan niin innostuneesti kuin siitä voidaan kirjoittaa ja puhua koulutyön ulkopuolella, vapaa-ajan eri konteksteissa? Ehkä myös kyselylomakkeen muoto ja jakelutapa on vaikuttanut kouluilta tulleisiin vastauksiin? Kyselylomakkeen rakennetta ja sisältöä onkin siten syytä aina huolellisesti pohtia varsinkin kerätessä tutkimusaineistoa ala-asteikäisten keskuudesta. Jälkeenpäin ajateltuna, kyselylomake olisi ehkä ollut parasta jakaa luokassa oppilaille yksitellen kirjekuussa ja tutkimuksen tarkoitusta selostaen?

Tutkimustuloksista voidaan kuitenkin todeta, että 11–13 -vuotiaat lukevat samoja kirjoja, mutta niistä kirjoitetaan eri tavalla kontekstista riippuen. Luetaan menneiden vuosikymmenten kestopuosikkeja, mutta myös tämän päivän ”just siistei” kirjoja, *Viisikoista Risto Rämpääjiin ja Harry Pottereihin*.

Osa 11–13 -vuotiaista on todella *kovia lukijoita*, jotka lukevat monitasivuisia fantasiasarjoja tai paksuja historiallisen aihepiirin sisältäviä kirjoja. Kun lastensivujen arvosteluja ja koululuokilta tulleita vastauksia vertaa kauttaaltaan toisiinsa, huomaa eroja lukukokemuksen verbalisoinnissa. Lastensivuilla kirjoitetaan luetuista kirjoista innostuneemmin, kirjoitusvirheistä välittämättä ja suoraan lukijoita puhutellen. Lyhyet lauseet ja runsas huuto- ja muiden välimerkkien sekä hymiöiden käyttö tekee kirjoituksista puhekielimäisiä ja välittämiä. Hymiöitä oli tosin käytetty runsaasti myös kyselykaavakkeen tuottamissa vastauksissa, joista n. 80 % sisälsi jonkin hymiön. Lastensivujen arvostelujen kirjoitustyyli muistuttaa nykypäivän lasten ja nuorten suosimaa tekstiviesti- ja internetin online (chat) -tyyppistä kommunikaatiota. Lastensivujen arvostelut kertovat myös yhteisöllisyydestä. Sivuilla halutaan esitellä ja suositella kirjoja sekä keskustella niistä. Kirjoista halutaan myös saada itselle suosituksia ja lukuvinkkejä sekä virtuaalisesti että juttutuokioissa kavereiden kanssa

Tutkimustuloksista ilmeni, että samanikäisen kaverin antama suositus on painoarvoltaan suurempi kuin opettajan, kirjastonhoitajan tai vanhemman suositus. Myös kirjan takakannella on merkitystä kirjan valinnassa., kuten aiemmissakin tutkimuksissa on todettu (mm. Lehtovaara & Saarinen 1976). Useimmiten kirjan lukemisesta oli jäänyt lukijalle hyvä mieli. Tuloksista ilmeni myös, että niin hauskat, jännittävät kuin surullisetkin kirjat voivat aiheuttaa lukijalleen hyvää mieltä. Vastauspapereista oli valittu enimmäkseen juuri ”kirjasta jäi hyvä mieli” - tai ”kirja nauratti” -hymiöitä.

Koululuokissa suoritetun kyselyn tuottamat vastaukset olivat, joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta, melko lyhytsanaisia ja niukkoja. Tytöt kirjoittivat pidemmin ja vivahteikkaammin kuin pojat. Yksilöllisempää kirjallisuusmakua ilmeni etenkin tyttöjen lukemisessa. Tytöt lukivat ongelmia käsitteleviä nuortenkirjoja ja myös aikuisten kirjoja enemmän kuin vähemmän lukevat pojat. Mielikirjan perusteluissa oli useimmiten käytetty yleisluonteista toteamusta: kirja oli ”jännittävä” ja ”hyvä”. Perustelujen monisanaisuus vaihteli tyttöjen ollessa poikia analyyttisempää ja vivahteikkaampia arvioinneissaan.

Samantyyppisiin tuloksiin oli päädytty myös Saarisen ja Korkiakankaan (1997) tutkimuksessa.

Poikien lukuharrastuksen vähenemisestä on oltu pitkään huolestuneita. (mm. Saarinen & Korkiakangas, 1997; Linna, 2004) Käytännön kirjastotyössä huomaa kuitenkin saman, minkä käsillä oleva tutkimuskin osoitti: 11–13 -vuotiaat pojatkin lukevat (vielä), vaikkakin vähemmän kuin tytöt. He lukevat humoristisia koululaisromaaneja kuten *Bert-*, *Lasse-*, *Reuhurinteen ala-aste-*, *Kapteeni Kalsari-* ja *Risto Räppääjä* -kirjoja. Lisäksi 5-6-luokkalaiset pojat lainaavat ja lukevat paljon fantasiakirjallisuutta, varsinkin *Harry Potter* -kirjoja. 12-vuotias poika oli lukenut jopa parodian tunnetusta fantasiakirjasta, Henry N. Beardin kirjoittaman *Loru Sorbusten herrasta*. Sarjakuvien lukeminen ei näkynyt tutkimustuloksissa, vaikka ne ovat olleet sekä tyttöjen että poikien suosimaa luettavaa vuosikymmenestä toiseen (mm. Lehtovaara & Saarinen 1976; Linnakylä 1995). Ehkä koulutehtäväksi mielletty ja opettajan jakama kyselylomake vaikutti siten, että sarjakuvat oli koettu siksi lukemiseksi, josta ei saa tai kuulu vastata? Sarjakuvia kirjallisuuden lajina pohdittiin jo 1970-luvun tutkimuksessa (Lehtovaara & Saarinen 1976). Niiden mahdollista huonoa vaikutusta lukijoihin tai moraalia on kyseenlaistettu nykyäänkin, varsinkin erittäin suosittujen japanilaisten *manga* -sarjakuvien kohdalla. Toisaalta on todettu, että sarjakuvien lukemisella ja lukutaidolla on positiivista yhteyttä (Linnakylä 1995). Sarjakuvissa on olennaista kuvan ja tekstin yhteistyö. Niissä ei välttämättä aina ole monivivahteista tekstiä, mutta vivahteikkuutta niihin tuovat kuvat.

Tutkimuksesta ilmeni myös, että vaikka 11–13 -vuotiaiden peruskoululaisten vastauksissa oli käsitelty ulkomaisten lastenkirjailijoiden teoksia eniten, myös monet keskeiset kotimaiset lasten- ja nuortenkirjailijat olivat edustettuina: Tove Jansson, Tuula Kallioniemi, Mauri Kunnas, Tuija Lehtinen, Timo Parvela. Ilkka Remes on tunnetumpi aikuisten jännityskirjailijana, mutta hänen nuorille suunnatuista *Aaro Korpi* -kirjoistaan oli kaksi 12-vuotiaan pojan vastausta. Ylikansallisen massakirjatuotannon, jota edustivat tässä tutkimuksessa muun muassa R.L. Stine, Carolyn Keene, ja Francine Pascal, lisäksi lapset lukivat myös muita sarjakirjoja, kuten esimerkiksi juuri fantasiakirjallisuuden monia jatkosarjoja ja Annika Thorin kirjoittamia kirjoja.

Halu tehdä omaehtoisia kirjalintoja ja nauttia lukemastaan on keskeistä myös 11–13 -vuotiailla. Lastenkirjastoauton koulukäynneillä oppilaiden omat valinnat törmäävät usein

opettajien antamien suositusten, rajoitusten, kieltojen ja määräysten kanssa. Milloin oppilaan valitsema kirja on opettajan mielestä liian paksu tai ohut, liian vaikea tai helppo. Juuri näissä ristiriitatilanteissa lastenkirjastonhoitajan asema on monasti vaikea. Kirjasto edustaa koulun ja kirjaston yhteistyössä lukemisen vapaaehtoisuutta. Lukeminen on ”kivaa” ja antoisaa. Vapaaehtoiseen lukemiseen kuuluu vapaus valita itse luettava kirja, sen lukuhetki sekä vapaus keskeyttää lukeminen, jos kirja ei miellytä. Lasten ja nuorten lukemaan kannustaminen ja lukemisharrastuksen herättäminen on haasteellinen tehtävä sekä koululle että kirjastolle. Se tulisi kuitenkin tehdä oppilaita nujertamatta jättäen tilaa omille kiinnostuksen kohteille ja valinnoille. Kaunokirjallisuuden lukemisessa tulisi säilyä ilo ja elämyksellisyys.

Kirjasto kannustaa lukemaan tarjoamalla mahdollisimman monipuolisen, lapsia kiinnostavan ja laadukkaan kirjallisuuden kokoelman. Kirjojen esillepanolla ja aiheyhmittelyillä pyritään edesauttamaan kirjojen löytymistä kirjastossa. Esittelyhyllyt ja aiheoryhmät toimivat usein virikkeinä asiakkaille, jotka etsivät itselleen lukemista kirjastosta. Tämä kaunokirjallisuuden hakutapa tuli ilmi myös tutkimusta varten tehdyssä haastattelusta. Kirjastokonstruktio aakkostuksineen yms. voi olla vaikeasti avautuva asiakkaille, ”sieltä keskeltä” aakkosista on hankalampaa etsiä kiinnostavia kirjoja. Kirjasto on vuosia järjestänyt koululuokille opastusta kirjastonkäytössä, mikä näkyi myös tämän tutkimuksen tuloksissa: useimmissa koululaisten vastauspapereissa luettujen kirjojen bibliografiset tiedot olivat oikein ja haastatellut tytöt mainitsivat kumpikin tietävänsä HelMetin. Lisäksi kirjavinkkauksella kouluissa sekä muilla kirjaesittelyillä kirjastoväki pyrkii antamaan lukemisesta ja kirjoista kiinnostavan ja positiivisen kuvan lapsille.

Tutkimustulosten mukaan lukemalla mieluista kaunokirjallisuutta voi kokea monenlaisia tuntemuksia ja saada voimakkaita elämyksiä, jotka puolestaan kannustavat jatkamaan ja syventämään lukuharrastusta.

LÄHDELUETTELO:

Abbas, J. 2005. Out of the mouths of middle school children: developing user-defined controlled vocabularies for subject access in a digital library. *Journal of the American Society for Information and Science* 56 (14), 1512-1524.

Alanen, L. & Bardy, M. 1990. *Lapsuuden aika ja lasten paikka*. Helsinki: Sosiaalhallitus.

Alanen, L. 1990b. Lapsuus 80-luvun yhteiskunnassa ja yhteiskuntatutkimuksessa. Teoksessa Teinilä et al. (toim.) *Lapsi, kieli ja mielenlasten kulttuurista ja kirjastosta*. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy, 11–20.

Alanen, L. 2001. Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä. Teoksessa Sankari et al. (toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen: iän sosiologiaa*. Tampere: Vastapaino, 161-183.

Appleyard, J.A. 1990. *Becoming a Reader: the Experience of Fiction from childhood to Adulthood*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ariès, P. 1962. *Centuries of childhood*. London: Jonathan Cape Ltd.

Bardy, M. 1996. *Lapsuus ja aikuisuus - kohtaupaikkana Emile*. Helsinki: Stakes.

Bengtsson, N. 2001. *Kauhua ja kirmailevia kummituksia*. Helsinki. BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Berg, K. & Soikkeli, E. 2003, *Tutkimus lastenkirjastotyöstä Suomessa*. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Bilal, D. 2005. Children's information seeking and the design of digital interfaces in the affective paradigm. *Library Trends* 54 (2), 197-208.

Bishop, K & Salveggi, A. 2001. Responding to developmental stages in reference service to children. *Public Libraries* (November/December), 354–358.

Blinnikka, V. 2003. Uudistuva lastenkirjastotyö. Teoksessa Huhtala et al. (toim.) *Pieni suuri maailma*. Helsinki: Tammi. 148-152.

Brunell, V. 1990. Läsning – en erfarenhetsbaserad transaktionsprocess. Teoksessa Linnakylä et al. (toim.) Lukutaidon uudet ulottuvuudet. Jyväskylä: Kasvatustieteiden tutkimuslaitos, 24–42.

Chelton, M. & Cool, C. 2004. Introduction. Teoksessa Chelton et al. (toim.) Youth Information-Seeking Behavior. Theories, Models and Issues. Lanham: Scarecrow Press, vii-xiii.

Cooper, L. 2004. The Information Choices for Inclusion in a Hypothetical, Child Constructed Library. Teoksessa Chelton et al. (toim.) Youth Information-Seeking Behavior. Theories, Models and Issues. Lanham: Scarecrow Press, 181-210.

Cooper, L. 2004. The socialization of information behaviour: a case study of cognitive categories for library information. *Library Quarterly* 74 (3), 299-336.
Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Druin, A. 2005. What children can teach us: Developing digital libraries for children with children. *Library Quarterly* 75 (1), 20-41.

Eyre, G. 1993. Reviewing and censorship. *International Review of Children's Literature and Librarianship* 8(2), 115–127.

Frantsi, H. 2000. Yhteinen oppimisympäristö- espoolaisesta Matildasta valtakunnalliseksi koulujen ja kirjastojen Netlibris -verkoksi. Teoksessa Niinikangas et al. (toim.) Koulu kirjastossa- kirjasto oppimisympäristönä. Helsinki: Opetushallitus, 70 -81.

Harris, P. & McKenzie, P. 2004. What it means to be "In-Between": A focus group analysis of barriers faced by children aged 7 to 11 using public libraries. *The Canadian Journal of Information and Library Science* 28 (4), 4-24.

Heikkinen, R. 2001. Lapset kysyvät –pystyykö kirjasto vastaamaan. *Kirjastolehti* 94(1), 5.

HelMet- verkkokirjasto. Saatavilla
<www.helmet.fi>. Käytetty 10.4.2008.

Helsingin kaupunginkirjasto. Saatavilla
<www.lib.hel.fi>. Käytetty 7.4.2008.

Helsingin kaupunginkirjaston lastensivut. Saatavilla
< http://www.lib.hel.fi/fi-FI/lastensivut/kirvion_uutisia/>. Käytetty 7.4.2008.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Teemahaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

- Hosiaislouma, Y. 2003. Kirjallisuuden sanakirja. Helsinki: WSOY.
- Hypén, K. 2006. ”...tilata ja järjestää, luetteloida ja varastoida, auttaa lukijoita valitsemaan ja löytämään”: kirjastot ja kaunokirjallisuus. Teoksessa Hypén et al. (toim.) Fiktiota!: levottomat genret ja kirjaston arki. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 11–66.
- Ihalainen, A-M. & Vainio-Mattila, S. 2004. Lukupiiri- Kiva kun saa lukea yhdessä kavereiden kanssa. Teoksessa Linna et al. (toim.) Luokat lukemaan. Helsinki: Tammi, 65–74.
- Ihonen, Maria 2001. Laituri numero kolmetoista: lasten satu- ja fantasiaromaani. Teoksessa Korolainen et al. (toim.) Kirjaseikkailu. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 136 -152.
- Ihonen, Markku 2003. Lasten ja nuorten historiallinen romaani. Teoksessa Heikkilä - Halttunen (toim.) Nuori kirjan peilissä: nuortenromaani 2000 -luvun taitteessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura, 13 -44.
- Ikonen, T. 2001. Tarina ja juoni. Teoksessa Alanko et al. (toim.) Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 184 -206.
- Itä-Pakilan ala-aste. Saatavilla <<http://www.ipakia.edu.hel.fi/>>. Käytetty 7.4.2008.
- Julkunen, M. 1993. Lukijaksi kasvaminen. Porvoo: WSOY.
- Kapari- Jatta, J. 2008. Pollomuhku ja Posityyhtynen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Kirjallisuuspiiri Netlibris. Saatavilla < www.netlibris.net > .Käytetty 6.4.2008.
- Kirmanen, T. Lapsi, pelko ja laadullinen tutkimus. Teoksessa Ruoppila et al.(toim.)Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena, 194–217.
- Kirstinä, L. 2001.Odyseus tekstien merellä. Lukemisen muodonmuutokset Jukolasta nyky-Suomeen. Teoksessa Korolainen et al. (toim.) Kirjaseikkailu. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 15 -22.
- Korolainen, T. 2001. Kohti horisonttia. Teoksessa Korolainen et al. (toim.) Kirjaseikkailu. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 9-12.
- Korolainen, T. 2001. Kirjataivaan kiintotähdet. Teoksessa Korolainen et al. (toim.) Kirjaseikkailu. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 404 -407.
- Koski, M. 2001.Ulkomaisia nuortenkertojia 1. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

- Kuhlthau, C. 2000. Informaatiosta oppimisen prosessi. Teoksessa Niinikangas et al. (toim.) Koulu kirjastossa - kirjasto oppimisympäristönä. Helsinki: Opetushallitus, 107 -126.
- Lahti, K. 1990. Kirjaston ja päivähoiton yhteistyö. Teoksessa Teinilä et al. (toim.) Lapsi, kieli ja mieli-lasten kulttuurista ja kirjastosta. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy, 185–191.
- Laine, K. 2000, Koulukuvia. Koulu nuorten kokemistilana. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Large, A. & Beheshti, J. 2005. Interface design, web portals and children. Library Trends 54 (2), 318-342.
- Lastenkirjastotoiminta Helsingin kaupunginkirjastossa 1994. Helsinki: Helsingin kaupunginkirjasto.
- Lehtinen, E. & Kuusinen, J. 2001. Kasvatuspsykologia. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Lehtonen, H. 1998. Lukemalla avaraan maailmaan. Jyväskylä: Atena.
- Lehtonen, H. 1998. Motivoivaa lukemista etsimässä. Teoksessa Lehtonen et al. (toim.) Lukemaan oppimisesta lukemalla oppimiseen Tampere: Tampereen yliopisto, 9 -28.
- Lehtovaara, A & Saarinen, P. 1964. Mitä nuoret lukevat? Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Lehtovaara, A. & Saarinen, P. 1976. Nuorten mielikirjallisuus. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Leinonen, A. 2006. Fantasian taikamaailma. Teoksessa Leinonen et al. (toim.) Teoksessa Leinonen et al. (toim.) Ihmeen tuntua: näkökulmia lasten- ja nuorten fantasiakirjallisuuteen. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 20–44.
- Linnakylä, P. 1990. Lukutaito - valmiutta ja vapautta. Teoksessa Linnakylä et al. (toim.) Lukutaidon uudet ulottuvuudet. Jyväskylä: Kasvatustieteiden tutkimuslaitos, 1-23.
- Linnakylä, P. 1995. Lukutaidolla maailmankartalle: kansainvälinen lukutaitotutkimus Suomessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Linnakylä, P. & Sulkunen, S. & Arffman, I. 2004. Lukijalle. Teoksessa Linnakylä et al. (toim.) Tulevaisuuden lukijat. Suomalaisnuorten lukijaprofiileja. PISA 2000. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto, I-III.

Lovio, M. 1998. Saatesanat. Teoksessa Rissanen Joustavat oppimisympäristöt. Helsinki: Suomen kuntaliitto, 3.

Lukin, P. 2004. Digitaalisten ja painettujen julkaisukokoelmien hallinta. Luentomoniste. Informaatiotutkimuksen laitos. Tampereen yliopisto. (Aineisto tekijän hallussa)

Lundgren, L. 1998. Helping children to help themselves. *Scandinavian Public Library Quarterly* 31 (2), 10-12.

Lähteinen, T. & Torkko, T. 1998. Luetun ymmärtäminen PL- ja KÄTS-menetelmillä lukemaan oppineilla oppilailla. Teoksessa Lehtonen et al. (toim.) Lukemaan oppimisesta lukemalla oppimiseen. Tampere: Tampereen yliopisto, 53 -76.

Malmqvist, E. 1975. Peruskoulun lukemisenopetus. Helsinki: Weilin +Göös Ab.

Manninen, K. 1978. Ahmimisikäisten kirjat. Teoksessa Ikonen et al. (toim.) Lue lapselle! Helsinki: Weilin+ Göös, 198–208.

Massey, S. & Weeks, A. & Druin, A. 2005. Initial findings from a three-year international case study exploring children's responses to literature in a Digital Library. *Library Trends* 54(2) 245-265.

Mathewson, G.C. 1994. Model of Attitude Influence upon Reading and Learning to Read. Teoksessa Ruddell et al. (toim.) *Theoretical Models and Processes of Reading*. Fourth Edition. USA: International reading Association, 1131-1161.

Miralpeix, C. 1994. Children's catalogues: A comparative study of catalogue use in two children's libraries. *International Cataloguing and Bibliographic Control* 23(3), 43-46.

Mustonen, A. & Rönkä, A. & Uotinen, V. 1992. Elämisen malleja, rakkautta ja ihanteita – lukeminen tyttöjen minäkuvan jäsentäjänä. Teoksessa Näre et al. (toim.) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa* , 236-256.

Nikolajeva, M. 2004. *Barnbokens byggklossar*. Lund: Studentlitteratur.

Neuvonen, S. 2006. Fantasiaa kirjastossa. Teoksessa Leinonen et al. (toim.) *Ihmeen tuntua: näkökulmia lasten- ja nuorten fantasiakirjallisuuteen*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 70-81.

Opettajan verkkopalvelu. Saatavilla

< <http://www.edu.fi/> >. Käytetty 6.4.2008.

Opetushallituksen verkkosivut. Saatavilla

< <http://www.oph.fi/ops/peruskoulu-uudistuu.pdf> >. Käytetty 6.4.2008.

Pejtersen, A.1992. New model for multimedia interfaces to online public access catalogues. *The Electronic Library* 10 (6), 359-366.

Piaget, J. & Inhelder, B.1977. *Lapsen psykologia*. Jyväskylä: Gummerus.

Riihelä, M. 1996. Mitä teemme lasten kysymyksille? Lasten ja ammattilaisten kohtaamisten merkitysulottuvuuksia lapsi-instituutioissa. Helsinki: Stakes.

Rissanen, K. 1998. *Joustavat oppimisympäristöt*. Helsinki: Suomen kuntaliitto.7-8.

Ritala-Koskinen, A. 2001. Lasten haastattelu tutkijan haasteena. Teoksessa Kangassalo et al. (toim.)

Lasten tietoyhteiskunta. Tampere: Tampere University Press, 145-169.

Roihuvuoren ala-asteen koulu. Saatavilla

< <http://www.roiha.edu.hel.fi/>>.Käytetty 5.4.2008.

Rosenblatt, L. 1994. *The Transactional Theory of Reading and Writing*. Teoksessa Ruddell et al. (toim.) *Theoretical Models and Processes of Reading*. Fourth Edition. USA: International reading Association, 1057-1092.

Rättyä, K. 1997. *Mysteeri ratkaistavana: ulkomaisia nuorten sarjakirjoja*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Rättyä, K. 2001. *Katuhaukkoja ja nettietsiviä: sarjakirjat ajan hermolla*. Teoksessa Korolainen et al. (toim.) *Kirjaseikkailu*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 207–218.

Rättyä, K. 2003. Nuoren identiteetin etsintää. Teoksessa Heikkilä-Halttunen et al. (toim.) *Nuori kirjan peilissä: nuortenromani 2000-luvun taitteessa*, 98–119.

Rödström, M., 1992. *Lapsen kehitys 7-12 vuotta*. Helsinki: Otava.

Saarijärvi, M. 2002, *Lasten ja nuorten lukuharrastus 2000-luvun taitteessa*. Teoksessa *Sananjalka* 44. Turku: Suomen kielen seura, 199 -214.

Saarijärvi, P. *Peruskoululaiset lukijoina* 1986. Helsinki: Kirjastopalvelu.

Saarijärvi, P. & Korkiakangas, M., 1997. *Ihanaa vai pitkäväteistä: lukeminen nuorten harrastuksena*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

Saarti, J. 1999. Kaunokirjallisuuden sisällönkuvailun aspektit: kirjastoammattilaisten ja kirjastonkäyttäjien tekemien romanien tiivistelmien ja asiasanoitusten yhdenmukaisuus. Oulu: Oulun yliopisto.

Saine, R. 2007. Lasten ja nuorten kauhukirjat. Helsinki: BTJ Kustannus.

Salonen, K. 1978. Sarjakirjat. Teoksessa Teoksessa Ikonen et al. (toim.) Lue lapselle! Helsinki: Weilin+ Göös, 209-218.

Sanoma Magazine Finland. Saatavilla

<

<http://www.sanomamagazines.fi/uutiset/uutinen.asp?f=47&s=54&ss=54&d=1691&> >. Käytetty 6.4.2008.

Sarmavuori, K. 1998. Tie kiinnostukseen. Lukemisen ja kirjallisuuden opetuksen aktivointimenetelmät. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Sarmavuori, K. 2007. Miten opetan ja tutkin äidinkieltä ja kirjallisuutta? Helsinki: BTJ Kustannus.

Seitsemän veljestä verkko-oppimateriaali. Saatavilla

< www.seitsemaneljesta.net >. Käytetty 7.4.2008.

Sinko, P 2000. Mitä koulu odottaa kirjastolta? Teoksessa Niinikangas et al. (toim.) Koulu kirjastossa -kirjasto oppimisympäristönä. Helsinki: Opetushallitus, 15 -29.

Sinkkonen, J. 2008. Poika nimeltä Harry. Teoksessa Kontio et al. (toim.) Kuka Harry Potter? Helsinki: Minerva -kustannus, 59–80.

Suomen kielen perussanakirja, osa 2. L-R. 1993. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Suomen Kustannusyhdistys ry. Saatavilla

<<http://www.kustantajat.fi/tilastot/tuotanto2006/default.aspx>>. Käytetty 28.2.2008.

Suomen yleisten kirjastojen tilastot. Saatavilla

< <http://tilastot.kirjastot.fi/> >. Käytetty 28.2.2008.

Suomi (o)saa lukea. Tietoyhteiskunnan lukutaidot -työryhmän linjaukset. Opetusministeriön työryhmien muistioita 4:2000. Helsinki: Opetusministeriö.

Tamminen, T. & Lahikainen, A. & Punamäki, R. 2008. Kulttuurin muutos ja lapsuus. Teoksessa Lahikainen et al. (toim.) Kulttuuri lapsen kasvattajana. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 15 -17.

Teinilä, L. 1978. Lastenkirjastotyön tavoitteita. Teoksessa Lastenkirjasto-opas. Helsinki: Suomen kirjastoseura, 36 -45

Teinilä, L. 1990. Lastenkirjastotyön tavoitteet. Teoksessa Teinilä et al. (toim.) Lapsi, kieli ja mieli-lasten kulttuurista ja kirjastosta. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy, 167 -171.

Tietotekniikan liiton ATK-sanakirja. Saatavilla
< <http://helios.uta.fi:2070/mot/uta/netmot.exe>>. Käytetty 14.4.2008.

Turtiainen, P. 2001. Miten kuulla lasta? Esimerkkinä päiväkotilasten ja koululaisten haastattelut. Helsinki: Helsingin kaupunki.

Vandergrift, K. 1990. The child's meaning-making in response to a literary text. English Quarterly 22(3-4), 125-140.

Wanting, B. 1984. How do children ask questions in children's libraries? Concepts of visual and auditory perception and language expression. Social Science Information Studies 4, 217-234.

Sähköposti:

Kuhna, Merja. Luokanopettaja Roihuvuoren ala-asteella. 23.10.2007

Haastattelut:

Kauppinen, Tiia. 13-vuotias peruskoululainen Suutarilan ala-asteelta. Haastattelu 14.8.2007. (Aineisto tekijän hallussa.)

Mannila, Minna. 13-vuotias peruskoululainen Suutarilan ala-asteelta. Haastattelu 14.8.2007
(Aineisto tekijän hallussa.)

Liitteet:

Liite 1.

LUKEMASI KIRJAN

TEKIJÄ:

NIMI:

Kirjoita lyhyesti, mistä kirja mielestäsi kertoo:

Mitä tunteuksia kirja sinussa herätti? Pelkoa? Iloa? Naurunhalua? Surua? Onnentunnetta? Muuta, mitä?

Voit myös piirtää kirjan tapahtumista tai sen aiheuttamista tunteuksista vastauspaperin toiselle puolelle tai erilliselle paperille, jos haluat!

OLETKO ___poika ___tyttö ikäsi ___ vuotta

KIITOS VASTAUKSESTASI!

Liite 2.

LUKEMASI KIRJAN

KIRJOITTAJA:

NIMI:

Kirjoita lyhyesti, mistä kirja mielestäsi kertoo:

Tai kuvaa kirjaa sopivilla adjektiiveilla:

Mitä tunteuksia kirja sinussa herätti? Voit myös valita tunteuksiasi vastaavan hymiön:

-kirja nauratti (:D),

-kirja itketti (:()

-kirja pelotti (:S)

-kirja suututti (>:()

-kirjasta jäi hyvä mieli (:))

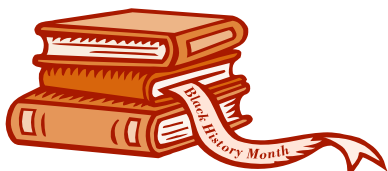
- en tajunnut kirjasta mitään (:O).

-kirja ei herättänyt minussa mitään tunteuksia, EVVK (:/)

Voit myös piirtää kirjan tapahtumista tai sen aiheuttamista tunteuksista vastauspaperin toiselle puolelle tai erilliselle paperille, jos haluat!

OLETKO ___poika ___tyttö ikäsi ___ vuotta

KIITOS VASTAUKSESTASI!

Liite 3.

LUKEMASI KIRJAN

KIRJOITTAJA:

NIMI:

Kirjoita lyhyesti, mistä kirja mielestäsi kertoo:

Tai kuvaa kirjaa sopivilla adjektiiveilla:

Mitä tunteita kirja sinussa herätti? Voit myös valita tunteitasi vastaavan hymiön:

-kirja nauratti (:D),

-kirja itketti (:()

-kirja pelotti (:S)

-kirja suututti (>:()

-kirjasta jäi hyvä mieli (:))

- en tajunnut kirjasta mitään (:O).

-kirja ei herättänyt minussa mitään tunteita, EVVK (:/)

Voit myös piirtää kirjan tapahtumista tai sen aiheuttamista tunteista vastauspaperin toiselle puolelle tai erilliselle paperille, jos haluat!

Luitko edellä esittelemäsi kirjan vapaaehtoisesti?

Oletko lukenut kirjan useammin kuin kerran?

Vai oliko se koulu- tai muu tehtävä? (ympyröi sopiva vaihtoehto)

Millä perusteilla valitsit juuri tämän kirjan luettavaksesi? (ympyröi sopiva vaihtoehto)

-kirjan kansi oli kiinnostusta herättävä

-kirjan takakannen teksti oli kiinnostusta herättävä

- kirjan nimi oli kiinnostusta herättävä
- tiesin ennestään kirjan kirjoittajan muita kirjoja, joten halusin lukea tämänkin koska olin pitänyt aiemmin luetuista
- kaveri suositteli
- opettaja suositteli
- vanhemmat suositteli
- kirjakauppa suositteli

- kirjasto suositteli
- JOS valitsit kirjaston niin muutamia lisäkysymyksiä:
- kirjastonhoitaja suositteli
- kirja oli esillä hyllyn päällä, hyllyllä, näyttelyssä
- kirja oli tietyssä aihe ryhmässä eli samantyyppisiä kirjoja sisältävässä hyllyssä kuten esim. kauhu-, eläin, -huumori -, yms. kirjoissa.
- valitsin kirjan hyllystä kirjoittajan mukaan aakkosista esim. kaikki Harry Potterit ovat R:n kohdalla (kirjoittaja Rowling☺)
- kiertelin kirjastossa ja selailin eri kirjoja, joista valitsin yllä esittelemäni

OLETKO ___poika ___tyttö ikäsi ___ vuotta

SUURKIITOS VASTAUKSESTASI!

Liite 4.

Luettelo vastauspapereissa käsitellyistä kirjoista:

Alcott, Pikku naisia: nuortenkirjallisuus, tyttökirjat, klassikot

Beard, Taru sorbusten herrasta: parodia

Blyton, Viisikko aarresaarella: seikkailukirjallisuus, lastenkirjallisuus

Burroughs, Tarzan, apinain kuningas: lastenkirjallisuus, seikkailukirjallisuus

Byng, Molly Moon ja hervoton hypnoosiseikkailu: seikkailukirjallisuus, nuortenkirjallisuus, lastenkirjallisuus, fantasiakirjallisuus, huumori

Christie, Eikä yksikään pelastunut: jännityskirjallisuus, rikoskirjallisuus (julkaistu aiemmin nimellä: Kymmenen pientä neekeripoikaa)

Colfer, Artemis Fowl: nuortenkirjallisuus, seikkailukirjallisuus, fantasiakirjallisuus, nuoret rikoksenteijät

Colfer, Artemis Fowl: ikuisuuskoodi, nuortenkirjallisuus, seikkailukirjallisuus, fantasiakirjallisuus, nuoret rikoksenteijät

Defoe, Robinson Crusoe: klassikot, seikkailukirjallisuus

De Matteis, Univaras: fantasiakirjallisuus, lastenkirjallisuus

Diterlizzi, Arthur Spiderwickin luonto-opas: ihmeellinen luonto ympärillämme nuortenkirjallisuus, lastenkirjallisuus

Frank, Nuoren tytön päiväkirja, luokka 990, muistelmat, juutalaiset, juutalaisvainot

Funke, Lohikäärmeellä ratsastaja fantasiakirjallisuus, nuortenkirjallisuus, jännityskirjallisuus, seikkailukirjallisuus

Funke, Mustesydänfantasiakirjallisuus, nuortenkirjallisuus, jännityskirjallisuus seikkailukirjallisuus

Goldman, Reilu peli, Jerry: nuortenkirjallisuus, koululaisromaanit, huumori

Hussey, Salaisuuksien laakso: nuortenkirjallisuus, fantasiakirjallisuus, seikkailukirjallisuus,

Jacobsson, Bert ja bikinimmit: huumori, nuortenkirjallisuus, lastenkirjallisuus

Jacobsson: Bertin tunnustukset: huumori nuortenkirjallisuus, pojat

Jacobsson, Bertin uudet aivoitukset: huumori, nuortenkirjallisuus, pojat

Jacobsson, Lassen hepulit: huumori, lastenkirjallisuus, pojat

Jacq, Tutankhamonin hauta: historialliset romaanit

Jacques, Jalokivien jäljillä: fantasiakirjallisuus, nuortenkirjallisuus

Jacques, Sammalkukkametsän sota. Redwallin taru 2.: nuortenkirjallisuus, fantasiakirjallisuus

Jansson, Muumipappa ja meri: lastenkirjallisuus, seikkailukirjallisuus,

Jordan, Mustan tornin miehet. Ajan pyörä 15.osa: fantasiakirjallisuus

Kallioniemi, Mörköjä ja sankareita: koululaisromaanit, huumori, lastenkirjallisuus

Kallioniemi, Reuhurinteen ala-aste: koululaisromaanit, huumori, lastenkirjallisuus

Kallioniemi, Velmuja ja vintiöitä: koululaisromaanit, huumori, lastenkirjallisuus

Kaye, Replica -sarjalastenkirjallisuus, nuortenkirjallisuus,ännityskirjallisuus, tytöt, kloonaus, geenitekniikka

Keene, Nti Etsivä ja jännittävät jälkiruoat salapoliisikirjallisuus, nuortenkirjallisuus, tyttökirjat

Keene, Nti etsivä ja lohikäärmeen arvoitus: salapoliisikirjallisuus, nuortenkirjallisuus, tyttökirjat

Kelly, Salainen huonesalapoliisi, seikkailukirjallisuus, nuortenkirjallisuus.

Kessler, Merensininen salaisuus: lastenkirjallisuus, tytöt

Kivi, Seitsemän veljestä: klassikot, huumori

Kontio, Austraasian viimeiset lapset: fantasiakirjallisuus, seikkailukirjallisuus, lastenkirjallisuus, nuortenkirjallisuus

Kunnas, Viikingit tulevat: lastenkirjallisuus, kuvakirjat, seikkailu, historialliset tarinat, viikingit

Lehtinen, Futiskesä: lastenkirjallisuus, poikakirjat, huumori, jalkapallo

Lehtinen, R.I.P: nuortenkirjallisuus, musiikki, aikuistuminen

Lehtinen, Viimeinen keikka: nuortenkirjallisuus, salapoliisikirjallisuus, lastenkirjallisuus, seurustelu

Lehtinen, www.liisanblogi.net: nuortenkirjallisuus, verkkojuttelu, blogit, erillään asuminen

Lewis, Velho ja leijona lastenkirjallisuus, saturomaanit, sadut, fantasiakirjallisuus

Lindgren: Eemelin kootut metkut: lastenkirjallisuus, pojat, huumori

Lindgren, Peppi Pitkätossu Etelämerellä lastenkirjallisuus, tytöt, seikkailu, huumori

Lindgren, Ronja Ryövärintytär: lastenkirjallisuus, saturomaanit, ystävyys

Moers, Rumo alimaailmassa: fantasiakirjallisuus, seikkailukirjallisuus, nuortenkirjallisuus, huumori

Moers, Rumo ylämaailmassa: fantasiakirjallisuus, seikkailukirjallisuus, nuortenkirjallisuus, huumori

Mankell, Tähtiin karkaava koira: nuortenkirjallisuus, seikkailu, 1950-luku

Manninen, Salatut elämät. Aamu, Inka ja Ihana Ilari: nuortenkirjallisuus, ympäristöaktivismi, eläinaktivistit, luonnonsuojelu

Marttinen, Viola ja Julius: lastenkirjallisuus, sähköposti

Metz, Roswell: nuortenkirjallisuus, yliluonnolliset voimat, avaruusolennot

Nilsson, Tsatsiki ja Rezina: lastenkirjallisuus, kateus, sisarukset

Paolini, Eragon: nuortenkirjallisuus, fantasiakirjallisuus, yliluonnolliset voimat

Parvela, Ella ja lopettaja: lastenkirjallisuus, huumori

Pascal, Panttivangit: nuortenkirjallisuus, tyttökirjat (po. William, Kate tekijänä)

Pilkey, Kapteeni Kalsari seikkailee: lastenkirjallisuus, huumori, poikakirjat, seikkailu, koululaiset

Puikkonen, Haloo, kuuleeko kaupunki: nuortenkirjallisuus, erilaisuus, kiusaaminen

Rafaelsson, Katja au pairina: nuortenkirjallisuus, tyttökirjat, au pairit

Rees, Merirosvoja!: seikkailukirjallisuus, nuortenkirjallisuus, historialliset romaanit, 1700-luku

Remes, Kirottu koodi: jännityskirjallisuus, nuortenkirjallisuus, natsit

Remes, Musta kobra : jännityskirjallisuus, nuortenkirjallisuus, verkkojuttelu

Ridley, Graffitikid: nuortenkirjallisuus, graffitit

Rodda, Deltoran yönuortenkirjallisuus,
fantasiakirjallisuus, seikkailukirjallisuus,

Rowling, HP ja Azkabanin vanki: fantasiakirjallisuus, nuortenkirjallisuus,
lastenkirjallisuus, koulut, noituus, ystävyys, velhot

Rowling, HP ja puoliverinen prinssi: fantasiakirjallisuus, nuortenkirjallisuus,
lastenkirjallisuus, koulut, noituus, orvot, ystävyys, velhot

Rowling, HP ja viisasten kivi: fantasiakirjallisuus, nuortenkirjallisuus,
lastenkirjallisuus, koulut, noituus, orvot, ystävyys, velhot

Salminen, Aikalisä: nuortenromaanit, urheilu, nuortenkirjallisuus

Sellberg, Sara ja itkevä klovnit: nuortenkirjallisuus, hevoskirjat, tyttökirjat

Sfar, Pikku Vampyyri menee kouluun: lastenkirjallisuus,
huumori, koulu, sarjakuvat

Stine, Hullu tiedemies: jännityskirjallisuus, kauhukirjallisuus,
nuortenkirjallisuus

Stine, Noiduttu kello: jännityskirjallisuus, kauhukirjallisuus,
nuortenkirjallisuus

Stine, Päivä Kauhumaassa: jännityskirjallisuus, kauhukirjallisuus,
nuortenkirjallisuus

Stine, Syvällä vaanii vaara: jännityskirjallisuus, kauhukirjallisuus,
nuortenkirjallisuus

Swindells, Huone 13: jännityskirjallisuus, kauhukirjallisuus,
nuortenkirjallisuus, huumori

Thor, Meren syvyyksissä: nuortenkirjallisuus, juutalaisvainot, toinen maailmansota

Twain, Prinssi ja kerjäläispoika: nuortenkirjallisuus, historialliset romaanit

Von Ziegesar, Gossip girl: eliittinuoret, nuortenkirjallisuus, yläluokka

Watson, StarWars: Jeditehtävä 5. Pahan salaseura:
tieteiskirjallisuus, fantasiakirjallisuus, nuortenkirjallisuus

Wrede, Lohikäärmeen prinsessa: nuortenkirjallisuus, fantasiakirjallisuus,
huumori

Liite 5.

Teemahaastattelun runko:

Kirjallisuus:

- millainen mielestäsi on hyvä tai kiinnostava kirja eli millaisista kirjoista pidät?
- onko jokin tietty kirjallisuuden laji, josta erityisesti pidät, esim. fantasia- tai jännityskirjallisuus tms.?
- onko jokin kirjallisuuden laji mistä et ole ollenkaan kiinnostunut?
- luetko nuortenkirjallisuutta, kotimaisia vai ulkomaisia?

Lukeminen:

- millaisista kirjoista pidät?
- millä perusteilla valitset luettavaa?
- kuinka usein luet kirjoja? Luetko päivittäin?
- tuliko koulusta lukutehtäviä?
- mistä haet luettavaa?

Kirjastot:

- käytkö usein kirjastossa?
- miten etsit kirjastosta kirjoja?
- miten löydät hyviä kirjoja kirjastosta?
- osaatteko käyttää HelMetiä?